

A R O M A T V M,
ET
SIMPLICIVM ALIQVOT
MEDICAMENTORVM APVD
INDOS NASCENTIVM
HISTORIA:

Primùm quidem Lusitanica lingua per Dialogos
conscripta , à D. GARCIA AB HORTO,
Proregis Indiæ Medico :

*Deinde Latino sermone in Epitomen contracta , & iconi-
bus ad vinum expressis , locupletioribusq; annotatiun-
culis illustrata à CAROLO CLVSIO Atrebat.*

TERTIA EDITIO.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
clo. Io. LXXIX.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI Regis Hispan. &c. Ducis
Brab. &c. Privilegio cautum est, ne quis ante
quadriennium citra Christophori Plantini vo-
luntatem Historiam Aromatum & Simpli-
cium aliquot Medicamentorum apud In-
dos nascentium, &c. imprimat, aut alibi im-
pressam importet, venalemue habeat, intra om-
nes ditionis eius fines. qui secus faxit; confisca-
tione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda,
mutabitur: ut latius patet in ipso diplomate.

Subsig.

I. de Witte.

CRIPSIT D. Garçias ab Orta, eius qui in India pro Rege fuit medicus, librum de iis plantis & aromatibus, quæ longa cura & diligenti studio apud Indos (vix triginta amplius annis medicinam fecit) obseruauit: sed Lusitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametsi, vt ipse refert, Latine eum scripsisset. Hunc ego beneuole Lector in tuam gratiam Latinum faciens, in Epitomen contraxi, paulo forsitan commodiore ordine singula disponens, quam antè fuerant, atque nonnulla etiam reiiciens, quæ non multum ad rem facere videbantur. Nam cum singulis ferè simplicibus suum dialogum adscripserit, & ordinem alphabeticum secutus sit noster auctor: multa illum suo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere necesse fuit, vt ferè in Dialogis contingere solet. Eum verò laborem eo libentius suscepi, quòd ab ineunte ferè ætate rei herbariæ studio summoperè sum delectatus, tum etiam quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, nostri auctoris exemplum secutura arbitrer.

CUM verò variorum auctorum testimo-

nio vtatur, locos diligenter contulimus atque adscripsimus, in Auicenna postremam editionem, Venetam scilicet anni M. D. L X I I I .secuti. Addidimus insuper ad singula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot aromatum icones ad viuum exprimi curauimus. Quòd si qualemcumq. hâc nostram opellam gratam esse animaduерtero, alia propediem non minus forsitan vtilia in studioforum rei herbariæ gratiam publicè proferam.

Ioan. Posthius Germ. Medic.

Gratia magna tibi debetur, Garçia: nec non

Gratia debetur, Carole, magna tibi.

Tu quoniam nobis Latio sermone dedisti,

Ille suis patrio quæ dedit antè sono.

Vestra simul viuent igitur præconia: donec

India fertilibus pharmaca mittet agris.

ARO-

AROMATVM, ET SIMPLICIVM

MEDICAMENTORVM

HISTORIÆ, LIBER I.

De Ambaro. CAP. I.

MBARVM Latinis, *Ambar Arabibus* Ambar. dicitur: quo nomine cunilus, q^{ui} a sciam nationibus notum est, aut variato dumtaxat paululum vocabulo.

VARIA autem circa huius generationem Scriptorum est opinio. Siquidem alij sperma Balenæ esse asserunt: alij belluæ cuiusdā marinæ excrementū, aut maris spumam (quæ sanè opiniones ratione carent, quòd nullū Ambarum inueniatur vbi frequentissima sunt Balenæ, & vbi fluctuum reciprocatione spuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare: quæ opinio melior, & veritati magis cōsona plerisq. visa est.

Ambarum
Balenarum
sperma non
esse.

Ambarum
Bitumen vi-
deri.

AVICENNA lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. simp. cap. 196. scriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempestatibus vnā cum faxis interdum in littus eūci: quæ sententia verisimilior est reliquis ab Auicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia Sofalam, & in insulas Comaro, Demgoxa, Mosambicam, totumq. eum tractum eūcitur ē Maldiuīs insulis, quæ ad Orientem spectant. Flantibus verò Fauoniis, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgo de Maldiuā nuncupantur corrupto vocabulo, cū de Nalediuā dicēdum sit: etenim Nale lingua Malabarica significat quatuor, & Diuā insulam: Nalediuā igitur pronuntiandum erat; quasi dicas, Quatuor insulas, simili planè ratione, qua Angediua vocamus eas insulas quæ à Goa Orientalis Indiæ emporio,

Insulæ de
Nalediuā.

Angediua
insula.

12. leucis distant, quoddam quinq̃ue sint numero contermina; Ange enim eorum lingua quinq̃ue est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cum in Maldina mentionem incidissem.

Azel piscis. SCRIBUNT iidem locis sup. citatis, Ambarum deuorari a pisce quodam Azel nuncupato, sed qui eo deuorato statim extingatur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incolæ vncis in siccum trahunt, eoq̃ exenterato Ambarum colligunt: verum omne improbari, præter id quod spine adhaeserit, id enim pro temporis diuturnitate purum & legitimum esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia querere alimentum natura suæ conueniens, & minimè noxium (nisi forte cibus innoxius admisto decipiantur, quemadmodum mures fallere solemus) sic etiam haudquaquam verisimile videtur, hunc piscem Ambarum venari, si eo deuorato sit periturus. Imò cum Ambarum sit ex eorum numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hunc piscem præsentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.

Ambari estu
Azeli non in-
terire.

Ambarum
cor reficit.

SCRIBIT Auenrois 5. collig. cap. 56. Caphura genus inueniri natum in maris alueo, quod deinde aquis supernatet: laudatissimum verò id censeretur quod Arabibus Ascap dicitur. Quam verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insigniq̃ Philosopho indigna; clarius est quàm vt multis demonstrari debeat: primum quod Caphuram in mari nasci dicat; deinde quod eandem quæ frigida est & sicca tertio gradu, Ambari genus faciat, quod calidum & siccum constituit secundo ordine.

Caphuram
Ascap non
esse Ambari
genus.

SUBIICIEMVS verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionem et Auicennam occurrunt. Magnam eius copiam ex regione Zing Serapio lib. simp. cap. 196. adferri asserit. Hæc est Sofala. Nam Zingue, aut Zangue Persis & Arabibus

Arabibus idem significat quod niger Latinis: & quoniam totus ille maritimus Aethiopiae tractus à nigris incolitur; Serapio eā Zingue vocat. Sic Auicenna lib. 2. cap. 63. epitheton illi addit Almendeli, quasi de Melinda: item Selachiticum *, à Zeilan fortè laudatissima totius Orientis insula, quam falso urbem esse Lacuna cōment. in Diosc. lib. 1. cap. 20. existimauit, cū sit insula multis urbibus exculta.

HÆC sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aetium, huius meminit.

CETERVM hæc mea est opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra est, vt bolus armenus; interdum candida, vt creta; nōnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inueniri, quod terra sit aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quantitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humanæ magnitudinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cū postea requirerent, nusquam comparuerit.

Auctoris de
Ambaro o-
pinio.

ANNO 1555. circa promontorium Comorim, quod è regione insularum de Maldina est, fragmentum trium ferè milium pondo repertum est: sed cū is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vendidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmentum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopiam commercij causa nauigant, multo maiora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Aethiopiae tractus à Sofala ad Braua vsque, Ambaro abundat.

Insula ex
Ambaro.

Promonto-
rium Co-
morim.

Ambari fra-
gmentum
15. libras
pendens.

INVENTVR etiam interdum, sed rarè, in Timor, & in Brasil. Et anno 1530. inuentum esse fragmentum audio in Setubal Lusitania portu.

REFERTVR verò est plerumque auiū rostris, * quas

Ambari de-
lectus.

in eo nidulari credibile est; interdū conchyliis testisq³ ostreorum permixtū inuenitur, quæ contactu Ambaro adherent.

PORRO optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodq³ plurimum ad candorem accedit, videlicet quod cinerei sit coloris, aut quod ex venis, nunc cinereis, nunc candidatibus constet, leue, quodq³ acu perfossū multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbatur, præterea candidissimum, teste Serapione, loco sup. citato: quod gypso adulteratum esse existimo.

NOTA est Manardi contradictio, qui in Electario de Gemmis dist. 1. in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse affirmat, eamq³ non magno æstimat, sed paulo pòst in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq³ se in mulieribus & senibus sæpenumero vti asserit.

MAGNA verò in æstimatione est apud opulentiores Indos, eo enim cibus permixto frequenter vtuntur medicinali loco. Eius autē pretium intēditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto eius intensius est pretium, non secus atque in Gemmis. Sed nusquā maiori in pretio est quā in Chinarrū regione. Cum enim à nostris Lusitanis eius exigua copia è delata esset; eius pretium fuit mille quingenti aurei in singula Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huius lucri cupiditate deinde alij mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt è copiam, vt nunc multo vilioris æstimetur.

*Posteriora exemplaria habent Aseleheti.

*Huiusmodi rostellæ in Ambaro reperta, mihi dedit M. Hugo Morganus Pharmacopœus diligentissimus: sed ea non auium, vt putat nostrer Auctor, verū Sepiarum esse deprehendi, à Nicolao Rassio Chirurgo Regio edoctus.

ADVENTVR Hispalim torius non dicam Baticæ, sed etiam Hispania celeberrimum emporium, olei quoddam genus ex America, subrufi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus vteri morbis. Id oleum de Liquidambar nuncupant, eius sanè odoris ferè, qui Styracis odorem æmuletur. Id verò ex eo liquore exprimitur, quem de Ocosoil arbore stillare, Mexicana historia tradit in hunc modum

Ambarum
magna in æ-
stimatione
apud Chi-
nenses.
Cate ponde-
ris genus.

modum: Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocosotl arbor prægrandis, & venusta, foliis Hederæ similibus. Huius liquor, quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atque cum corticis ipsius poliline permixtus, elegans odoratumque sustinimentum præbet.

Ocosotl.
Liquidambar.

De Aloë.

CAP. II.

QVÆ Aloë Latinis, ἄλὼν Græcis, hanc Arabes, Persæ & Turci Cebat vocant, (nam quod Laber à Serapione vocetur, Interpretis errore, aut Librariorū negligentia factū esse existimo; siquidem Arabicum exemplar Cebat habet) Guzarate verò (quos Gedrosios putant) & Decan incole Areaa; Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant, Catecomer; Hispani, Açibar; Lusitani, Azeure appellāt.

Aloë.
ἄλὼν.
Cebat.

FIT ex Aloës herbæ siccata succo, quæ plurima nascitur in Cambaya, Bengala, atque multis locis. Ceterum laudatissima est in Socotora, quæ inde ad Arabes, Persas, Turcos, denique per uniuersam Europam desertur, eamque ob causam Aloën Socotorinam appellant. Distat autem hæc insula à freto [maris Erythraei] 128. leucis: qua de re non minus Arabica quàm Aethiopica dici potest, quod altera parte freti Arabia terminetur, altera Aethiopia.

Areaa.
Catecomer.
Açibar.
Azeure.
Aloës natales.

Aloë Socotorina.
Socotora insula.

NEC verò succus hic extrahitur in quadam dumtaxat vrbe, vt ait And. Lacuna Comm. in Diosc. lib. 3. cap. 23. sed per totam insulam, quæ nullis vrbibus exculta est, sed pagos dumtaxat habet cum multis gregibus: neque laterculis ad excipiendum succum substernitur pauimentū, vt idē auctor est, quandoquidem in tota insula non est tanta polities.

Socotora nullas vrbes habet.

NEC hi audiendi qui succum ex superiori planta parte profluentem, eo qui media aut infima parte profluat, præstantiorem faciunt: siquidem omnis succus bonus est, & arena caret, si adhibita diligentia extrahatur.

PRÆTEREA non adulteratur, nimia etenim eius est quantitas: sed quod incolæ negligentiores sint in auferendis sordibus quas hic succus secum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob causam minus adhibenda fides est Diosc. lib. 3.

Aloën non adulterari.

cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acacia adulterari scribunt, cum exigua sit iis in regionibus gummi & acacie copia: imò, vt verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin translatum, aliis in regionibus adulterari possit.

Aloë Socotorina optima.

PORRÒ quòd laudatissima sit quæ in Socotora nascitur, non solum vulgari fama, sed à celebribus viris accepi, qui compertum se habere aiebant, Aloën quidem plerisque aliis Indiae locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Adē, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere * Cairum, postea in Alexandriam ad ostia Nili, vel Ormus, deinde Bacora, postea Cairum & Alexandriam: facile tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab ea quæ à Cambaya, Bengala, alijsq; locis aduehitur: Socotorinaq; pretium quadruplo maius esse, eius quæ aliunde adfertur pretio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd succus ex diuersis plantis collectus sit.

Aloës delectus.

Vnicum esse Aloës genus.

NEC eius plura sunt genera*, vt volunt Arabes, sed vnicum dumtaxat, tametsi varia illi indant nomina.

QVOD verò Dioscorides & Plinius scribunt laudatissimam ex India adferri, alij verò ex Alexandria aut Arabia; non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primum in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala desertur Ormus, Adem, & Gida. Itaq. minus malè Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam desertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata est, Alexandrinā autem à quibusdam preferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Basora, Adem, Gida; inde Camelus Suez, quæ in extremo ma-

Aloë Alexandrina.

mo maris Erythraei sita est, & Alexandriam ad Nili ostiū,
vnde Veneti petentes ea reliqua Europae communicabant:
non autem quod in Alexandria fiat Aloë.

NASCITUR verò non modò in maritimis, sed etiā Aloën plan-
desertis Indiae locis, cū eam ubiq; viderim ducentis leu-
cis itinere terrestri per eas solitudines confecto. Nullum eius
inueniri gummi certum est, sed interdum aqua quādam
viscida ē foliis stillat, at neglecta & nullius vsus. tam non in
maritimis
dumtaxat
nasci.

HVIS vsus est non modò apud Arabes Turcosq; me-
dicos (qui Auicennam, Abohali apud eos dictum, & eius
libros quinque Canum edidicerunt, legeruntque Razen,
quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Mesuen
illis Menxus appellatum, tametsi non is sit qui apud nos in
vsu est; Hippocratis praeterea, Galeni, Aristotelis & Pla-
tonis omnia opera, minus tamen integra, quā Græco ser-
mone conscripta) sed etiam apud Indos, in purgantibus
medicamentis & collyriis, tum etiam in vulneribus carne
explendis: in quem vsu plerumque in suis officinis medi-
camentum habent, cui nomen Mocebar ex Aloë et myrrha
paratum, quo etiam plurimum vtuntur in equis curandis,
& vulnerum lumbricis enecandis.

Mesue Ara-
bicus, alius
à nostro.
Menxus.

Mocebar
medicamē-
tum.

MEDICVM vidi magni Sultani Badur Regis Cam-
baya, ipsa herba Aloë vtentem pro medicamēto familiari,
in hunc modum. Folia Aloës concisa cum sale coquebat, eius
decocti octo vncias propinabat, quæ aluum sine molestia &
nocumento subducebant quater aut quinquies. In hac vrbe
Goa Aloën probè tusam & cum lacte mixtam propināt iis
qui vlcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulētas ex-
cernunt vrinas, non sine magno successu & ægrorum com-
modo; nam illico curātur. Eius vsus etiam Aucupibus notus
est, qui confracta auium crura ea conglutinant. Hic simi-
liter in India maturandis phlegmonibus idonea.

Aloës plan-
tæ medicus
vsus.

QVAMOBBREM hallucinari mihi videtur Mat-
thiolus,

Aloë planta
amara.

thiolus, in Diosc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad spectaculum potius foueri asserit quàm ad medicum vsum. Quod verò Antonius Musa in Exam. simpl. neget Aloën herbam amaram esse, magis mirum: nam sepe degustatam admodum amarā inueni; quoq; vicinior pars erat radici, eo amarior mihi visa est; extrema autem folia amarore carere mihi visa sunt. Tota planta viroso odore prædita est.

Medicamēta
exhibendi a-
pud Indos
ratio.

CETERVM quoniam controuersia est inter nonnullos Auctores, debeántne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum sumi, an verò secundum cibum, & an illico à cibo, pauca visum est hîc adicere, tametsi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus^{us} eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores sedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorē esse, si pota ea sumatur cibus, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; sequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloë medicamentum sit debile, non euacuabit, nisi statim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni succi sumptione, vt eo digesto melius euacuare possit. Paulus lib. 7. cap. 4. contrà, manè sumendam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, sed conciliari facile possunt. Cùm verò controuersia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, superuacaneum esse iudico de his plura agere.

Medicamēta
exhibendi a-
pud Indos
ratio.

SED præter institutum facere mihi non videbor, si hîc paucula quædā inseram de vulgari ratione quam Indi medici in exhibendis medicamentis obseruant. Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostrarium more, abstinendo deinde quinque horarum spatio à cibo, potu, & somno. Quod si infra hoc tempus non purgentur, roborando stomacho student ex Auicenna præcepto, quod

quod fit sumptis duabus mastiches drachmis in stillaticio rosarum liquore dissolutis, aluum bubulo felle inungentes, pannumq₃ lineum felle madentem vmbilico imponentes, ad medicamenti operationem inuandam, expultricemq₃ facultatem excitandā, si opus sit. Sin post has quinque horas bene soluetur aluus, propinantur illis tres vncia iusculi gallinae, aliud praeterea nihil: deinde hausto rosacea aqua pauxillo, parumper somno indulgent. Hæc medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimoniis niti videtur.

TAMETSI Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere commendet potionem illam Rusi quæ Aloën, ammoniacū, myrrham & vinum recipit, ibique occasionem nactus, acrius in Arabes inuehatur, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq₃ compositionem acceptam Rufo referant: facit pro suo recentiorumque scriptorum more, qui in Arabes plerumq₃ inuehi solent, vt Græcos tanto magis extollāt. Non negauerim certè Rusi medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis quibus vtimur, efficax esse medicamentum & à multis magno successu expertum. Additur verò Crocum, quoniam corroborat & aperit, tum ob alias facultates quibus prædeditum est.

MANARDVS, lib. 1. epist. 1. aliq₃ nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem & Auicennam inuehuntur, quòd affirmauerint Aloën venarum oscula aded referare, vt inde postea sanguis facillè fluat, eamque ob causam hæmorrhoidibus non conuenire: deinde quòd scripserint melli admistam minus purgare, minusq₃ stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, sed eas potius obstruere: neque rectè scribere Mesuen, qui illam stomacho minus noxiam faciat, quandoquidem huic sit admodum vtiles, nec nocumentum aliquod adferat,

Potione Ruffi.

Catapotia Rasis.

Aloë hæmorrhoidibus non conuenit.
Aloë hæmorrhoides obstruit.

adferat, mellisq; admista magis euacuet reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quòd mel, cum sit purgantis facultatis, alteri purganti adiunctum necessario magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam. simpl. qui in nullius magistri verba iurans, Mesue opinionem confirmat, sepius expertum se esse affirmans, Aloën hemorrhoidas aperire. Sic & sepe numero expertus sum summos dolores cum hemorrhoidum fluxu excitasse, quòd facile prestare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula reserando, & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantium, umbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quòd verò oscula venarum obturare asserant, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinēt pleraque medicamenta, quæ intro sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibeantur; veluti Scilla, quæ comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quæ obiciunt de melle, Mesuen videlicet asserere, Aloën cum melle mixtam minus purgare, sic responsum volo. Quandoquidem vtrumque medicamentum purgatoriz facultate præditum est, validioris facultatem, debioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuando videlicet sine nocumēto, aut eo certè perexiguo, humores qui ventriculum infestant.

Aloës diuersi
effectus.

Aloë stomachum
roborat per acci-
dens.

Nulla Aloë
fossilis.

PLINIVM lib. 27. cap. 4. mirari subit, qui Aloën metallicam supra Hierosolymam inueniri tradit. * Ego non modo medicos Iudeos, sed etiā Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolas se asserabant, diligenter interrogavi de hoc Plinij loco. Sed illi constanter negabant vnquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palestina.

Cairum.

* Cairum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc vsque diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captiuum fecerunt, & adhuc horrea, quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur

Natura autem à Mauritanis Meſera: ſed quoniam Regina quædam Alcaire nuncupata eius pomeria auxiſſe creditur, ab eius Regina appellacione nomen Cairo ſortita eſt. Cæpit verò hæc vrbs populi frequentia paulatim minui, poſtquam Turcorum Imperator Conſtantinopoli occupata, illic regiam fixit ſedem, confluentibus nimirum eo hominibus.

*Galeno adſcriptus ad Paternianum cap. 5. tria grana ciceris magnitudine dat poſt cœnam.

*Aloën poſt cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam controuerſiam Nicolaus Rorarius in ſuis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

*Non affirmat eo loco Plin. talem inueniri, ſed, Fuere, inquit, qui traderent in Iudæa ſuper Hieroſolymam metallicam eius naturam.

De Altiht.

CAP. III.

TANTA eſt in nominib. Altiht, Anjuden, Aſa foetida, Aſa dulcis ſiue odorata, & Laſerpicium confuſio, vt vix explicare me poſſim: quandoquidem hætenus neminem inuenire licuerit, qui plantæ, ex qua hoc gummi profluat, nomen indicare, aut formam deſcribere mihi potuerit.

VOLUNT nonnulli ex Coraſone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alij ex Guzarate, tametſi iſtic ex regno Deli adferri vulgo aſſerant, regione admodum frigida, quæ ad Coraſone uſque & regionem Chiruam ex Auicenna lib. 2. cap. 53. teſtimonio extenditur.

ILLUD autem certum eſt, hoc gummi Altiht Arabibus dici, nonnullis Antit: nam cuiumq. Arabi gummi Imgu aut Imgara ab Indis vocatum oſtenderis, ſtatim id Altiht ſiue Antit eſſe pronuntiabit.

PLANTA ex qua hic liquor emanat, incolis Anjuden, quibuſdam Angeidan dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram plantæ deſcriptionem habere difficile eſt.

MVLTIſ ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus inſignitum eſt hoc medicamētum, veluti eſt Altiht, Almharut, propter linguarum in regionibus, vnde aduehitur, varietatem.

QUID autem Interpretem mouerit, cum Aſam ver-
tit, igno-

Meſera.

compoda

Altiht.
Antit.
Imgu.
Imgara.Anjuden.
Angeidan.

Almharut.

Aſa.

tit, ignoro, nisi quòd verisimile sit eum non Asam, sed Lasèr vertisse; idq₃ vocabulum deinde temporis iniuria in Asa deprauatum esse.

PORRO dicet aliquis Altiht non esse nomen plantæ Lasèriferae, sed ipsius potius succi concreti & coacti: cuius sententiae esse videtur Gerard. Cremon. Commentariis in Rasin, cap. de Diminutione coitus, lib. Diuis. 1. cap. 79. Huic sic responsum volo, Gerardum veram linguam Arabicam ignorasse, cum ex Batia Hispania oriundus fuerit; Lingua verò qua Auicenna scripsit, legitima est Arabica, qua videlicet Syri, Mesopotamij, Persæ, & Tartari vtuntur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Basora (qua nonnullis Babylon fuisse putatur, certò tamen resciri Babylonem eam non esse, sed proximam huic fuisse cuius nulla nunc extant vestigia) in prouincia Vzbeque sita. (Est verò Vzbeque pars Tartaria strenuos produciens viros, & peritissimos sagittarios, qui tum pedestres, tum equestres peregrinorum Regum stipendiis militant: fortè autem Parthi sunt, Romanis olim adedò infesti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi Araby, id est, Arabicam, qua videlicet scripta inueniuntur Galeni, reliquorumq₃ Philosophorum & falsi Prophetæ opera. Nostrorum verò Mauritanorum linguam Magaraby nuncupant, quasi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant; siquidem garby Occidentem Arabicè sonat, & ma eorum.

Altiht.

CETERVM Altiht nihil aliud est quàm ipsa planta Lasèrifera, veluti plerumq₃ sumitur gummi pro ipsa plāta.

Asa dulcis.

VERVM obiiciet aliquis: Si Altiht non est Asa dulcis, quid est Asa dulcis? Asam dulcem apud nullum probatum Auctorem, siue Arabem, siue Græcum, siue Latinum, legisse memini. Sed cum Arabes liquorem çuz vocent, eum verò qui probè coctus sit & densatus, Robalçuz (Rob enim Arabicè densatum sonat, & Al est articulus genitium apud Arabes) hinc

Robalçuz.

bes) hinc depromptum esse nomen *Aſæ* dulcis verſimile eſt.

CETERVM *Altiht Arabum*, eſſe *Laſerpitium* *Dioſcoridis* & *Plinij*, tametſi nemo legitimorum *Arabum* (qualis eſt *Raſis* & *Auenrois*) vſquam eius meminerit; ſatis oſtendit *Serapio* lib. ſimpl. cap. 251. qui de *Altiht* agens, ad verbum ea refert quæ *Galenus* et *Dioſcor.* de *Laſerpitio* ſcripſere. Cadit ergo eorū opinio qui multis argumentis probare conantur, *Aſam* foetidam à *Laſerpitio* diſſerre. Nam quod *Laſerpitium* veterum in cibos admiſſum eſſe aiunt, *Aſam* verò foetidam medicamenti ſolū vtilem, idq; raro; in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentū ſimplex per totam *Indiam* maiore eſt in vſu, quàm *Aſa foetida*, cum medico in vſu, tum condiendis cibis. Eam enim pro ſuarum facultatum modo ſibi emunt, cuiuſmodi ſunt *Baneanæ* * & omnes gentiles *Prouinciæ Cambayæ*, quos *Pythagoras* imitatus videtur. Solent illi *Aſam* ſuis iuſculis & oleis commiſcere, confricato primum ex ea lebetes, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. *Baiuli* & huiuſmodi tenuis fortunæ homines, quibus dumtaxat panis eſt & cepe, non niſi ſumma in neceſſitate ea vtuntur.

Aſa foetida
eadem cum
Laſerpitio.

Aſa foetida
magno in
vſu *Indis*.

Aſa in con-
dimentis.

COMMENDARVNT mihi multi cōdimenta iſtorum *Baneanum* cum à ſaporis tum ab odoris ſuauiſſitate. Horum oratione perſuaſus aliquando eiuiſmodi condimenta deguſtaui, quæ ſanè ſic ſatis palato arridebant, non tamen adèò vt illi prædicabant; quoniam fortè neq; iuſculis neque condimentis valde delector: odore certè ſuo non erāt moleſta, tametſi nullus odor æquè mihi infeſtus ſit, atq; *Aſa foetida*.

SVMVNT verò nonnulli *Aſam*, vt deiecti appetitus ſaſtidia tollant; initio enim aliquantulum amara eſt *Aſa*, vt ſunt oliuæ conditæ; deinde deuorata mirum in modum illis bene ſapit. Solent etiam plerique ea ſola ad ſtomachi corroborationem, ſlacuſq; diſcutiendos medicamenti loco vti.

Aſæ facultates.

Quamobrem multum hallucinantur, qui Sepuluedam secuti nullo esse in vsu medico asserunt, nisi aliis medicamentis permistam.

SED non possum nō mirari Matthæi Syluatici cap. 47. de Anjuden oscitantiam, qui Galen. citans, venenum esse asserit. Nam neque Galenus, neque Græcorum quispiam id vnquam scripsit, cū omnes vno ore Lasæ magnopere cōmendent aduersus venena, pestis contagia, lumbricos, & scorpionum plagas.

Afa in dolore dentium.

SOLENT Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiā illi tribuit Diosc. lib. 3. cap. 76. tametsi Plinius lib. 22. cap. 23. id non censeat, exemplo cuiusdam, qui ea de causa sese ex alto precipitauit. Sed is forsitan cachexia laborauit, & medicamentum eos humores quiturgebant, nimium commouit.

Afa venærem stimulat.

MAGNI apud Indos est pretij, quod eo plurimū vtantur etiam in venere proritanda. Radicis verò, aut foliorum apud eos nullus est vsus; sunt enim illis incognita.

Lasæ descriptio.

IS verò quem suprà dixi Afa sola sæpius vti, retulit sibi narratum esse succum hunc ex planta quadam foliis Coryli extrahi conciso caule, deinde in bubula coria conici, prius illita sanguine cum tritici farina permisto, conseruationis gratia: eamq; ob causam si quid in Lasæ fabæ lomento simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse indicium.

FREQVENS verò est in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanasarin & regiones his vicinas.

Lasæ duo genera.

PORRO Lasæ duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens; alterum turbidum & impurum, quod à Baneanibus repurgatur ante quàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate conuehitur ex Chitor, vt aiunt, & ex Patane & Dely.

& Dely. Impurum ex Ormuz adfertur. Maioris pretij est sincerum, neque facile mercatores impurum emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi in purioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quam sordidum. vtrumque tamen mihi foetet, sed id magis, quod sincerius esse putatur. Qui verò eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim male olent Styra^{Styrix li-} liquida & Algalia^{quida.} propter validum odorem, cum tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrum Laser mihi Porrum redolet, sed ad nostram Myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Asam diuiserit in foetidam & odoratam, quod foetidam porraceo odore esse assererent, cum non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quod suauiter oleret, sed quod validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio foetidus potius dicendus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloë validioris, & Spica nardi adhuc validioris. Multos enim egros purgaui qui à Rhabarbaro abhorrebāt, quod illi Spicam admiscerem.

MIRARI subit Antonium Musam, Exam. simp. qui adeo credulus fuit, vt his fidem adhiberet, qui Benjuy (quod veteribus fuit ignotum, vt postea ostendemus) plantam con- similem Silphio esse affirmarunt. Sed de his plura suo loco.

SIC Ruellius vir eruditus & omni laude dignus, lib. de nat. stirp. 3. cap. 52. scribit in Gallia nasci crassam radicem, magnā, foris nigricātem, intus candidā, quæ cum suo liquore & semine mira fragret incūditate. Huic ob insignes virtutes illustria indiderūt nomina: namq. modò Imperatoriā, Imperato-
modò Angelicā, modò Sancti spiritus radicē appellant Her-
barij, eiq. calfacientē siccatoriamq. vim in tertio signāt abs-
cessu. Vnicè venenis aduersari tradit, pestilentie populatim
sæuētis arcere contagia: corpora ab lue pestifera vindicare,

si tantum in ore teneatur, per hiemem ciceris magnitudine cum vino, per æstatem ex stillaticio rosarum liquore sumpta: nec sensurum ea die contagionem ait, qua quis deuorarit, nam vrina & sudore venenum abigit: sic etiam aduersus fascinationes valere, aliosque præterea morbos, quos breuitatis causa omitto. Hanc igitur esse Laserpitium Gallicum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Etsi quis nares consulat, inueniri Laser illud idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea esse opinione, vt quod ab officinis Benjuinum siue Ben Iudæum appellatur, Laseris sit Syriaci genus, dictum quod Iudæa parens huius mittat ad nos prolem suam.

Laserpitium
Gallicum.

Benjuinum.
Benjudæum.

SED eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis argumentis conuellemus. Eiusdem sententiæ fuisse aliquando (vt videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Matthiolus Commentariis suis lib. 3. cap. 78. scribit; veritate tamen coactus, sententiam mutauit.

Baneanes.

* Quoniam hoc capite totoque adeo opere de Baneanibus differit noster Auctor, quod genus hominum sit, necesse est scire. Eorum igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tamen nunc potius Negotiatores appellandi veniant, quam Philosophi) multa sunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea vescantur. Hoc præceptum adeo strictè obseruant, vt plerumque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur naxis, non alliis, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non gustant, non acetum, non Nimpa, non Orraqua (ea sunt apud eos potionum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu paucissima edentes veluti saccharum, super quo aut aquam aut lac bibunt. Nonnulli inter hos superstitioniores, viginti interdum diebus omni cibo abstinent.

FORMICIS aquam saccharo edulcatam bibendam præbent, affirmantes sese eleemosynam in pauperes conferre: sed & auius aquam propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam qui per solitudines vagantur & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noster hic Auctor in Cambaiete se vidisse Nosocomium, in quo omnis generis aues curarentur, quæ sanitati restitutæ quolibet euagari dimitterentur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistæ vti fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpora credere rumor est.

Bramenes.

HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati (quæ vox

(quæ vox à Brachmanis deducta videtur) in Balagate, Cambaya & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibū non attingunt, maiori-
 que sunt in veneratione quàm Baneanes. Ex his etenim deliguntur
 Regibus Scribæ, Procuratores negotiorum, Quæstores & Legati. Hi
 tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cuncam* appellatis
 habitant, vescuntur omni genere carniū, excepta vaccina & porcina
 domestica. Attamen omnes animarum transmigrationem credunt,
 aliasque plurimas persuasiones ridiculas habent. Atque hæc ex nostro
 auctore desumpti, qui variis capitibus de his agebat.

De Opio.

CAP. IIII.

QVOD nos Lusitani corrupto nomine Amfiam ap-
 pellamus, id Mauritani (quos Indi secuti sunt) Ofium vo-
 cant, deducto à Græcorum Opio nomine. Pleraque enim no-
 mina à lingua Græca (quam Ihumani, quasi Ionicam di-
 cas, appellant) mutuati sunt Arabes, P in F, quòd sint literæ
 multum affines, mutato. Sic Opium Ofium dixerunt, Pæo-
 nia Faunia, & multa similiter.

Amfiam.

Ofium.

Ihumani
lingua.

VARIA sunt Opij genera pro regionum differentia.
 Quod è Cairo adfertur (Meçeri vocant) albicat, & ma-
 gni est pretij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus.
 Quod ex Adem aduehitur, aliisq; locis Erythraeo mari vici-
 nis, nigrum & durum est: eius pretium pro regionum va-
 rietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia,
 Mandou, & Chitor cogitur, mollius est & magis flauescit.
 Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescūt:
 solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius
 semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri, maxima ex
 parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymealeam ali-
 quantulum olet, putarunt nonnulli Thymealea succo adulte-
 rari, sed falluntur. nam tota Cambaia, imò tota India Thy-
 meleam prouenire non credo. Et certè in Cambaiete resciaui
 nihil aliud esse quàm gummi, siue lachrymam papaueris.
 Nascitur istic Papauer (caxcax vocant nomine cum Ara-
 bibus communi) prægrandi capite, quod interdum sextar-
 ios cum dimidio* capere possit (inueniuntur etiam nostris
 haud maiora) hæc incisa opium exstillant. Non est autem

Opij varia
genera.

Meçeri.

Opium The-
baicum.Opium Thy-
melea non
adulterari.Caxcax præ-
grande pa-
pauer. Abmos fere

id papauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tamen si Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari scribat. Sed num aliis in regionibus ex nigro Papauere colligatur, ignoro.

Opij magnus vsus Asia & Africa.

PLVRIMVS huius vsus est per vniuersam Mauritaniam, & Asiam: * siquidem eius esui ita assueuerunt, vt eo abstinentes periculum vitæ incurrant: quod sanè admiratione non caret, quandoquidem adeò narcoticum & stupefactiuum est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi plerumq. videntur. Itaque solent qui eius facultates intelligunt, exigua quantitate sumere. alij verò plerique liberalius eo vtuntur, vt lassitudinem ex laboribus, animiq. fastidia tollant, non autem vt prouiores in venerè efficiantur, vt stultè quidam credunt. Quoniam Opium non modò venerem non stimulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigiditate, & vasorum spermaticorum constrictione. Et nonnullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.

Opium venerem non stimulat.

ὀπίον.

DOSIS communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendam Corasonem natione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opij ederet, quæ penderent decem drachmas & amplius: & licet stupidus & dormitabundus semper videretur, aptissimè tamen & doctè de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.

* Auctor habet Canada: est autem apud Lusitanos poculi genus continens quinque & triginta uncias. Cum verò Sextarium apud Veteres ~~quatuor~~ viginti uncias vini, aceti & aquæ continuisse inueniamus, Canada Sextarios ~~binos~~ fere verti, quòd non haberem aptius vocabulum.

* Bellonius lib. 1. cap. 15. observationum auctor est, Opium abundantissimè cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudq. Turcos & Persas summo esse in vsu: non tamen ab eis sumi supra drachmæ vnius pondus.

De Benjui.

CAP. V.

DIXIMVS in Laserpitio Asiam odoratam non esse Benjuinum, tamen si nonnulli docti viri in ea fuerint sententia.

sentia. Nunc illud restat, ut nostram sententiam firmis argumentis comprobemus.

NVLUM vnquam in condimenta recepisse Benjui certum est; Asa verò foetida frequens est vsus in condiendis cibis apud Indos, ut antè diximus: ex quo patet Benjui Asam esse non posse.

Benjuinum in condimenta non recipitur. Benjui non est Lasei. Lasei unde. Ganga fl.

MAXIMA pars Laseis ex India ultra Gangem (incola Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quod in Indiam adfertur, quodque amygdaloides vocant, nascitur in Samatra & Sian, (non in Armenia aut Syria, Africæ, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc conuehitur; deinde in Arabiam, Persiam, & Asiam minorem defertur, atque etiam (ut ex virorum fide dignorum relatu intellexi) in Palestinam, Syriam, Armeniam & Africam. Antonio Musæ Exam. simpl. imposuerunt igitur ij Lusitani, qui incolas, apud quos nascatur Benjui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laseipitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham appellatur.

Anton. Musæ lapsus.

AD Ruellij autem lib. De nat. Stirp. 3. cap. 52. objectionem, quem, capite de Lasei, Imperatoriam Lasei Gallicum atque officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus: sic respondeo.

Ruellij lapsus.

CVM is inter reliquas Imperatoriæ facultates hanc illi tribuat ut libidines extinguat: in Lasei verò dixerimus Indos eo uti ad venerem excitandam, Imperatoria Laseis genus esse non potest.

CETERVM nostrum Benjui veteribus ignotum fuisse omnino puto: siquidē neque Græcorum quempiam, neque quemquam Arabum hunc describere memini: Nam quod Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenizan, aut Belenzan, siue Petrozan exsiccantem & excalsfacientem in secundo excessu habere facultatem, stomachum humidum & languescens exsiccare, & roborare, oris odorem

Benjui veteribus ignotum.

commendare, partes corporis confirmare, & venerem excitare; ex eius adeò succincta & breui descriptione, persuadere mihi non possum esse benjui quod describit: quod si quis contra sentiat, per me licet. *Laurus Benzoin Class*

Benjui Iudæis veteribus ignotū.

VETERIBVS etiam Iudæis ignotū fuisse ex eo conijcere licet, quod neque David, neque Solomon eius meminerunt, tametsi odores & suffimenta summopere commendarint.

Benjaoy.

FIERI autem potest vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben Iudeum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debueritq; potius nuncupare Benjaoy, id est, filium de Iaoa, vbi plurimum nascitur.

SCRIBIT Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropanisso, & præter Macedones quosdam, qui in monte Caucaso odoratissimum, nostrisq; multò præstantius se vidisse asserebant, Ludouicum etiam Romanum citat.

Rumes.

EGO verò neq. huic Mediolanensi, neq. illis Macedonibus facile crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transuehant: quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces quæ maioris essent emolumenti & quæstus, transportaturos credibile est. Fieri autem potest, vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus præterquam in Aethiopia, vbi etiam Myrrha reperitur.

Styrax in Aethiopia.

Ludouicus Romanus.

DE Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, quibus hîc in India cognitus fuit, nunquam eum præterisse Calecut neque Cochim: necdum enim eo tempore ea maria nauigabamus quæ nûc nobis aperta sunt. Ego sanè hûc Ludouicum olim veracem esse credidi, sed lectis eius Commentariis, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. infulam aut vrber

urbem esse potentissimam refert, in qua sint aquae suauissimae, cum tamen nullam istic aquam praeter salsam inuenias, omnisque annona & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodum bona *. Deinde neque aquam, neque ligna in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cum tamen istic sit & aquae potabilis eiusque suavis, copia, & egregia lignorum materia. Ex quibus videre licet, non multum fidei tribuendum esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

PORRO Benjui plura sunt genera. Id autem maxime à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides * vocant, quodque vngues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tanto praestantius habetur.

Benjui amygdaloides.

MAXIME id prouenit in Sian & eius contermina Martaban *. Eius meminisse puto Antonium Musam, idque permixta eius radicum scobe adferri asserere: sed falso, quandoquidem vnum idemque est gummi, aliud videlicet crassiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plene dura, quae deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatum nonnumquam in farinam resoluitur, quam Musa radicum scobem esse putauit.

Musc lapsus.

ALIUD genus nigrius inuenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris est pretij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Eius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauissimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat.

Benjui secundum genus.

Benjui de Boninas.

EGO saepius existimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud esse quam Benjui cum Styrace liquida, quam Chinenfes Roçamalha vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamque ob causam id aliquando experiri volui, mixto Benjui cum

Styrax liquida.
Roçamalha.

Styrace liquida. Sed licet id Benjui sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrantia & suauitate à Benjui de Boninas superabatur.

Benjui de
Boninas cū
nouello per-
miscetur.

CETERVM Benjui è nouellis plantis profluens Amygdaloide odoratius esse, causam esse puto, quòd gummi multum natiuæ suæ fragrantie vetustate deperdat, vt ferè in reliquis similibus contingere solet. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrumque permiscere solent, vt odoris fragrantie etiam elegantiam concilient.

Comin-
ham.
Louanjaoy.

BENIVI genera vocantur à Chinesibus Cominham, ab Arabibus Louanjaoy, quasi dicas Thus de Iaoa, quòd hæc regio primum Arabibus innotuerit, siquidè Arabes Thus Louan dicunt, Guzarate & Decan incolæ, Vdo.

Vdo.

Benjuifera
arbor.

EST autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, magnam spargens vmbra, ob ramorum frequentiam, quos pulcherrimo ordine digestos & in aërem elatos habet. Caudice est crasso, materie prædura & firma. Eius folia partim aceto condita, partim ramis adhuc adherentia accepi: minora sunt ea aliquantum Citri siue Limonæ foliis, non tamen adeò virentia, sed parte auersa candicantia: quæ verò in ipsis maioribus ramis enascuntur, ad Salicis folia magis accedere videntur, latiora tamen sunt, sed minus longa. Nascitur interdum in siluis Malacæ, loco humidior.

Benjui præ-
stantiss.

VVLNERANTVR arbores vt Gummi (quod est Benjui) maiori quantitate effluat. Nouellæ, vt dixi, arbores Benjui de Boninas emittunt, quod est ex prouincia Bayrros, idq; præstantius est eo quod in Sian nascitur, natum verò in Sian reliquis generibus præstantius est.

HÆC omnia non sine rei nummarie dispendio didici: siquidem perbellè satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est siluis difficultatē, maximum fubeun-

subeundum est periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones Tigris. Reimones, vocant) in iis siluis frequentiam.

SI quid verò eis quæ nunc disceptavi melius intellexero, palinodiam non modò in his, sed & aliis omnibus canere non pudebit.

* Credibile est nostro huic auctori ab aliquo impositum fuisse, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut sanè aliud habuisse exemplar, quàm ea quæ passim Ludouici Romani nomine circūferuntur. Nam lib. 3. cap. 2. de Ormuz agens, *Aquarum*, inquit, *potu suauum, annone quæ mira caritas: intebuntur ferè omnia, quemadmodum & noster auctor hoc loco asserit. Et lib. 6. cap. 17. de Malaca agens: Mittit tamen triticum, carnes. per paucaque ligna. nusquam verò aquæ meminit.*

* Hoc Benjui amygdalinum Amatus Lusitanus enarratione 71. cap. de Myrrha, præstantissimum Myrrhæ genus esse censet, quam Dioscorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

* Sunt illæ prouinciæ supra regnum Malacæ ad fluminum Auz & Menan in Oceanum Indicum influxum, supra Gangeticum sinum.

De Thure.

CAP. VI.

CVM Veteres duo Thuris esse genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis differendum existimaui.

PER vniuersam Indiam Thus non nasci certissimū est: cum quicquid Thuris hic consumitur, & hinc in Lusitaniam euehitur, ex Arabia deferatur. Non possum ergo non mirari à quo Dioscorides lib. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. secutus est) Thus in India nasci acceperit. De Arabibus minus mirum, qui nigricantem colorem, quo Thus Indicum præditum esse vult Dioscorides, Indum plerumque vocent, vt ex Myrobalano nigro, quem Indum appellant, patet.

CETERVM Thus Arabibus, apud quos solum prouenit, Louan vocatur, nomine ex Græco deducto: Auicenna lib. 2. cap. 533. Conder, id est Resina (çamac enim illis est gummi, veluti çamac Arabi, id est, gummi Arabicum) Serapioni lib. simpl. cap. 178. Ronder corrupto vocabulo. Nam multos Arabes conueni, sed omnes Thus à quoquam

Thus in India non nascitur.

Louan. çamac.

Ronder.

Conder.

quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quosdam Conder vocare, & plerosque omnes Louan. Idem à quibusdam Lusitanis qui in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi arborem quæ Thus producit, ab incolis

Thus montanum.

Louan etiam appellari, eiusq; duplex esse genus: alteram montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor montibus confragosis prouenit, optimúmque & laudatissimum Thus profert. In planis verò nascens Thus profert nigrum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis permixto naues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Eæ arbores illius Prævinciæ Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligere licitum est, nisi Regis permissu. Confluere eò Negotiatores ex Adem, Xael, & aliis Arabia locis, & cum Rege de

Thus in planitie natum.

Thuris quantitate quam auecturi sint, & de pretio conuenire solent, modo laudatum sit & legitimum, quod nos masculum vocamus, ipsi Melato appellant.

Thus masculum.
Melato.

Thuris vilis.

LAUDATISSIMI, huc etiam delati, vile est pretium: centena enim libræ duobus dumtaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdum cum optimo miscetur, cui nonnumquam & corticum fragmenta inherant, atque huc defertur, sed vilissimi est pretij. Thus ergo nullam aliam adulterationem nouit. Nam quis quæso id adulterare vellet, cum tam vili ematur?

Thus non adulteratur.

Thuris vsus.

MVLTVS est Thuris vsus apud Indicos medicos in vnguentis & suffimentis. Nonnumquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alui profluvia. Sed maxima Thuris pars hinc in Chinarum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacæ vicinas.

Thuris plan-
tia.

PORRO Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia, peculiarisq; est Arabia. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.

De Myr-

De Myrrha.

CAP. VII.

PLURIMA adfertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha. Myrrha. rha, quæ Indis Bola dicitur: tum etiā ex regione Abexim, Bola. quæ Aethiopia est. Qualis verò sit arbor quæ eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, numquam scire potui. Illud dumtaxat adiciam, quod à quodam Mercatore, qui in Melinde & Mosambique negotiabatur, tum à quodam sacrisco Aethiopiæ, Episcopoq; Armenio intellexi: videlicet genus esse quoddam hominum montanum, & siluestre (quos Bodoins vocant, linguæque pura Arabica, quæ non- Bodoins. nihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti perhibent) quod Myrrham in Braua & Magadaxo terrestri itinere adfert, & è Chaldaea regione sic illis vocata se adferre asserit.

* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha nosse volet, consulet Theophrastum libr. 9. cap. 4. de Historia plantarum, & Plinij naturalem historiam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quæ aliquando commentati sumus in appendice addita ad Commentarios Gallicos doctissimi Dodonæi de Historia Stirpium.

De Lacca.

CAP. VIII.

QVAM officinæ Laccam vocant, eam Arabes, Persæ, Lacca. & Turci Loc Sumuttri, quasi dicas Laccam è Samatra, Loc Sumuttri. nuncupant: non quòd Samatra sit Prouinciæ Pegu, vbi plurima Lacca nascitur, finitima, sed quòd Arabes, & alij iam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam inualuit apud Prouinciarum Balaguate, Bengala, & Malauar incolas, quoniam à Mauritanis sic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Prouinciarum nomen est Lac; in Lac. Pegu verò & Martaban, vbi præstantissima est, Trec, at- Trec. que istuc è Iamay adferri tradunt. Non vocatur aec, aut ancusal, vt Pandectarius cap. 13. corrupto nomine appellauit: neque Sac, vt apud Serapionem lib. simpl. cap. 181. Sac. corruptè legitur.

CETERVM cum ab ipsis incolis, apud quos plurima nascitur,

Lacque en bâton.*Lacca avec ses petits bâtons
de Dalechamp.*

nascitur, Trec vocetur, mirabitur aliquis, cur nomē Lac,
 Loc, aut Luc inuenerit. Sed hanc fuisse causam conijcio:
 quod hoc medicamentum in Loc siue mellis crassitiem dis-
 solueretur cum ad inficiendum, tum vt eius esset vsus in me-
 dicina. Præstaret tamen semper natium prouinciarum, in
 quibus

quibus medicamenta nascuntur, nomen seruare, quòd hac immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.

PORRO Pegu & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in suam regionem reuehebant.

QVIDNAM esset Lacca, quomodo pararetur, & Variz de Lacca sententiæ.
 vbinam gigneretur, diu dubitavi. Nam adfirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atque alueum suum superare solere, aqua deinde defluente, in lutum quod remaneret bacillos ab incolis iniici, in quibus prægrandes formicæ nascerentur, & ea quidem alata, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes, tantum sibi fuisse otij negabant, vt hæc adeò diligenter animaduernerent, sed famam vulgarem eam esse. Conueni tandem virum apprime honestum & curiosum diligentemque, qui istic fuerat. Dixit is vastam Laccæ historia.
 arborem illic inueniri, foliis quodammodo Pruni, in cuius surculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terræ visceribus aliisq; locis enata, hanc Laccam elaborarent (vt apes mel consciunt) materiam ex ipsa arbore exsugentes. Hos deinde ramulos, ab arbore reuelli atque in umbra sicari, donec decideret ramuli; Lacca autem ipsa veluti in tubulos concreta maneret: interdum tamen ligni fragmenta inherere. Meliorem tamen censerî, quæ sincera esset, ligniq; fragmentorum expers: eam verò cui inhererent fragmenta, deteriore censerî. Inueniri etiam solidam & minimè sinceram, quam postea colliquarent; & in pollinem reducerent, eamq; vilio rem censerî, quoniam multam terram admixtā haberet. Deinde negotium dedi quibusdam qui Pegu profecturi erant, vt an ita se res haberet, diligenter perquirerent; sed ij retulerunt verissima eum dixisse. Idè postea verum esse didici in Balaguata profectus, vbi nonnulla nascitur, & reseruatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc itè mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera (cuius Berifera arbor.
 in se-

Formicæ
Laccam elabo-
rant.

in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui multa inherebat Lacca. Sed quoniam exigua admodum quantitate prouenit, aduersante cæli temperie, negligitur. Multi tamen se uidisse in iis arboribus affirmarunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifestum est, quod plerumque ale formicarum Lacca permixta conspiciuntur.

Laccæ plan-
ta dissimilis
Myrto.

PRÆMANSA autem hæc Laccaⁿ, pulcherrimo rubro colore inficit (quæ est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obsignandis epistolis utimur, cōficiuntur, admixtis iis coloribus, quos maximè expetimus. Iisdem & fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur, Myrto similis aut facie aut magnitudine, ut aliqui volunt, sed interdum in Nucis iuglandis magnitudinem excrescit, interdum minor est.

Lacca neque
Myrrhæ simi-
lis, neque
odorata.

AVICENNA lib. 2. cap. 432. Paulum secutus, Laccam, quam ipse Luc vocat, Myrrhæ persimilem facit, atque odoratam esse scribit, deberèque cum delectu sumi, eosque reprehendit qui eam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autem Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neque Myrrhæ similis est, quoniam hæc in extimis ramis elaboretur; Myrrha verò ex ipso arboris trunco extillet: neque item odorata, veluti Myrrha est, tamen si Auicenna ibidem odoratam esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest, eum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamen nunc omnibus Arabibus Loc-sumutri dicitur. Errat similiter, quod similes illi cum Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria est & adstrictionis particeps. Lacca verò obstructions aperit.

Laccæ facul-
tates Carabæ
dissimiles.

Lacca non
est Cancamum.

CETERVM erroris ansam Auicenna præbuisse puto, quòd Laccam Cancamum Dioscoridis esse aestimavit, cum
tamen

tamen planè diuersum sit à Lacca, quæ minimè, vt diximus, odorata est: Cancamum verò ad suffimenta vsurpatur, quod grati odoris est indicium. Præterea eius error ex eo manifestus est, quòd duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptionem enarrans, in altero de Cheichem agens, quasi diuersa essent simplicia.

Cheichem.

SERAPIO libr. simpl. cap. 181. de sententia Diosc. & Aathabaric, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadam tenuis referens. Deinde ex sententia Rhafis, in ramos Sorbi quam ipse Guberam vocat, è cælo delabi dicit. Postremò, Lacca, inquit Isaac, res quædam est rubea, quæ tenuibus lignorum furculis inheret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam infecturam Chermes appellat. Ceterum Lacca ex Armenia defertur. Hæc sunt Serapionis verba.

Gubera.

SED, quod pace tanti viri dictum volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamum esse putauit. Laccam tamen à Cancamo diuersam esse iam diximus, nullique Græcorum cognitam fuisse asserimus.

Lacca veteribus fuit ignota.

LACCAM autem in Arabia non nasci palam est, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neque etiam Mespili, vt nonnulli perperam verterunt, cum nullæ sint per vniuersam Indiam Sorbi aut Mespili. Sed nec in Armenia nascitur. nec etiam est Chermes Arabum, cum id nihil aliud sit quam Coccum infectorium Græcorum.

QUANTVM verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. 1. cap. 48. Sanguinem Draconis vulgo vocatum Cancami loco substituentes, doctissime Matthiolus multis argumentis ostendit suis in Diosc. commentariis lib. 1. cap. 23.

EORVM item opinio, qui Dioscoridis Cancamum Benjui esse volunt, magis erronea est, quam vt refelli de-

Benjui non est Cancamum.

beat: siquidem non nascitur in Arabia, vti de eo commentantes diximus.

VERVM si mihi dicere licet quod sentio, in ea sum opinione, vt nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eaque etiam in suis compositionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipsi Dallacca vocant.

Dialacca.

Cancamum
quid sit.
Anime.

ERIT autem Græcorum Cancamum, mea sententia, id quod nos Anime vocamus*, ad suffimēta idoneum, quod in Lusitaniam ex Aethiopia Arabie finitima, aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami descriptioni magis conueniat, sententiam mutare paratus sum.

HALLVCINANTVR verò qui Anime in Bresliana regione inueniri contendunt, & genus illud picis sine Bituminis Resinae, in Siruam, vt aiunt, non procul à Maluccis repertum, Anime esse credunt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra aliisque regionibus aduehitur. quapiscandis nauibus vtuntur. Sed nec odore preditum est Cancamo simili, & dumtaxat resinam aut quoduis vulgare gummi olet.

*Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur circa ramulos elaborata est; & quamuis prædura & exsucca, præmanfa tamen spiritum efficit sanguineum, quod probitatis est indicium: imò alutas & coria veruccina ea contusa, & vrina veteri macerata, rubro colore ex altera parte infici quidam volunt. Itaque verisimile est, illam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas noster Auctor Lacce tribuit.

Anime.

*Eiusdem est sententiæ Amatus Lusitanus suis in Dioscoridem Commentariis lib. 1. cap. 23. Est verò Anime gummi quoddam Lusitanorum navigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fuluescit, & pellucidum est, planeque nobilius illud succinum crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterum genus nigrescat, & ferè simile est taurino glutini, siue illi resina quam officinæ Colophoniam vocant. Id Amatus Myrrham aminneam Dioscor. esse vult. Tercium genus pallidum est & resinaceū retorridumque. Omnia verò iucundum in suffumigiis spirant odorem, idemque videntur temperamentum sortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur.

D B Ani-

DE Anime (quod nescio cur Animum vocet) in hanc sententiam Amatus Enarrat. 23. cap. de Cancamo: Est igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africæ & insulis illi circumiacentibus Lusitani nostri adferunt Animum appellantes. Decidit enim gummi hoc, ut testantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud subnigrum Myrrhæ quodammodo persimile, odoratum, quod Dioscorides illis de causis tamquam im-
 probum commemorat, & Mineam. (Diosc. habet Aminneam, Galenus tamē Minæ meminit) à terra vnde præcipuè nascitur eā appellat, quāquam

Anime.

BDELLII CORTVSI FRUCTVS.

Fruit du Bdellion, selon Cortusus.

Serapio Amineam nominet. Vnde Lusitani nostri corrupta dictione, pro minea vel aminea Anijmum vocent, & eo mulieres maximè pro suffumigiis, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò assertionem primò adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui cùm apud Lusitanos ageret, vt inde ad Indoscupidus cognoscendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Proinde, cùm Cancamo opus fuerit, Lusitanorum Anijmo deinceps vtetur.

Myrrha.

ITEM Enarratione 71. cap. de Myrrha: Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Lusitania & vniuersa Hispania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet anijmum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam album Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò minea hæc Dioscoridis Myrrha est, quæ ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore factò. Hæc Lusitanus. Verùm non desunt etiam qui Anime legitimum Bdelium esse putent, ob multas quas habet notas cum Bdelij historia communes, quam apud Diosc. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet, quò lectorem remitto.

CETERVM cùm hanc Epitomen conscriberem, dono accepit à Iacobo Antonio Cortuso Patricio Patauino, clarissimus vir Rembertus Dodonæus medicus Mechliniensis, exotics nonnullos fructus, inter quos nucem Faufel duorum generum, Sycomori & Bdelij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque occasionem nactus exhibendi fructus Bdelij iconem, nolui committere quin eam hoc loco adicerem cum breui quadam descriptione. Cuius sanè, Fagaramque, de qua postea, & Sycomori cognitionem Cortuso acceptam fero.

Bdelium.

EST verò Bdelij fructus à Cortuso missus iuglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior, triangulari ferè forma, oblongiore tamen, & ad sicum quodammodo accedente, odoratus, colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum continere videtur.

BDELIJ historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides aliique Græci gummi Bdelij dumtaxat meminere. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdelij meminit in hunc modum. Vicina est Bactriana, in qua Bdelium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine Oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturaque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut Matthioli commentarios.

NON desunt, qui fructum hunc, quem pro Bdelio exhibui, magis referendum censeant ad Cuci, cuius Theophrastus sub finem secundi capitis lib. tertij, Plinius lib. 13. cap. 9. meminerunt.

De Caphura. CAP. IX.

NON dubiū est, quin multū Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquādo eorum meminerunt.

nerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuere. Quod si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id eo accidit, quod illis hæ regiones ignotæ essent. Nam & ego qui multo iam tempore in hac regione habitavi, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis nauigant, solum solliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum questu sint euecturi, quasue inuecturi; vt verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quaque forma arbores nascantur, & num fructiferae sint nec ne, possintne cum nostratium quibusdam comparari, minimè curiosi: tum etiam quod propter ingrauescentem ætatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim, concedatur ab harum Prouinciarum præfectis & Gubernatoribus, qui mea, propter senectutem & rerum experientiam, vti malunt, quàm aliorum Medicorum opera; tametsi eruditi viri non desint. Quamobrem culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM vt ad institutum reuertamur, Capur ^{Capur, Cafur.} & Cafur omnibus Arabibus dicitur; quoniam apud eos literæ f & p magnam inter se habent affinitatem. Quod si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium deprauatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est. *Laurus Camphora Linnæi Class. 9*

EST verò Caphura, nobile medicamentum (cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit, præter Aëtium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgata exemplaria Dioscoridis auctoritatem citet, falso tamen id illi accessit) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, ^{Caphura duo genera.} & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nūquam vsq; ad nostras regiones penetrauit, saltem cū istic essem videre non contigit: nec id mirum, quandoquidem huius

Caphura de
China.

libra tanti emitur, quanti centena libra eius quæ ex China adfertur, quæ secundum genus est, eaq₃ in Europam defer-
tur, in panes orbiculares coacta, quinq₃ digitorum diame-
tri. Et quoniam ita coacta est, compositum medicamen-
tum videtur non simplex.

Caphura de
Burneo.

E A Caphura de Burneo quæ magnitudine est Milij,
aut paulò maior, maxima ex parte vilior est. Confi-
ciunt enim Gentiles; Baneanes, & Arabes qui eam emunt, eius
genera quatuor. Namque diuidunt in caput, in pectus, in
crura, et in pedes. Eius quæ ex capite est libra, pendit pardās
octoginta: (est verò Pardān* moneta aurea apud Indos
genus quod conficit decem regales Castellanos) quæ ex pe-
ctore, aureis viginti: quæ ex cruribus, duodecim: quæ ex pe-
dibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores non-
nulli quatuor instrumēta cuprea sumūt inæqualibus fora-
minibus pertusa (qualia qui vniones vendūt habere solent)
per quæ Caphurā transmittunt. Ea quæ per instrumentum
maiuscula foramina continēs transmissa est, certum habet
pretium: quæ per instrumentum mediocre, aliud: quæ per
instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmis-
sa est, aliud etiam pendit pretium. In ea verò discernenda
ad: o sunt experti Baneanes isti, vt Caphuram Caphuræ
permixtam dextrè distinguere norint, pretiūque iustum
imponere; nec facile inueniatur, qui eos fallere possit.

Baneanum
industria.

Caphuræ
historia.

MVLT A nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros,
Samatra, & Pacen. Nomina autem locorū in quibus Sera-
pio et Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corru-
pta. Nam quā Serapio lib. simp. cap. 344. de Panfor vocat,
est de Pacen in Samatra insula: Quam Auicēna lib. 2. cap.
134. Alcuz* appellat, de Sōda esse potest, quæ insula est Ma-
lace vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduehi
tradit, corruptū est vocabulū, debebat q₃ è Malacca dicere,
quandoquidem in Bairros loco Malacæ vicino nascitur.

EST autem Caphura gummi, (non medulla, aut cor, vt Auicenna, loco suprà citato, et alij quidã putarunt) quod in meditullium ligni cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphura arbore constructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodã femoris crassitie donato Gubernatori Domino Ioãni de Craſto; deniq; in tabellapalmũ lata apud quendã Mercatorem. Nontamen negauerim, quin interdũ in arboris concauum decidat. Principio verò exudat admodum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam scripserunt, neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falso Auicennæ lib. 2. cap. 134. & Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.

PRO certo mihi relatum est, solere quemlibet prodire huius colligendæ gratia; qua vbi cucurbitam impleuerit, si quis eo validior eum cum cucurbita viderit, ilico eum impune posse occidere & cucurbitam auferre, fortuna nimirum id illis (vt aiunt) elargiente.

QVÆ ex Burneo adfertur, plerumque admista habet minutissima lapidum fragmenta, aut gummi quoddam, Chamderros illis vocatum, Succino crudo persimile, aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficio deprehenditur. Nullam præter hanc adulterandi rationem scio. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis respersa conspicitur; id vitium ex sordidarum & impurarum manuum contrectatione, aut ex madore, contrahi affirmant. Sed facile à Baneanibus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo colligatam, in calidam aquam clam demittunt, addito sapone & Limonum succo, deinde probè elotam in vmbra siccant, & multò candidior redditur, nō multum de pondere decedente. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc secretum mihi credidit.

Caphuræ
colligendæ
ratio.

Caphuræ a-
dulterium.
Chamder-
ros gummi.

Caphuræ
expurgandæ
ratio.

VTRIUSQUE generis meminisse videtur Serapio,

loco sup. citato; sed obscure admodum, cum ait maiorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quam qua à Sim adfertur. Quod sic intelligendum puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maioriq₃ forma esse, quam qua ex Burneo aduehitur; quandoquidē eius quātitas drachma maior non inuenitur: panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum, aut eo ampliores.

Caphurē ar-
boris histo-
ria.

A VIRIS fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Nuci iuglandi similem, foliis tamen candicantibus, salignis similibus, fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse vt vtrumque ferat. Illud autem certò scio, materiam esse cinerei coloris, fagine fere similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, vt retulit Auicenna lib. 2. cap. 134. (nisi forte etate iam caducam & emortuam viderit) sed mediocriter solidam. Addunt plerique vastam & præaltam esse arborem, latissimè sese fundentem, & aspectu perpulchram.

FABVLOSVM est quod ad eius umbram omne animantium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.

Serapionis
aliorumque
lapsus.

NEC minus fabulosum est, quod quidam Serapionem lib. simp. cap. 344. secuti scribunt, huius largioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris calum coruscat, aut crebro tonitru constrepat. Nam cum insula Samatra (quam nonnulli Taprobanam faciunt) & circumiacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina sint, multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq₃ ob causam singulis diebus imbres aut leues pluuias habent. Singulis itaque annis Caphura abundare debebat. Ex quibus patet, tonitru largioris Caphura prouentus causam aut indicium non esse. Nonnullis

Samatra in-
sula.
Taprobana.

Caphura de
China.

Caphura de China composita videtur ex eius parte qua ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, compositos esse, quo-

niam Ca-

niam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo eius incolis expetita, ut eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cambaya, qui pro arcano dicunt, deficiente Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chinenſi commiſcere, eamq₃ falſo de Burneo, nuncupare. Addunt item iſti Baneanes, Chinenſem Caphuram compositum eſſe medicamentum, quod temporis lapſu euaporet & corrumpatur: Caphuram verò de Burneo minimè.

M I H I ſanè compositum medicamētum non videtur, tametſi Manardus in Comp. Meſ. diſt. 8. contrà ſentire videatur. Sin verò ſit, ex duobus Caphuræ generibus conſtari neceſſe eſt. Nam tametſi euaporet, non eſt tamen admodum corruptioni obnoxia: quod indicium eſt minimè compositam aut facticiam eſſe, quandoquidem composita corruptioni magis obnoxia eſſe ſoleant. Itaque cū Rhabarbarum vix quadrimeſtre illud, quo in hac regione pluit, ferre poſſit, multum ſanè eſt Chinenſem Caphuram incorruptam hīc in India manere.

A VENROIS 5. Colliget. cap. 56. aliud Caphuræ ge- Auenrois
nus facit longè à ſuperioribus diuerſum, ſcribitq₃ Ambarum lapſus.
eius Caphuræ genus eſſe. Cum autem eius opinionem Cap.
de Ambaro ſatis abundè confutauerimus, plura de his agere
ſuperuacaneum eſſe iudico.

S C R I B I T Andreas Bellunenſis in ſuo Dictionario Bellunenſis
ſecundum Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphu- lapſus.
ræ ſtillare, eamq₃ cum arbore calidam eſſe tertio ordine. De
hac aqua à multis cum Medicis, tum Mercatoribus ſciſci-
tatus ſum, neminem tamen inuenire licuit qui eam ſe vi-
diſſe aſſereret. Quare facile adducor, ut credam Bellunen-
ſem cum in hac aqua deſcribenda, tum in eius tempera-
mento lapſum eſſe.

S C R I B V N T Ruellius, libr. 1. cap. 21. & hunc per
omnia

Caphura
Riachina
nulla.

omnia secutus Matthiolus, in libr. 1. Diosc. cap. 75. vterque verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præstare, quæ à Rege quodam Rihah (qui primus dealbandæ Caphuræ rationem adinuenit) Riachina sit denominata. Ego verò vt id credam, adduci non possum, quandoquidem Indiæ Reges potentiores sunt, quàm vt tali mangonio operam dare opus habeant.

RHASES de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidam & humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem plerique sequuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituit.

Caphura
frigida est.

IN ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partiū tenuitatem quibus prædita est*. Sed posteaquam experimento didici in Ophthalmiis & oculorum inflammationibus, tum etiam adustis impositam, niuis frigiditatem retulisse, ilico sententiam mutavi. Adde, quòd omnes apud quos nascitur, frigidam asserunt. Neque verò obest quòd odorata sit, quandoquidem ob partium tenuitatem facillè euaporat & exhalat qui in superficie est odor, contra quàm in Santalo & Rosa, quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.

Caphura vi-
gilias exci-
tat.

REFERT Auicenna lib. 2. cap. 134. vigilias excitare Caphuram. Qui fieri autem id potest, quandoquidem ipsius testimonio frigida est, soleantq; frigida somnum cõciliare? Somnum quidem inducit foris aut intus exigua quantitate vsurpata. Si quis verò sæpius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exsiccat, & vigilias creat. Magnus eius vsus est his in regionibus, multis in rebus, tum etiam in cibis.

Perdan.

*Perdan monetæ auræ Indiæ genus Ludouicus Roman. libr. 4. nauig. cap. 4. describit forma angustiore contractioreque quàm sint Saraphi Babylonici, sed longè crassiores: cui ab altera parte pro descriptione bini sunt insculpti dæmones, ab altera verò nescio quid literis exaratum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro Perdan legit.

*Postremæ editionis exemplaria non meminerunt Alsuz, sed Alkansuri dumtaxat, & ariagie, deinde alczeid, & alefcek.

*Cõsulendus in hac re Matthiol. cõmentariis in Diosc. lib. 1. cap. 75.

De Ca-

De Cate, siue Lycio. CAP. X.

QVONIAM ad gingiuarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate composito plurimum vtuntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniā ordo sic postulat, de posteriore videlicet Cate, medicamento cum amaritudine adstringēte, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.

PLVRIMVM nascitur in Cambaya, praesertim Baçaim, Lycij natales. Manora, & Daman, vrbibus Lusitaniae regi parētib. Prouenit etiam in continenti Goæ, aliisq; plurimis locis, sed non tam abundanter vt supra enumeratis, è quibus mercimonij gratia exportatur magna quantitate in Chinarum regionem: in Arabiam verò, Persiam, & Coraçone, medicamento causa, & pauca quantitate. Magna autem copia in Chinarum regionem & Malacam deportatur, quoniam in masticatoris plurimus eius cum Betre est vsus.

E I V S nomen apud omnes enumeratas nationes est Cate, in Malaca Cato.

Cate, Cato.

QVOD verò hoc nomen Cate, aut paululum immutatū, apud Arabes, Persas, reliquasq; huius Asiae nationes obtinuerit; in causa esse puto, quòd maxima pars eius in Malacæ regno absumentur, vbi idē nomen obtinet: quemadmodum in Costi vocabulo accidit, quod licet Vplot ea Vplot. prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur; ab omnibus tamen ferè Indis Pucho lingua prouinciæ Malacæ vocatur, Pucho. quòd istic multus eius sit vsus.

CETERVM arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Erica vel Tamarici Lycij historia. * simillimo, perpetuò virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spiritus horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, vt aiunt, putredini obnoxia, siue solibus exponatur, siue aquis immergatur: quam ob causam ab incolis Lignum semperuiuum nūcupatur. Ex eo Lignū semperuiuum. propter

propter duritiem & pondus pistilla fiunt deglumanda orizæ idonea in mortariis ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem Hacchic vocant: cur autem ipsum succum Cate vocent, nulla ratione consequi possum.

Hacchic.

Lycij extrahendi ratio.

Nachani quid sit.

PORRO succi extrahendi hæc est ratio. Ramos huius arboris minutim concisos elixant, deinde contundunt, postmodum cum farina Nachani* (sementis est nigra & minuta sapore Secales, conficiendis panibus apta) & cuiusdam nigriligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in umbra siccant, ne solis ardore earum facultas euaporet.

Lycij vires.

OPTIMUM est medicamentum non modò ad confirmandas gingiuas, & desiccandum & cōstringendū; verum etiam ad alui profluvia curanda, oculorumq; dolores tollendos, in quibus plerumque optimo cum successu vsus sum.

NUNC supereſt, fueritne Cate veteribus cognitum, examinemus.

Cate, quid sit.

EGO, si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc Cate nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, iisdemque facultatibus pollere censetur quibus nostrum Cate. Huc adde quòd Indicum Lycium præfertur cum à Dioscorid. lib. 1. cap. 114. & Plinio, lib. 24. cap. 14. tum à Galeno, lib. 7. simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniā in Lycia primum inter Græcos eius vsus repertus sit, optimumq; istic nasci eo tempore censerent. Præfertur etiam Indicum Auicennæ, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, lib. simpl. cap. 7. qui id Hadhath appellant, easdemque illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santalum substitui.

Hadhath.

RECENTIORES aliquot è Periclymeni succo succedaneum eius parant. Sed si Lusitani Pharmacopole in
conquiren-

conquirendis legitimis medicamentis diligētioreſſent, & in adibus Indicis * nuncupatis Olyſipone requirerent, poſſet eius tum etiam Fauſel ſive Areæ magna copia claſſe regia Fauſel. in Luſitaniam deferri.

* Dioſcoridi Lycium folia buxi habet, & puſilla eſt arbor. Itaque longè alia cēſenda eſt quàm ea quæ noſtro Auſtori deſcribitur. Tam- eſi non ſatis ſibi conſtare videtur Dioſcorides in Lycij deſcriptio- ne, ſi modò poſtrema capitis de Lycio pars, Dioſcoridis ſit.

* Huius ſementis etiam meminit iſ qui naufragium Nauis S. Bene- dicti nomine, quæ paulo ſupra promontorium Bonæ ſpei ad ſcopu- los aliſa eſt, deſcripſit, aiſque Sinapi ſimilem eſſe, ſed nigriorem, cu- ius farina in panes orbiculares ſubacta veſcuntur tota illa Æthiopix ora maritima, præſertim inter fl. S. Chriſtophori, & eum qui à S. Lu- cia nomen accepit.

* Sunt verò ædes Indicæ, vaſtæ concamerationes ſub Regio Pala- tio, in quibus aſſervantur non modò Aromata, ſed omnis generis merces quæ ex India Vlyſiponem Liburnicis regiis aduehuntur.

De Manna.

CAP. XI.

AN Manna Græcis cognita fuerit, à recentioribus ſatis diſputatum arbitror *. Ego paucula dumtaxat hîc ſubii- ciam, quæ ſilentio prætereunda non duxi.

EIVS igitur tria agnoſcimus hîc genera, ex provincia Mannæ tria genera. Vzbeque deportata.

PRIMUM genus vtribus conſervatum, ſapore faui I. mellis, Xirqueſt, aut Xircast vocatur, id eſt, Lac ex arbo- Xirqueſt. re Queſt nūcupata: nā Xir lingua Perſica Lac ſonat; nos Xircast. corrupto nomine Siracoſt nuncupamus. Eſt autē ros qui Siracoſt. dam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis deſtillans.

ALTERVM genus dictū Tiriamiabim aut Trun- I I. gibim, vt vertit Bellunenſis, in Carduis naſci ferunt, Tiriami- granis quàm Coriādrum maioribus, colore inter ruſum & bim. rubentem medio, quæ ex tribulis decutiūtur. Vulgus Plan- Trungibim. ta fructum eſſe putauit, ſed Gummi aut Reſinam eſſe re- ſcitum eſt. Huius uſus præſertur à Perſis ei qua vtimur; quoniam eam qua vtimur, pueris exhibere non audent, niſi decimum & quartum annum exceſſerint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus ſum, ea vti non deſtiti, & ſine mo-

sine molestia purgare semper apprehendi.

III.

TERTIVM genus magnis glebis aduehitur, admistis plerumque foliis. Calabrina persimilis est hæc Manna, plurisque æstimatur: deferitur autem ex Bagora vrbe Persica admodum celebri.

Mannæ genus aliud.

ADUEHITVR interdum Goam in vtribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato persimile: sed facile corrumpitur in hac regione, propterea quod vitreis lagenis non asservetur.

* Consule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioscoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum; & Arabum opiniones recenset, tum etiam recentiorum sententias de Manna refellit. Eius verò, auctorisque nostri, atque adeo omnium qui de hac re hæcenus scripserunt, opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

Meminit etiam Mannæ Bellonius lib. 2. obseruationum, sub finem cap. 65.

De Tabaxir.

CAP. XII.

Spodium unicum.

CVM Spodium tam multas Arabum magni nominis & insignis doctrinae Auctorum compositiones ingrediatur, quas intrò assumere licet: non mirum est, si dubitatio orta sit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio, quod metallicum est, & minimè intrò assumi potest, idem sit. Sed, ut verum fateamur, unicum est in orbe Spodiū, siue Pompholyx, ab Arabibus Tutia vocatū, in cuius penuria Græci ἀντίποδα parabant.

HVIC autem dubitationi & errori ansam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, Gerardus Cremonensis, in Rhaf. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui Tabaxir Arabum interpretatus est Spodium, cum non minus inter se differant, quàm albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini secuti sunt, Tabaxir Spodium vertentes.

PERICVLOSÆ autem sunt vocabulorum versiones & immutationes, præsertim in re medica, debentque

medica-

medicamentorū nomina potius non interpretata relinqui, quàm perperam Latina reddi.

CETERVM, vt ad rem redeamus, Tabaxir vocabulum est Persicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. & aliis Arabibus è lingua Persica desumptum, nihilq; aliud sonat quàm lacteus humor, aut succus liquorue alicubi cōcretus: quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum cognitum est. Tabaxir.

VOCATUR autem ab indigenis Sacar Mambu, quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines, siue ramos arboris illud proferentes Mambu vocant. Attamen nunc etiam Tabaxir vocare cœperunt, quoniam Tabaxir. eo nomine petitur ab Arabibus, Persis & Turcis, qui id mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.

MAGNO emitur hoc medicamentum pro prouentus eius ratione. Eius tamen commune pretium in Arabia est, vt pari argenti pondere ematur. Tabaxir mira caritas.

ARBOR in qua gignitur, interdum magna est, & instar Populi procera: interdum minor, ramos vt plurimum erectos (nisi quod pulcherrimos quosq; interdum incuruant ad pergulas & deambulacra, apud Indos frequentia, conficienda) frequentibus nodis distinctos, palmi tamen longitudine ab inuicem dissitos, habens; folium Olea longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amyllum congestum & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpauca. Sed non omnes arundines siue rami eū humorē continēt, at ij dūtaxat quos Bisnager, Batecala, & pars Prouinciæ Malauar profert. Tabaxir historia.

HIC autem liquor concretus, interdū nigricans & cinereus inuenitur, sed non ideo improbatur. Nam aut ob nimiam humiditatē, aut quòd diutius ligno inclusus permanferit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium, veluti nonnulli putarunt. Siquidem in multis ramis

ramis quos non contigit ignis, niger etiam inuenitur.

MEMINIT huius Rhases, libr. de re med. 3. cap. 36. sed omiſſa generatione, ſolas vires recenſet. Serapionis autem libr. ſimpl. cap. 342. exemplar temporis vitio corruptum eſſe veriſimile eſt, quandoquidem Saraſcīr pro Tabaxir legat.

Auicenna
lapſus.

AVICENNA lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: ſed eius opinionem falſam eſſe ex ſupradictis manifeſtum eſt.

σποδός.

Tutia.

Antipoda
ex oſſibus
Elephanti
nulla.

CETERVM σποδός, quæ Arabum eſt Tutia, aliud, vti diximus, eſt medicamentum, cuius hīſtoriam ex Græcis petendam cenſeo. Huius penuria antiſpodium fieri cenſent nōnulli ex oſſibus Elephanti: ſed quā id falſum ſit, ego iudicare poſſum, quippe qui Elephantorum oſſa nullius eſſe uſus, ſed ea ab incolis abiici ſciam.

PORRO, quoniam peruerſa Cremonenſis interpretatio tot errores nobis peperit, in poſterum vti cenſeo Spodo ſiue Tutia in medicamentis à Græcis deſcriptis, quæ nuſquā niſi externis remediis hoc medicamentum admouent: Tabaxir verò legitimo in Arabum compoſitionibus, quæ vti plurimum intus in corpus ſumuntur.

Tabaxir fa-
cultates.

CETERVM ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Perſarum & Turcorum teſtimonio Tabaxir inter- nis & externis conuenit ardoribus, tum etiam bilioſis febribus & dyſenteriiſ.

De Tutia.

CAP. XIII.

AVICENNA lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inueniri ſcribit. Huic etiam ſuffragatus Serapio, libr. ſimpl. cap. 422. Tutie quoddam genus Indicum eſſe aſſerit.

Tutia Luſi-
tanorum.

SED vt verum fatear: Nulla per vniuerſam Indiam, nobis ſaltem cognitā, Tutia inuenitur, ſiue Græcorum σποδός: aut æs, aliūdue aliquod metallum ex quo conſtari Tutia poſſit. Sed ea Tutia qua nos hīc vtimur, quāq; in

Luſita-

Lusitaniam & Hispanias, reliquasq; occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non est, sed ex eorum est genere quæ Dioscoridi ἀντισποδα appellantur. Mihi enim retulit mercator, harum similiūque rerum curiosus indagator, se certò accepisse à Persicis negotiatoribus, hanc Tutiam in Quirmon Persiæ regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatissimum totius Persiæ cuminum nascitur) fieri, atque conflare è cineribus arboris cuiusdam istic nascentis nomine Goan, quæ fructum eiusdem nominis profert, cortice & putamine constantem: corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria fiat; ἀντισποδος Alexandrina, sed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriam exportetur, ex qua tandem & Italia* & Gallia communicatur.

*Immo vt Matthiolus suis in Diosc. commentariis lib. 5. cap. 46. censet, Cadmia potius ex ærariis Germaniæ fornacibus petita vtuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Attamen si paulò diligentiores magisq; curiosi essent Pharmacopolæ, faciliè Pompholygem ex iisdem fornacibus accipere possent, & sua anisipoda, quæ, vt idem auctor est, plerumque ex boum ossibus concrematis parant, omnino reicerent.

De Ebore.

CAP. XIII.

OSSIVM Elephanti non modò in Medicina nullus est vsus (tametsi nonnulli, vt modò retulimus, falso tradant ex his crematis spodium parari) sed nec instrumētis & operibus faciendis. Dentium dumtaxat materies expetitur. Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti ungulas medicum in vsum vsurpari tradit, falsum esse puto.

APPELLATUR autem Arabibus Elephantis Fil: Fil. (ipse verò dens Cenafil, quod dens Elephanti est) in Guzarate & Decan, Ati: in Malauar, Ane: in Canara, Cenafil. Açete: Aethiopibus, Ytembo: nullis verò nationibus, Ati, Ane. Açete, Ytēbo. quod sciam Baro, licet Simon Genuensis* id affirmet. Baro.

NULLIVS in medicina vsus sunt ipsi dentes apud

D

Indos:

Magnus Eboris apud Indos vsus.

Indos: sed dumtaxat ab Arabibus & Turcis vsurpantur ex Auicennæ præscripto in iisdem remediis, quibus nos vtimur. Verùm in operibus & instrumentis monilibusq; fabricandis tantus eorum est vsus, vt ex ea Aethiopiæ parte quæ est à Sofala, vsque ad Melinde, singulis annis in Indiam deuehantur millies sexcenta pondo, præter eos dentes qui ex ple-risque Indiæ regionibus conuehuntur. Huius Eboris pars in Chinarum regionem defertur: maxima verò & potissima pars Cambaya deuehitur. Est enim certum superstitionis genus à Dæmone mulieribus eius regionis institutum, vt è vita sub'ato aliquo ex sanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum viginti ex ebore confecta singula mulieres in brachiis gerunt, fiunt tamen & ea interdum è testudinum testis) confringant, & posito luctu noua inducant. Ingens verò est apud eos Eboris pretium, pro dentium magnitudine: siquidem minores dentes non adeò magno aestimantur; magni verò, ingentis sunt pretij.

Superstitio Indicarum mulierum.

Elephantini dentes non sunt decidui.

Elephanti crudis carni-bus Aethio-pes vescun-tur.

HABENT autem singuli Elephanti binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuo renascentes, vt putarunt nonnulli. Femina verò iis magna ex parte carerent, tametsi nonnullæ dentibus vnius palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Aethiopibus Elephant, vt eorum cruda carne vescantur: dentes verò ad nos mercimoni-j gratia transmittunt viminibus, siue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.

Naires.

PORRO Elephant natura melancholici sunt admodum, noctu pauent & insomniis metum incutientibus diuexantur. Sed præsens remedium est, si eorū rectores (Naires lingua vernacula vocantur) illorum tergis insideant, semperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alui profluuioplerumque laborant; interdū verò adeò in zclotypiam rapiuntur, vt efferentur, & quodammodo furibundi reddantur, disfrum-

disrumpantq³ catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant eos in agros, & grauius obiurgent.

CETERVM præter id ministerium quod vehendis oneribus præstant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello vtiles esse Elephantis; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in præliis vtuntur, id solum emolumentum referunt, quòd aduersariorum acies prosternant: & tamen interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum perniciæ retro cedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in prælium educunt, alij plures, plerique pauciores.

Elephantorum utilitas.

CRUDELE est id spectaculum, quando Elephantis veluti monomachia præliantur: siquidem non modò dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrunt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planitiem cadat.

Elephantorum pugna.

FALSVM est quod quidam de maris & femina congressu tradiderunt; quandoquidem haud aliter congregiatur quàm reliquæ quadrupedes.

MULTA Plinius lib. 8. cap. 1. 2. 3. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraque parum probanda, & hætenus non experta. Quod verò in Taprobana insula maiores, dociliores, bellicosioresq³ Elephantos gigni tradit: verum id est, si Taprobanam intellexerit eam insulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dicemus, huius insule Elephantis reliquis omnibus præcellunt, eorumq³ imperia reliquos agnoscere scribunt. Eius etiam cum Rhinocerate inimiciæ meminit idem Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq³ pugnas describit.

Taprobana
Zeilan forte.

EST autem Rhinoceros vastum animal cornu in naribus gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya Bengala finitima, & Patane inueniri tradunt, & ab incolis Gandas vocari. Mihi hætenus Rhinocerotem videre

Rhinocerotis historia.

Gallas.

non contigit : illud tamen scio , Bengala incolas eius cornu aduersus venena vsurpare, vnicornu esse existimantes, tametsi non sit, vt ij referunt qui se probe scire autumant.

Monoceros.

CETERVM de Monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, vt illos eum haud quaquam vidisse manifestò appareat. Ego hoc loco referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ spei, & aliud promontorium vulgo de Currentes nuncupatum, vidisse se affirmabant * terrestre quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quòdque nunc in dextram, nunc in sinistram obuerneret; modo illud attolleret; modo dmitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiusque cornu aduersus venena laudari. Eius experimētum factum propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu puluere ex aqua conualuisse: alium verò cui exigua quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse.

Elephanti
docilitas.

P^c
cu

CETERVM non modò vernaculam linguam intelligunt, sed etiam peregrinas, si eas edoceantur. Gloriæ sunt cupidi, beneficiorum memores, iniuriarum verò haud quaquam obliuiscuntur, & vindictæ cupidissimi sunt. In summa, huic animali nihil deesse videtur, vt ratione præditum appareat, præter loquelam: tametsi non desint qui in Cochinchinæ publicum instrumentum (attestationem vocant) se vidisse asserant, quod referret Elephantum aliquando istilutatum, petiisseq; à suo rectore (quem in Malauar Naire, in Decam verò Piluane vocant) cibum. At rectorem respondisse, Lebetem in quo illi Orizam coqueret, pertusum esse, eum tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde illi Orizam se cocturum. Lebetem promusci-

Nai

de sumptum

de sumptum Elephanti ad Cacabarium defert. Is lebetem reparat, sed rimam quam non animaduverterat, inobturatam relinquit. Lebetem cum retulisset Elephanti, Rector in eum Orizam cum aqua coquendam iniicit, sed cum per rimam effluere conspiceret aquam, rursus Elephanti tradit consarcinandum ut ferat. Eum denuo sumptum defert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimam auget. Defert Elephanti lebetem ad mare, & aquam haurit, quam dum effluere videt, lebetem intelligit non reparatum; ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probe ferruminat, & reparat. Sed ei Elephanti non fidens, denuo ad mare profectus, aquam haurit, quam cum continere lebetem animaduertit, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Vivunt etiamnum qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, locutum tamen asserere non ausint.

RUMORE est Regem Sian, in cuius regno prestantissimi post Zeilanos inveniuntur Elephanti, candidum Elephantum habere, eumque, propterea Regem candidi Elephanti per excellentiam appellari.

Rex Sian.
Elephanti
candidus.

RETULIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenta hominum millia fuerunt.* Cingebant illi in orbem totum eum locum in quo Elephanti sua pascua habere norant, deinde paulatim ambitum illum siue hominum coronam contrahentes, tandem in medio comprehenderant non modo ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor millia capta sunt) sed & alia animantia, veluti apros, tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimisit, praeter ducentos tum adultos tum iuniores, ne suam regionem Elephantis depo-

Rex Pegu.

Elephantorum
venatio.

pularetur. Eos verò domarūt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concluduntur, in angustius contrahabant, donec singulos Elephantos vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, vt Elephanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuò se verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibum subministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant, lotis singulis binos Elephantos domesticos & iam domatos admouebant, inter quos vtrunque coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

ALIAM præterea Elephātos capiendi rationem idem mihi narrauit. Intellexerat idē Rex Pegu ingentē Elephantum in siluis oberrare, vt eum caperet, aliquot Elephantos feminas domesticas eò mittit, prius cōmonitas ne cum Elephantis congredērētur, sed signis indicarent se primū cōgressuras vbi ad sua stabula peruenissent. Posteaquā eò venissent feminae, statim eas subsecuti sunt Elephanti cum illis pascentes, donec in vrbe Pegu, quæ admodum vasta est, deducti essent. feminae ad sua stabula remearunt, subsequētibz eas Elephantis. Eductis inde feminis, solos Elephantos conclusos, eadem, qua suprà retulimus, ratione domarunt.

Elephātos
domandi ra-
tio.

IUNIORES etiā verberibus, obiurgationibus & fame, interdū verò beneficiis domātur. Maiores verò magnis adibus concludunt, quæ multas habent ianuas angustas, è quibus qui Elephantos domare volunt, iacula & spicula in eos coniciunt, donec iam fessi, vulneribusq; & fame propè sint enecti. His deinde rectores significant, eos se ita exercitasse, vt feritatem deponerent: quòd si humi se prostrauerint, beneficia in eos collaturos pollicētur. procumbunt Elephanti, luuantur, vnguntur oleo, & cibis datur: deinde singulis ferē

gulis ferè momentis interrogantur quì valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.

MANIFESTVS autem Plinij error in eo deprehenditur, quòd Elefantos minimo suis stridore terreri & retrocedere scribit lib. 8. cap. 9. Nam plerumq; sues Elefantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut eorum præsèntia quidquam commouentur. Sed & in siluis Malauar multos sues cum Elephantis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderit, quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nūquam nisi contorta in se & conuoluta promiscue Elephantis dormient, ne eam mures ingradientur & mordeant. eadem planè ratione formicas abhorrent.

Plinij lapsus.

Elephantus
murē odit,
& formicas.

MIRARI subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. Andr. Lacunæ lapsus.
comm. in Diosc. edoctus, fossile & minerale ebur* inueniri scripserit, quandoquidè nihil à veritate magis alienum sit.

Nec minus Fuchsiū lib. de Compos. med. miror, qui Fuchsi error.
nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cū tot sint Elephantis per vniuersam Indiam & Aethiopiam.

*Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio.

DE Elefantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recentibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nōne Elefantus quem ante aliquot annos hic in Belgico vidimus, quemq; ad Maximilianum II. tum Cæsarem Rex Catholicus mittebat, summum docilitatis & intellectus propemodum humani specimen nobis præbuit? Attamen adhuc erat iunior; nec nonum annum excessisse ferebatur.

*Non multum ab hoc animali differre videtur Æthiopum Eale, quam describit Plin. lib. 8. Naturalis historię cap. 21. Apud eosdem [videlicet Æthiopus] & quæ vocatur Eale, magnitudine Equi fluuialis, cauda Elephantis. colore nigra vel fulua; maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alternatim in pugna sistit, variatq; aut infesta aut obliqua, utcumque ratio monstrauit.

*Similem planè venandi rationem describit Pausanias in Bœoticis, siue lib. 9. in hunc modum: Venatores vbi campestres vel montanos saltus ad stadia fermè mille in orbem continenti indagine cincerint, ita ut constanter omnes, quem quisque ceperit in eo ambitu locum obtineant, ad intimos eadem agminis forma recessus progressus, feras omnes in medio comprehendunt, & inter eas Alcen. &c.

Ebur fossile.

*Laminulis quibusdam Eboris fossilis, quæ nativum æmulantur, sed crusta quadam candidissima inductæ sunt, ante biennium à Rasio nostro, omnium Naturæ miraculorum diligentissimo observatore, donatus sum. In Italia erui hoc ebur intelligo, & magno in usu istius esse aduersus virulentorum animalium morsus.

De Canella.

CAP. XV.

Herodoti fabulæ.

TAM longa difficiliq; via petebantur olim hæc aromata, ut perfectam eorum notitiam consequi veteribus haud facile fuerit. Hinc factum, ut innumera fingeretur fabulæ, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat pretium, maiorq; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat, ut diuersa illis inderentur nomina, tametsi plerumque eiusdē essent generis.

Alep Syriæ emporium.

PROPTER locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à negotiatoribus, probè cognita Cassiæ historia veteribus non fuit. Nam qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chineses (ut infra dicemus) erāt; ex Ormuz deinde in Alep emporium totius Syriæ nobilissimum ab aliis negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde eam ad Græcos deportabant, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebant, multisq; cum superstitionibus cædi, diuidiq; à sacerdote in ternas partes, quarum vnā Deo poneret, alteram Regi, tertiam Sacerdotibus*.

* Paulo aliter Plin. lib. 12. cap. 19. Cassia neque Cinnamomum apud Aethiopes nascitur.

CETERVM neque Cassiam, neque Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum nauigatione palam factum est, qui totam illam oram circumlegerūt, magnaque ex parte terrestri itinere peragrarunt, nullam autem Cassiam aut Cinnamomum vidisse affirmant. Huc adde, quod ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq; pretium apud eos intenditur quoties hinc eò non defertur.

DICET aliquis Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Cassia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autem à Barbaria & in-

CANELLÆ FOLIUM ET BACILLVS.

Laurus Cinnamomum Zinei Class. 9.

D 5 C^m

Feuille & Bâton de la Cannelle.

Guinea.

Promonto-
rium Bonæ
spci.

& inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos & Coraçonos, qui omnes Canellam crassiorem, Cassiam ligneam appellant. Præterea nonnulli ex nostris totam Aethiopiam sub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) non solum secundum mare, sed & in mediterraneis peragrarunt, alij ab insula D. Thomæ nuncupata vsq. ad Sofala & Mozambique, & inde Goam penetrantes, alij plerique à promontorio Bonæ spei (cùm naufragium passi essent) vsq. ad Mozambique & Melindam, ita vt viramque Aethiopiam supra & infra Aegyptum perlustrarint; nulla tamen his conspecta est Canella vel Cassia.

CVM igitur orbis numquam ita fuerit cognitus, vt nunc est, præsertim Lusitanis; verisimile est non defutura huiusmodi aromata & celebria medicamenta, qualia sunt Cinnamomum & Cassia: sed abundantiam ipsam, hanc nobis dubitationem parere.

Insula D.
Laurentij.Fructus Ga-
ryophyllos
olens.

NEQUE enim (tamet si nostri minimè curiosi fuissent) credendum est ipsos incolas tam nobilia aromata tacenturos. Nam quemadmodum Barbarissima gens, quæ insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus, qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Auellanae magnitudinis ostendit, quod Garyophyllos redolet: eadem ratione credendum est, Aethiopes Cinnamomum & Cassiam adeò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

Salihacha.

Canella est
Cassia.

PORRO Cassia lignea Arabibus, Persis, & Indiis Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullam enim inter Canellam & Cassiam differentiam faciunt. Neque, vt verum dicam, quispiam Cassiam à Canella differentem vidit.

CETERVM quòd Canellæ diuersa Cinnamomi & Cassiæ nomina indita fuerint, occasionem præbuisse puro mercatores Chineses (nam Annales vrbis Ormuz produnt olim quadringentas naues è China vno eodémque tempore eò appu-

eo appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprum, margaritas, aliasq³ huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendeabant; sandalum, nucem myristicā, mace-rem, Garyophyllos, lignum aloës, contra in suas naues infe- rētes: quæ rursus in Zeilan & Malauar diuendeabāt, indeq³ sumebant Canellam, ex Zeilan videlicet laudatissimam, & ex Malauar minus selectam: similiter & ex Iaoa, vnde et- iam piper, cardamomumq³ euehebant, eaq³ omnia deinde Ormuz aut in Arabia oram maritimā perferebant. Inter- rogati autem isti Chineses, quænam essent hæc aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recenset Herodotus, vt his commentis earum mercium pretia augerēt.

CUM autem quæ in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar sumperāt, differre conspice- rent, diuersa illis indidēre nomina, cum tamen eiusdem ge- neris essent cortices, pro soli caliq³ varietate solū differen- tes, vt plerumque idem fructus pro regionum & soli varie- tate suauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet.

Canella Zei-
lanitica reli-
quas longè
superat.

E MENTES ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinesibus, idcirco eam Darchini, quod Persis lignum Chinen- se sonat, appellarunt: deinde Alexandriam vehen- tes, vt eam Græcis eò confluentibus carius venderent, Cin- namomum vocarunt, quod significat lignum odoratum, quasi Amomum ex China delatum. Deteriori autem Ca- nelle, quæ scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, scilicet Cais manis, quod lingua Malaya dulce lignum sonat (hanc cor- rupto vocabulo Cassiam Græci dixerunt) duo diuersa no- mina eidem rei imponentes.

Darchini.

Cinnamo-
mum.

Cais manis.

Cassia.

V S V S est autem Auicenna lib. 2. cap. 128. cum Rhase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico Darchini, vt pleris- que aliis Persicis solet. Nā Canella cuiuscumq³ generis Ara- bicæ Quer-

Querfaa.
Querfe.

Cuurdo.

Cameaa.

bicè Querfaa & Querfe dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt, vt Darfihahā & similia. Vocatur in Zeilā Cuurdo: in Malayo, vti dixi, Cais manis: in Malauar, Cameaa. Nam quod Serapio Darchini arborem de China interpretatur, corruptum est exemplar, & hæc interpretatio ab Interprete addita.

CETERVM rogatos volo omnes cū Medicos tum Pharmacopæos, vt posthac Cassia loco Canellam deterio-rem præscribere desinant, & selectissima vtantur; quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Cassiam duplici pondere pro Cinnamomo in Compositionibus ini- ciant, tametsi freti Dioscoridis & Galeni auctoritate.

SCRIBUNT nonnulli, Canellam nostram veterum Cassiam non esse, quod (vt aiunt) nigricans sit, & inodo- ra: aut, si sit, Pseudocassiam Dioscoridis esse potius quàm legitimā. Fit interdum, vt etiam hic in India Cassiam ad- modum deprauatam cum alia inueniamus non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tempore cesa) quandoquidem vix Aroma reperias cor- ruptioni magis obnoxium quàm Canella est, præsertim si diu in naui perstiterit. Est enim hæc regio putredini admo- dum obnoxia, maritimis præsertim locis; immò quotidiana experientia videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suauitate deperdere.

Siquis plura de Cassia requireret, legat Manardum libr. Epist. 8. epist. 1. & Commentarios Matthioli, libr. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonstrant nostram Canellam, legitimam Cassiam esse. Sed quod Cinnamomū in- ueniri negent, in eo falluntur, cū Cassia, Cinnamomum, & nostra Canella vnum idemq; sint medicamentum.

ANNOTAVIT Lacuna lib. 1. cap. 13. in edibus Indi- cis Vlyssipone se omnia Cinnamomi genera à veteribus de- scripta obseruasse. Sed ego hic in India plura duob. nō obser-

Cinnamo-
mum, Caf-
sia, & Canel-
la idē sunt.
Cinnamo-
mi siue Ca-
nellæ duo
dumtaxat
esse genera.

uauī, vi-

naui, videlicet quod in Zeilan nascitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lusitaniam deuehi solet, Zeilaniticum omnino est. Poterit autem fieri, ut quinque genera bonitate discreta inuenerit, non autem genere diuersa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cum Maria Stiliconis vxore reperto sub Paulo III. P. M. fabulosum prorsus videtur.

FATENTUR nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, sed non illud Mosyliticum, quod à Dioscoride lib. 1. cap. 13. ceteris generibus præfertur; quodque Theophrastus lib. 9. cap. 5. multis nodis constare scribit. Sed his abundè satisfactum puto iis argumentis quæ antè protulimus.

PORRO Cinnamomum siue Canellæ arbor magnitudine est Oleæ, interdum minor, multis ramis prædita, non iis quidem contortis, sed rectis ferè: foliis lauri quidem colore, sed forma ad Citri folia accedente (non verò foliis Iridis, ut fabulosè quidam scripsere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellana ferè magnitudine, aut exiguis oliui simili. Est autem Canella nihil aliud nisi secundus & interior arboris cortex *, nam hæc arbor duplici cortice munita est veluti Suberis arbor, non eo tamen adeò crasso & distincto. Exemptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde in laminulas quadrangulas sectus, humi abiicitur, atque ita per se conuoluitur, ut trunci vnius rami integer cortex videatur, cum tamen dumtaxat partes sint corticis in tubulos digiti crassitie conuolutæ, truncus verò interdum femoris crassitudine reperiatur. Roseum autè illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimis verò ardoribus Solis adustus, niger. Exempto cortice tribus postea annis ab ea arbore abstinetur.

Canellæ historia.

FREQUENTES sunt hæc arbores in Zeilan, solebātque vili emi Canella: sed triginta abhinc annis nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regionum negotiorum, Factorem

Factorē vocāt. Zeilanici minores sunt ea quæ ignobiliorem Canellam præbent in prouincia Malauar & in Iaoa siue Ianna; non tamen adeò pusilla, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sunt verò omnes siluestres & sponte nascentes.

Canellæ arbor siluestris.

NVSQVAM alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythraei Cinnamomi arbores, & Lauros maris æstu interdum operas inueniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythraeum nauigant, nullam tamen huiusmodi arborem vident. Nam quod ad Occidentalis quam vocant Indiæ historiam attinet*, non verisimile videtur Canellam istic nasci, quandoquidem eam dicit calices glandesque Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti oliuas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, vti eadem refert, in China nascitur, nam è Malaca Chinam cum aliis mercibus defertur. Intellico verò plurimam etiam Canellam in insula Mindanao nasci, & vicinis insulis; sed procul ea à China absunt.

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

Cinnamomum Alipitinum,

PVTARVNT etiā nonnulli in Alep nasci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præscriptū inuenerint Cinnamomum Alipitinum: sed sciant nō magis istic, quàm in Hispaniis nasci. Verum cum ex his regionibus Ormuz & inde Alep deuebatur, factum est, vt in corruptā Canellā inde in Europam aduectam, ab ipsa vrbe Alep denominarint. Tametsi autē Zeilanitica reliquis præferatur, inuenitur etiā interdum ignobilis, qualis est quæ crassiori cortice constat, minusq; in tubulos conuoluitur, quòd non sit eiusdem anni: quoenim vetustior cortex, eò deterior. Quæ verò in Malauar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumq; à Zeilanitica differt, vt centena Zeilanitica libræ decē aureos pendāt; Malauaricæ verò libræ quadringētæ vnum duntaxat aureum.

Canella Zeilanitica.

Canella Malauarica.

Liquor è radice Canelle.

EX STILLAT ipsa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari, ne arbores perirent.

ant. Elicitur aqua plumbeis aut vitreis instrumētis ex ipsis floribus, sed quæ fragrantia & odoris suauitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exsiccatis elicitur; tamen si ex solis floribus elici auctor sit Lacuna, lib. 1. cap. 12.

Aqua è corticibus, & è floribus Canellæ.

V T I L I S est stillaticius hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida prouementes illico lenit, vt plerumque sum expertus, faciei colorem commendat, & oris halitum, præterea ad condiendos suauioresq; efficiendos cibos perquam idoneus.

Aquæ Canellæ facultates.

E X Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, seu aceum quodammodo & saponi Gallico simile, inodorum, nisi calefactum sit, tūc enim Cinnamomum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduersus ventriculi & nervorum frigidam intemperiem.

Oleum Canellæ.

C E T E R V M vt de nominibus generum Canellæ à veteribus traditis aliquid hîc dicam: fieri posse existimo, vt Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est Zeilan. Nam Persæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan et Malauar incolæ nigro colore præditi sunt. Mosyliticum ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto.

Zigir.

P L I N I V S lib. 12. cap. 19. in Gebanitarum portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud est, quàm Chingalarum siue Zeilan portus.

C O N T I N E T autem Zeilan, siue Ceilan, octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet. populum eleuatum habet à sexto ad nonū gradum, vberissima et laudatissima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum Taprobanam esse volunt, alij verò Samatram eam putant) habens è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgo nuncupatum. Populosa est admodū, tamen si magna ex parte montosa, cuius incolæ Chingalæ appellantur. Multæ istic nuces myristicæ, Garyophylli, Piper: omnis generis præter adamantem gemmæ: margaritarum, auri, argenti

Zeilan insulæ descriptio & vbertas.

Taprobana.

Chingalæ, Zeilan incolæ.

magna

Elephantis
Zeilanicis
reliqui pa-
cent.

magna copia. Silue omnis generis auibus scatēt, pauonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq³ venatu, ceruis & apris. Delicatiſſimi iſtic fructus, tametſi ſponte naſcentes, ficus, vne, aurea mala ſuauiſſime reliqua totius orbis ſuperantia: ligno & ferro abundat: multa Palmarum genera, optimiq³ Elephantes, ſummiq³ ingenij, quibus reliquos obediētes eſſe ferunt. Fabulantur Indi iſtic eſſe Elyſios Campos, & in excelſo qui iſtic eſt monte (quem roſtrum ſiue acumen Adami vocant) pedum Adami veſtigia apparere.

*In noſtra ſanè Canella interdum inuenies fragmenta quæ nō videntur interior ille cortex, ſed omnino ſuperior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & craſſiori inæqualique cortice denudati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generoſum Dominum Carolum à D. Audomaro, præ memoriæ, virum nō modò rei Herbariæ peritiſſimum, & qui plantas ipſas, aues, quadrupedesq³ inſigni artificio, viuſq³ue coloribus exprimi curabat, ſed omnium etiam Naturæ miraculorum ſtudioſiſſimum: alterum apud C. V. D. Nicolaum Valdaura Brügenſem medicum: tertium reliquis maiorē & craſſiorem paucos ante meſes, apud Generoſum Dominum Thomam Redigerum. Erāt verò ij recti, non enodēs: ſed nodis quibuſdā ſiue ramulorum veſtigiiſ palmū ab inuicem diſſiſtis inſigniti. Cortex tenuis, ſubcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, ſuauiſ guſtus, ſed qui ſua acrimonia aliquantulum linguam vellicet. Lignum certè inodorum eſt, & inſipidum, non minus quàm Salicis ramus, cui perquam ſimilis eſt. Retinet autē cortex ſua uem illā cum odoris tum ſaporis iucunditatem (tametſi totis quadraginta aut amplius annis à ſua matre reuulſi ſint ramuli) atq³ eam etiam maiorem quàm noſtra Canella, cuius foliū Claris. vir, D. Ioannes Plaça, Medicus ac Profeſſor Valentinus, in Hiſpaniis mihi dedit.

LVDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. ſimilem ferè noſtro Auftori Cinnamomi ſiue Canellæ deſcriptionem tradit. At Maximil. Tranſ. epiſtola de Moluc. inſul. Cinnamomi arborē Punicæ mali ſimilem facit, quàm rectè, neſcio: Eum ſecutus videtur Franciſcus Gomara in Hiſtoria generali, cap. 96.

*Quotquot Peruanam hiſtoriam deſcripſerunt, iſtius Canellæ, quam in prouincia Sumaco naſci tradunt, meminere. Eſt verò, ex eorum deſcriptione, Canellæ arbor vaſta admodum, folio laurino, fructu racematim cohærente, ſed qui calice Nuberino ſimili cōtineatur, ampliore tamen & magis cauo, colore nigricante. Huius arboris fructui, foliis, cortici & radicibus (licet Canellæ ſaporem & odorem habeant) longè calices præferuntur, quorum dumtaxat puluis in vſu eſt. Nam ſi Canellæ modo cum cibis decoquantur, tantum abeſt vt ſuauiſſimam eduliis concilient, quin potius eorum facultas & ſaporis gratia ea decoctione euaneſcit. Horum puluere ad pleroſq³ mor-

bos vtun-

boventur, sed præsertim aduersus coli, intestinorum, & stomachi dolores in potionibus propinant. Et tamenti multæ sint huius generis arbores siluestre, diligenter tamen & magna cura eas in suis prædiis colunt, (sic enim cultu longè melior) atque in vicinas regiones deferunt, alias merces ad vitam humanam necessarias hoc aromate redempturi. Hæc Franciscus Gomara in Historia generali cap. 143. Augustinus Caietel b. 4. Histor. Peruanæ, cap. 2. & Petrus Cicca, parte prima Chronici Peruanæ, cap. 40.

Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de Insula Zeilan agit. Memorant, inquit, incolæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia penititudine ductū culpam redemisse. Id assequuntur ea coniectura, quod parentis adhuc visuntur impressa pedum vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho.

CAP. XVI.

DIOSCORIDES lib. 1. cap. 21. Lignum Aloës, quod ipse Agallochum vocat, ex India atque Arabia deportari, cute verius quam cortice vestitum, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.

SED legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, prius tamen ex India eò deportatum, vt pleræq; aliæ merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sine non vestitur, sed cortice, vt reliqua ligna. Neq; verisimile est pro Thure ad suffimenta substitui: sed potius e contra pro Agallocho Thus substitui debuit, vt pote cuius semper maior copia fuit. Nō solemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere: sed contrā. Nam Thuris selecti centum pondo aureo dumtaxat hīc emuntur, tamen si ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hīc natum, tres aureos pendit in singulas libras.

Lignū aloës
ex India
dumtaxat.

Agallochum
pro thure
nō substitui.

PVTANT nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari nomine, quod Tarum, libr. 12. naturalis Historiæ cap. 20. ex consinio Casia Cinnamiq; per Nabathæos Troglodytas inuehi scribit.

MEMINIT Agallochi Auicenna duobus diuersis capitibus, altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloë; & altero, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim de medicamento aliquo dubitans, duo, vt antè diximus, capita describere,

E

posterioris

Promontorium Cori.

Xylaloës.

posteriori plerumque plenius & accuratius omnia describens. Priori (lib. 2. cap. 742. scilicet) nomina recenset, & prouincias enumerat, è quibus deportabatur. Sed in omnibus verū & legitimū Lignū Aloës non nascitur. Nam quod in Promōtorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan inuenitur, lignū quidē odoratum est, quod Lignum aloës siluestre vocarūt: cū tamē non sit. Legitimum verò in Malaca & Samatra nascitur, vnde à Chinesibus ferebatur.

HALLVCINATVR autem Auccenna *, cū ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, scribit.

EIVS plura genera enumerat Serapio, lib. simpl. cap. 197. Indum, id in quadam India insula inuenitur, quæ Fiuma nominatur. Selectissimum est nigrum, quod varium ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel India vrbe denominatum. Seisicum: postremò Alcumericum, Seisico bonitate cedēs; tametsi Alcumeri non longius à Seisi, quàm triduano itinere distet. Ceterū prestare quod sua grauedine in aquam coniectum non innatet, sed statim subsadat, quòdque ignium flammis diu resistat.

EGO sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio, planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, fortè Melindā intelligit: per Seisi & Alcumeri Zeilan insulā, & Promōtoriū Comorin; à quo triduano itinere marino Zeilā insula distat. Coniecturis dumtaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aguila braua, id est, Lignū aloës siluestre appellāt, vt paulo antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos huius historie initio ab omni re animata abstinere dixi.

Baneanos.

IDEM Serapio lib. simp. cap. 197. ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obruti Agallochi marcescat cortex, lignumq; purum dumtaxat remaneat, adeò vt è ligno nihil erodatur. Addit collabētes ex Agallochi arboribus ra-

bus ra-

bus ramos, à fluminum inundationibus raptos per circumstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem affecutus non est. Quod verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubetem refert, an verum sit ignoro, cùm hætenus videre mihi non contigerit, nec quemquam inuenerim qui aliquādo viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auenrois, & Isaac eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

Agallochi
fructus.

MAGIS autē fabulosa sunt eorum somnia, qui Agallochi arborē terrestri tantū paradiso prouenire, eiusq; fragmenta fluminibus ferri fabulatur, quàm vt refelli debeant.

Nec minus absona sunt, quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quòd Chamælea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cùm tota ea regione Chamælea non nascatur.

Chamælea
in regno
Malacæ non
nascitur.

RVELLIVS verò lib. 1. cap. 36. tametsi per omnia veritatem non sit affecutus, in plerisq; tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hætenus videre mihi non licuit; sed vnicum genus Indicū noui. Fieri potest vt reliqua genera legitimum Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum.

Agallochi
legitimi vni-
cum genus
inueniri.

BENE etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in eo tamen fallitur, quòd eius plures siluas inueniri scribat. Nam raræ sunt arbores.

CETERVM Agallochum dicitur Arabibus Agalugen & Haud, Guzarate & Decan incolis, Vd, quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca Garro, selectissimum autem Calambac.

Agalugen,
Haud, Vd.

Garro, Ca-
lambac.

ARBOR est Oleæ instar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam obseruationem, frequenter istic grassantibus Tigribus. Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum foliis. Ferunt autem recens dissectum Agallochum

Agallochi
historia.

nulla odoris fragrantia gratum esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde siue matrice coaceruari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor fugiat, & ad matricem recedat, illamq; odoratiorem faciat, sed vt odor Agallocho concilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt adeò experti & dextrini Agallocho dignoscendo, vt etiam recens sectū iudicare possint, sitne odoratū futurū, an nulla odoris iucunditate spiraturū. Etenim in omni lignorum genere aliud alio præstātius est. Solent autē Malacca incolæ Agallochum repurgare ante quam negotiatoribus vendant.

Agallochi
delectus.

PRÆFERTVR verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pingui pregnans*. Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, subsidat. Nam selectissimum quandoque innatat, nec subsidit. Guzarate & Decan incolæ præter supradictas notas, vt magna sint fragmina requirunt, quemadmodū maiores gemmas & Margaritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi quo maiora sunt fragmina, eò plus facultatis in se continere.

* Ego totam Agallochi historiā apud Auicennā legi, sed nusquam eius mentionem fecisse inuenio; saltem in nostris exemplaribus. Quare omnino dicendum est. Auctorem à nostris diuersa habuisse exemplaria.

* Eiusmodi ex India Vlysiopem adfertur, sed magno æstimant. Fiunt interdum ex eo spherulæ precariæ odoris iucunditate & pretij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamen sunt ex quæ ex Xylaloë vt vocant syluestri, nostro Auctori descripto, fiunt, tum ex alio ligni genere quod mirum in modum Agallochum emulatur, in odorum tamen est.

De Sandalo.

CAP. XVII.

Sandalum.

QVONIAM Sandalum vsibus humanis valde necessarium est, utpote quod Cordis affectibus non parum conueniat, de eo differere non alienum duxi.

APPELLATUR autem in Timor insula omnibusq; provinciis

provinciis Malacæ vicinis Chandama : Arabes corrupto Chandama.
nomine Sandal vocarunt , quos imitati sunt omnes in ge- Sandal.
nere Mauritanii , cuiuscumque tandem illi sint provincia: in
Canara, Decan, & Guzarate Sercanda dicitur. Sercanda.

PORRO tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Sandali tria
 Pallidum quod Citrum officine vocant. Hæc autem omnia genera.
 genera non nascuntur vna in provincia; sed magna locorum
 est distantia. Siquidem Rubrum in Timor, vbi plurimum
 Album & Pallidum provenit, non nascitur: sed in India
 intra Gangem fl. quem incolæ Ganga vocant, videlicet in Ganges fl.
 Tanasarin & maritimis quibusdam Charamandel. Hu-
 ius descriptionem non propono, quod hætenus eam conse-
 qui non licuerit. Illud autem certum est, omne Santalum
 rubrum ex iis quæ iam recitati locis adferri. Rarus in hac
 provincia eius usus est, quod Indi dumtaxat eo aduersus fe-
 bres vtantur, reliquum in Lusitaniam & occidentales re-
 giones deferitur. Ex eo etiam interdum huius Provincie in-
 cole sua idola eorumq; delubra fabricant: qua de re cras- Idola ex
 siora ligna magis expeluntur, maioriq; pretio redimuntur. Sandalo ru-
 bro.

DIFFERUNT autem inter se Santalum rubrum & Sandali ru-
 Brasiliium lignum. vtrumque inodorum. Nam Santalum bri & Bra-
 rubrum neque dulce est, neque inscicit, quæ notæ in Brasilio filij differen-
 manifestè deprehenduntur. tia.

CETERVM Santalum Album & Pallidum in India Timor insu-
 ultra Gangem nascitur, plurimū verò in Timor insula quæ la portuosa.
 vndique portuosa est. Præfertur autem quod ad portū Me-
 na inuenitur: est enim id haudquaquā lignosum, sed totum
 ferè cor. Ad portum Matomea est Santalū etiam pallidum:
 sed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem
 à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia consi-
 stit. Ad alium portum Camanase appellatum improbum
 Santalum nascitur, vtpote quod plurimi ligni sit, & nihil
 ferè cordis possideat. Huiusmodi est & illud quod ad portū

Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autem mercatores in his discernendis adeò exercitati, vt conspecto ligno, statim indicare possint, vnde sit allatum.

I N V E N I T V R etiam Santalum album & pallidum in Verballi, portu Iauæ, vehementer quidem odoratum, sed quod breui senescat, debeatq; post annum multo ligno adempto eius odor reuocari, qui in meditullio consistit.

Santalum
pallidum
odoratum.

P R I M V M verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locus apri-
cis nasci, tantamq; inter vtriusq; santali arbores esse affinitatem, vt pallidum à candido discerni non possit, nisi fortè ab ipsis incolis, qui eas casas Mercatoribus vendunt.

Santali hi-
storia.

C E T E R V M Santalū in nucus Iuglandis magnitudinem attollitur; foliis admodum virentibus, Lentisci emulis: flos ex ceruleo nigricās; fructus Cerasi magnitudine, primū viridis, deinde niger, insipidus & facile decidens. Inodorant ferunt esse arborem, nisi detractō iam cortice exsiccata.

Magnus
Santali vsus
apud Indos.

M A G N A Santali albi & Citrini quātitas per vniuersam Indiam absimitur, quoniam omnes ferè eius incolæ, siue Mauritanii, siue Gentiles, eo in mortariis lapideis contuso & aqua macerato sibi vniuersum corpus inungunt, deinde siccari sinunt, ad æstus corporis tollendos & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.

Couchin &
Goa Indiæ
emporium.

A D V E H I T V R autem vtrumq; Santalum Lusitanorū Liburnicis ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia inuehitur: perit enim nunc Calicut amplissimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potissimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate: minima verò defertur Ormuz.

Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imò vix in Lusitaniam legitimum Citrinum deferri puto, cum multò pluris hìc ematur, quàm, in Lusitaniam delatum, vendi possit.

Santalum pallidum raris. in Lusitaniam exportatur.

ANTIQUIORES Græci Santalorum non meminerunt, sed Arabes dumtaxat. Quid verò sibi velint Machazari & Mahazari vocabula, quibus pallidum Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tamen si Monachi Commentatores in Mesuen distinct. 8. cap. 261. Machazari explicent odoriferi) nisi fortè Machazari significet è Malaca petatum; aut Mazafrani legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.

Machazari. Mazafrani.

CETERVM in pallidi penuria albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, ut vult Sepulveda, sed potius solum candidum: magis enim cum pallido affine est album quàm rubrum.

Santali pallidi penuria candidum explet.

IN exteris regiones delata Santali arbor etiam crescit. Vidi enim in Andanager totius regni Decan vrbe primaria, ubi regiam suam habet Nizamoxa, attamen non erat odorata. Habet autem Nizamoxa istic hortos amplissimos omni peregrinarum arborum, etiam nostratium genere excultissimos, quæ fructiferae sunt.

Andanager vrbs.

Nizamoxæ horti.

SIGNIFICATVM mihi erat in insula D. Laurëtij Santalum etiã inueniri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verùm postea Santalū nō esse intellexi, sed ligni dumtaxat genus odoratum, cuiusmodi hìc plurima inueniuntur.

Lignū Santalo simile.

INVENTVR & in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febribus indigenæ inungunt; lingua Malauarica Sambarane appellatum.

Sambarane lignum.

Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidum habeamus, quandoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quoniam eius pretium maius sit apud ipsos Indos, quàm apud Lusitanos. Fieri igitur poterit ut aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum nostrum planè inodorum est: & rubrum, tametsi dulce, inficit tamen, quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

FREQUENTISSIMO in vsu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit, si hoc locq. eius mentionem fecero. *Liper Betle Linnæi Class. 2.*

Betre.

BETRE masticatum, amarum inuenitur: eam ob causam ei Arecā admiscunt, & calcis momentū, sicq. preparatum suauissimi esse saporis affirmant. Mihi sanè cum primū degustauī, propter amarorē ita displicuit, vt ab eo tempore semper abhorrerim, nec vnquam degustare potuerim.

Betre cum
aliis mixtu-
ra.

SUNT qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli lignum aloës & Moschum aut Ambarum. Sic autem paratum aded suauis est saporis, orisq. halitum aded commendat sua fragrantia, vt perpetuò fere illud mastigent opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tametsi non desint, qui Arecam cum Cardamomo aut Garyophyllis masticēt. In solitudinibus autem & remotioribus à mari locis caro venditur. Ideo fertur Nizamoxa singulis annis in id impendere trigies mille aureos Lusitanicos. Hec sunt eorum tragemata, hoc abeuntem donant: atque Rex ipse interdum propria manu potentioribus elargitur, aliis verò per manus famuli sui quē Xarabdar aut Tambuldar vocant. Sed quia Betre venas habet aut costas secundum folij longitudinem excurrentes, vngue pollicis (quem ea de causa in acutum præsecant, non, veluti nos, in rotundum) eas eximunt, deinde admisto calcis momento (que ob exiguam quantitatem & materiam vnde conflata est, fit enim ex ostreorum testis concrematis, nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confracta, folium Betre complicant, atque in os iniectum masticant, priorem illum succum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur, deinde alia atq. alia folia simili modo preparata subsequenter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes
his foliis

Xarabdar.
Tambuldar.

his foliis præparatis plena bursula sericea abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimissionis est indicium.

Betre vsus.

CETERVM opulentiores aliquos adituri, hoc Betre masticare pro more habet, ut odore os commendent. Siquidem apud eos summa incivilitatis est odoratum non habere anhelitum: ita ut si tenuioris fortunæ aliquem cum potentiore fabulari necesse sit, manu ori opposita id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressuræ, Betre masticant antequam colloquantur, existimantque, ad lasciviam summum esse illectamentum.

OMNES huius regionis incolæ id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo mouere aiunt: & masticare assuetis, oris halitum tetrum olere, si quando abstineant.

SOLENT ab eius vsu per aliquot dies abstinere, quibus obierunt sanguine iuncti, & in quibusdam ieiuniis. Ab huius etiam esu abstinet, & humi se abiciunt Arabes & Moalilis, hoc est, Ali sectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant, fabulantur autem isti Ali sectatores, siti se morituros conclusos in quadam arce, multasque præterea fabulas addunt.

Quando Betre esu abstinent.

Moalilis ridicula persuasio.

NASCITVR Betre in omnibus Indiæ regionibus maritimis Lusitanis cognitis: nam in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verum quidem est in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Bisnagua inueniri, sed minori certe quantitate, quam ut ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormuz distat, inuenire haud erit facile. Nam neque regionem frigidam amat, ut est China, neque solibus nimium adustam, ut Mosambique & Sofala.

Betre natalis.

IN Malauar vocatur Betre, in Decan, Guzarate, & Canam Pam, in Malaio Siri. Hallucinantur qui Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum,

Betre, Pam, Siri.
Betre non esse folium Indum.

Cadegi Indi.

Tambul.

Betre temperamētum.

Betre historia.

cum primum in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à Nizamoxa, quem Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborando stomacho iussus componere, ea simplicia quæ medicamentum ingrederentur enumeravi, addens, id foliū quod masticaret, Folium Indum esse. Ad quam vocem, risit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscriptum, qui diuersis capitibus de Folio & Betre agebat. Ducētesimo enim quinquagesimo nono capite, lib. 2. de Folio Indo, Cadegi Indi illi nuncupato scribit, & septingentesimo septimo capite lib. 2. de Betre, quod ille Tembul vocat corrupto, vt mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus Tambul, non Tembul dicatur. Huc adde, quod si quem Arabem aut Aethiopem perconteris, qui vocetur Betre, statim Tambul dicet.

AVICENNA lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare est auctor, in quem etiam vsum semper ab Indis masticatur; & paulo post subiicit, stomachum roborare; ob quam facultatē etiam ab Indis expetitur. Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu, & exsiccantem in secundo: putauerim exemplar vitiosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicenna, in temperamenti descriptione, impositū esse, fit enim plerumque vt vulgus erret in temperamēti dignotione, vtpote cui Piper, Cardamomum, Ceba sint frigida. Calidum autem & siccum esse Betre ad finem secundi excessus, ipse expertus sum, & sic ex sapore & odore conicio.

EST autem Betre folium simile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamē & per extremum arctius, venas, siue costas, vt diximus, per longitudinē excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fuluescente, tametsi nonnullæ mulieres præferāt quod immaturum est, quippe quod maiorem sonum edat in ore dum masticatur. Corruptur, si

tar, si

tur, si recens à planta collectum diutius manibus tractetur.

FERT Betre in Maluccis fructum quendam cōtortum, Betre fru-
ctus.
Lacerti caudæ similem, * quem istic edunt, quod bene illis
sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degusta-
tum optimi saporis inuentum est.

SERITVR autē vitis modo, addunturq³ stipites &
pedamēta per quæ repēs se sustineat nostratis Hederae mo-
do. Quidā maioris quæstus gratia Piperis aut Arece arbo-
ribus id maritant, atque ita pulcherrima vmbracula confi-
ciunt. Multam verò curā, & assiduam rigationē desiderat.

* Betre siue Betle meminit etiam Alois. Cadamust. cap. 75. Viri, in-
quit, & feminae incedunt per urbem Calecur elitantes folium quod-
dam, cui nomen est Betle. Hoc igitur inficit ora & dentes colore
subrufo: hoc more abstinent tantum obscuro loco nati. Vbi verò ob
funera pullam induunt vestem, in speciem mæstitiæ, temperant à fo-
lio huiusmodi, ut & dentes præ se ferant mærorem, & subrufo co-
lori succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Rex Calecur
quandoque adductus superstitione, ad annū ab re veneræ abstinere,
& item animo destinat vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assy-
rij mali frondis similitudinem exprimunt: has enim frondes in ciba-
tu habent gratissimas, &c.

* Fructum huic ferè similem, quem noster Auctor suo Betre tri-
buit, communicauit mihi Rasçius noster. Est verè is duorum digito-
rum transuersorum longitudine, quinque teretibus siliculis constans
mutuo implicatis & cōtortis funiculi modo, gustu aromatico & o-
doro, pediculo oblongo.

Quotquot Peruanam historiam scripserunt, referunt earum re-
gionum incolas admodum delectari quarundam radicum, ramuscu-
lorum, aut herbarum gestatione in ore, ut Orientales suo Betre dele-
ctantur: præsertim verò familiarem esse (Petri Cieca testimonio)
quandam herbam Coca illis dictam, quam à summo mane ad no-
ctem vsque perpetuò in ore retinent, tametsi neque eam mandant,
neque deglutiant. Percontati cur eam assidue in ore habeant, respon-
dent eius vsu neque famem aut sitim sibi molestam, & vires robur-
que sibi confirmari.

Est autem hæc pumila arbor, folio (quod Coca vocant) Myrti, vel,
ut alij volunt, Rhois coriariorum, Sumac vulgus Medicorum appel-
lat: Eius arbusculæ folia sole desiccata oblongis angustis, quæ canistris
circiter selibram continentibus reponuntur in vsum quotidianum.

Seriatur hæc arbuscula magna cura plerisque locis in conuallibus
montium, quos Incolæ Andes dicunt, à Ciuitate Guamanga, vsque
ad eam quæ ab argento, Plata Hispanis, nomen mutuata est.

Cæterum tanto in pretio apud eos est hæc Coca, ut illam auro, ar-
gento, panique præferant, & anno Domini, M. D. XLVII. &
aliquot

aliquot subsequenibus, singularum hereditatum, in quibus sericus, pretia, alia octoginta, alia sexaginta, alia quadraginta, alia viginti ducatorum milibus, singulis annis æstimata sint. Postea verò adeò eius cultura studuerunt, vt nunc vilior sit, numquam tamè desinet summo in pretio esse: imò plerique iam in Hispaniis viuunt, qui solius Coca mercimonio ditissimi euasere.

De Folio.

CAP. XIX.

FOLIUM Indum à Betre differre, diuersisq; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hic repetere.

Tamalapatra.

Malabattru.
Cadegi indi.

APPELLANT autem Indi Folium Tamalapatra, quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabattrum nuncuparunt. Arabes Cadegi indi, id est, Folium Indum dicunt: siquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaque non dicitur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id Tembul appellare scribit, in eo fallitur, vt alij plerique.

Folij historia.

EST verò Folium Indum* Mali medicæ folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facile dignoscitur) odoratum, Garyophyllos quodammodo redolens, non tam vehementis odoris vt Nardus aut Macis: neque tam subtilis aut acuti vt est Canella.

Dioscoridis
& Plinij lapsus.

Gandis.

AT nō aquis innatat hoc Folium lentis palustris modo, vt scripsit Diosc. lib. 1. cap. 11. & hunc secutus Plinius lib. 12. cap. 26. quibus impositum est in huius descriptione. Sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis aliis locis, tum in Cambaya. Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi Gandis vocant) Tamalapatra petieris, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua.

NON sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, sed suauioris; neque eò modo colliguntur vt Dioscorides lib. 1. cap. 11. perhibet; sed collecta in fasciculos colligantur, atque ita veneunt. Dilutiori viridi colore nitent,

non ex

Feuille d'Inde.

*Le Tamalapatra, avec sa branchette
de Dalechamps.*

Sadegi d'Avicenne.

Feuille Indienne ou Malabatre, avec son rameau, ou ses branches.

non ex candido nigricant, et præferuntur integra, quòd facultas istis melius conseruari credatur. Odore nequaquam caput feriunt, vt reliqua odorata.

AUCTOR est Plinius lib. 12. cap. 26 arborem esse in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorẽ tamẽ eius esse Aegyptum. Laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo, odoratius croco, salis gustu, minus probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino sufferuefacti antecedit alios, &c.

Malabatrũ
neque in Syria,
neque in
Aegypto nascitur.

AN in Syria & Aegypto nascatur ignoro. Perquisiui tamen à Medicis Memphiticis, Damascenis, & Alepitanis: sed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud scio, neque tam validi odoris esse vt Crocus est, neque Nardi esse sapore. Quod verò huius in vino sufferuefacti odorem alios antecedere scribit, ea tempestate verum id esse potuit, cum ignota adhuc essent Benjui de Boninas, Ambarum, Moschus, Calambac (quod Agallochum præstantissimum est) aromata odoratissima.

Sahesefram
vulg. exemp.

SCRIBIT Auicenna lib. 2. cap. 259. iisdem facultatibus præditum esse cum Nardo, foliaq; esse Saififram, * in paludibus generari, lentis palustris modo aquis innatare sine radice, nonnullosq; putasse foliis Nymphaeæ * esse simile, eiusq; oleum Laserpitiij facultatem habere et olei crocini, valentiusq; esse.

Græci Malabattri historiam ignorant.

SED cum certum sit, Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia secutos esse, & abundè satis Græcorum opinionem falsam esse demonstrauerimus, plura in medium esse proferenda non duximus. In hoc autem omnes conueniunt, vrinam ciere, oris halitum commendare, vestes ab erosione tueri, easdemq; cum Nardo vires sortiri.

SUNT ex recentioribus nonnulli, qui Malabattrum sibi ignotum esse scribant. Illi mea sententia cordatè loquuntur. At

tur. At si falli videntur, qui foliū Garyophyllorum esse asserunt, quandoquidem regio vbi Garyophylli nascuntur, benenij ferè itinere abest ab ea in qua Malabathrum prouenit.

Folium Indum Garyophyllorum folium non est.

SCRIBIT Franciscanus quidam in Aethiopia gigni, sibi què datum esse cum inscriptione foliorum Canella. Sed valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla est Canella arbor, neque Folium similiter. Fieri autem potest, ut ad eum missa sint Canella folia cum ipsa Canella: ea enim non multum à Folio differunt Indo, nisi quod Canella folium angustius & minus acutum est, tribusq; illis costis siue neruis caret, quos Folium Indum habere diximus.

Folium in Aethiopia non nascitur.

Canella folium.

NON opus erat ἀνταλλομένῳ, si diligentiores essent Pharmacopola & medici Lusitani: siquidem tanta eius copia hinc exportari poterat, quæ vniuersæ Europæ sufficeret. Eius autem penuria, Canella foliis vtantur, si ea nanciscuntur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, ut voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Bellunensi, Thalifasar * substitui, sed quid sibi velit Thalifasar, planè ignoro.

Folij succedaneum.

Thalifasar.

*Folium Indum quale hic Auctor describit, ad nos etiam num adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inhærēs, & integrum, quale nos hic expressimus: gustu laurini ferè folij. Longè verò illud differt à Garyophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorū cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione x i. & l x v i i i. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

CETERVM cum nunc sub prælo esset nostra hæc Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio Cortuso fructum quendam exiguum glandis forma cum hac inscriptione, *Fructus Canelæ ex quorundam sententia: ex aliorum verò sententia Tembul conuoluoli in India*. Eum, quoniam intellexeram interdum vnà cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garcie nostri descriptione coniiciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sit diuersus, ut ex Betre descriptione colligere licet) adpingendum hic curauit ea magnitudine qua ad me missus est.

*Legit hic noster Auctor foliū Golfam simile, quod ego Nymphaeæ reddidi, siquidē aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed *Nereidem Inde*, id est Nardi Indicæ: quod satis euidentis est argumentū Auicennæ interpretationem in plurimis lapsam esse, aut alium inueniri Auicennam Arabicū.

Golfam.

*Ego per

*Ego per Thalifasar Auicennam intelligere puto, id quod lib. 2. cap. 694. Talifasar describit, quodque noster hic Auctor Macerem Græcorum significare sequenti capite dicit.

De Maci.

CAP. XX.

NON dubium est, quin Macis, de quo nunc acturi sumus, plurimum à Macere Græcorum discrepet, si vtriusque descriptionem & facultates consideremus. Cum igitur recentiorum quidam * satis manifestè id demonstrarint, non opus esse existimaui eorum argumenta hîc recensere. Sed satis facturum me esse putavi, si Macis & Myristica nucis historiam hîc breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.

Nucis myristice historia.

EST igitur arbor quæ Myristicam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, foliis eiusdem, sed breuioribus & subrotundis; siue, vt verius dicam, arbor est Persice malo haud absimilis, breuioribus tamē foliis. Fructum fert denso operimento munitum, quod per maturitatem dehiscit, atq; tenuiorem corticem siue membranam, quæ nucem cum suo putamine ambit, ostendit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo illo operimento siue puluinato calice nullā mentionem facimus, tametsi hîc saccharo condiatur, * & plurimum commendetur (cū sit odoratus & grati saporis) in morbis cerebri, vteri & neruorum. Maturo fructu, & dehiscente, vt dixi, primo illo operimento calicū echinatorum, qui castaneas amplectuntur, modo: Macis Cocci modo rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis præsertim arboribus. Exsiccata nuce, dehiscit etiam Macis, & flaccescente rubore, aureum quodammodo colorem adquiret. Eius pretium triplo maius quàm Nucis myristice.

Nucis myristice natales.

NASCITVR autem hæc arbor in insula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, sed non est fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.

Nux myristica veteribus ignota.

FVIT autem hæc Nux cum suo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodū Auenrois * etiam testatur, qui hoc

medica-

medicamentum ex eorum numero recenset, quæ Græcis incognita fuerunt: quamuis Serapio lib. simpl. cap. 2. in huius medicamenti descriptione, Græcorum auctoritate nitatur.

Huius meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nam quam sub nomine Talisifar lib. 2. cap. 694. describit, Græcorum macer est. Talisifar.

Eos qui nostram Myristicam nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, satis conuincunt cum forma, tum color & temperamentum. Chrysobalanus Galeni.

Ceterum hæc nux ab incolis eius regionis ubi nascitur, Palla, Macis verò Bunapalla vocatur: in Decan nux ipsa japatri, Macis verò jaifol. Auicenna lib. 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari scribit jausiband, id est, Nux Bandensis, Macim verò Befsase, cuius nominis deriuationem numquam scire potui. Palla, Bunapalla, japatri. Jaifol. Jausiband. Befsase.

Hæc sunt vera & legitima nomina Arabica, tametsi plerique Mauritanii & Arabes & Turci aliis nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata sunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.

Macis autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris similitudine, quem Græci rubentem depingunt. Macis à Macere nomen sumpsit.

Ex Maci fit oleum in nervorum morbis vtilissimum.

* Consule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioscoridis de materia medica, cap. de Macere. Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 24. & Maximilian. Trasil. de Mollucis insulis Nucis Myristicæ historiâ tradunt.

* Adehuntur etiam ad nos integræ nuces myristicæ saccharo conditæ, quarum summum operimentum crassum & densum est, vt in iuglandibus, mox sequitur Macis ligneum putamen ambiens, quo nux ipsa includitur, rotunda serè: tametsi interdum inueniatur oblongum quoddam genus, mas vulgo appellatum, & mulieribus alia nuce longè vtilius æstimatum. Nos & nucem integram summo operimento per medium secto, vt ligneum putamen suo maci inuolutum ostendat, & nucem putamine fracto, oblongamque illam seu marem eadem tabella exprimi curauimus.

* Aut alia habet noster hic Auctor Auenrois exemplaria, aut nostra mendosa sunt. Nam secundum nostra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. suam sententiam Galeni auctoritate stabilit.

Noix Muscade, de Matthioli.

*Le Macis ou Fleur
de Muscade.*

Noix muscades mâles & femelles

De Garyophyllis.

CAP. XXI.

NVS QVAM Dioscoridem, aut Galenum Garyophyllorum mentionem fecisse inuenio: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate de Garyophyllis tradiderit. Quamobrem crediderim aut Galeni librum in quo de Garyophyllis dixeruit, periisse (nam liber de Dinamidis falso Galeno ascribitur) aut Pauli potius quam Galeni testimonio de huius Serapionem scripsisse.

Garyophyllon Diosc. & Gal. ignotum.

GARYOPHYLLI meminit Plin. lib. 12. cap. 7. in hanc sententiam: Est, inquit, etiamnum in India Piperis grani simile, quod vocat Garyophyllon, gradus fragiliusq.

CETERVM Caryophyllum, siue Garyophyllon vocatur Arabibus, Persis, Turcis, & plerisque omnibus fere Indis Calafur: in Maluccis vero, ubi solum gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur Chanque. Nomina autem que in Pandectario sunt Armufel, & Carrumfel, aut imperitia librarij Arabici corrupta sunt, aut atatis vitio. Sed de nominibus minimè est altercandum, quandoquidem res ipsa omnibus perspicua est.

Calafur.

Chanque.

Armufel.

Carrumfel.

NASCITVR, vt dixi, dumtaxat Garyophyllon in Maluccis insulis, que sunt quinque numero (quarum prima est Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etià locis mari nimis vicinis. Nascitur etiam in Zeilan, nonnullisq. aliis locis, sed nullibi fructifera est arbor, quam in Maluccis.

Garyophylli natales.

Maluccæ insulæ.

Garyophyllon in Maluccis dumtaxat fructiferum.

Garyophylli historia.

PORRO arbor est Lauri forma & magnitudine, foliis etiam laurinis, sed angustioribus, multis prædita ramis, copioso flore, primum cædido, deinde virescente, postremum rufescente, qui induratus, est Garyophyllum ipsum*, clauum vocant, quod capitatus sit in modum clauis, exertis in aduersum quatuor denticulis sese stellatim decussantibus. Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Est autem flos hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adeò odoratus, vt reliquos flores odoris suauitate superet. Cultores flagellant

Garyophylli historia.

Garyophylli historia.

GARYOPHYLLI CVM SVO FOLIO
ET FRVCTV.

Le Giroflier.

Caryophyllus aromaticus Linnæi
Class. 13.

Les Cloux de Giroflee, de Matthioli.

altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem solo; siquidem nullum genus graminis sub hac arbore nascitur, omnem succum siue humorem ad se attrahente arbore. Decussi Garyophylli biduum aut triduum siccantur, deinde asseruatur, & Malacam aliasq; provincias mittuntur. Ii Garyophylli qui in arbore hærent, crassiores fiunt, neq. ab aliis nisi vetustate differunt, tametsi falso existimarit Auicenna lib. 2. cap. 318. crassiorem hunc marem esse. Magni prouentus augurium est, si arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & nimia flagellatio steriliores efficit. Pediculi oblongi è quibus dependent flores, vulgo Fusti vocantur. Folia tanta odoris suauitate non fragrant, vt ipsum Garyophyllum: sed neque ipsi rami odori sunt, nisi aliquantulum siccati.

Fusti.

NASCITVR autem ipsa arbor sponte ex Garyophyllis decidentibus. Nam cum nunquam huic desit pluuia quæ fructui alimentum præbeat, qui in terram decidit, enascuntur arbusculæ quæ intra octennium quidem adolescunt, in annum verò centesimum perdurant, quemadmodum ipsi incolæ testantur.

Garyophylli arbor non colitur.

COLLECTIO Garyophylli fit à decimo quinto Septembris vsq. in Ianuarium & Februarium, non manu, vt nonnulli volunt, sed violenta flagellatione, vt iam dixi.

Garyophylligium.

FAISA est eorum opinio, qui Garyophylli arborem cum Moschatae nucis arbore eandem esse putant. Nam Nux folia fere rotunda habet, Pyri foliis similia. Garyophyllum verò, folio est Lauri*. Præterea Garyophyllum desertur in Bandam insulam procul inde disitam, quæ Nucem profert.

SCRIBIT Auicenna lib. 2. cap. 318. gummi Garyophyllorum simili facultate præditum esse cum Terebinthina resina. Hanc ob causam percontatus sum ab iis qui ex Maluccis Garyophyllum aduehunt, sed negant se huiusmodi gummi vidisse*. Non negauerim tamen omnes fere

Garyophyllorum Gummi.

arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed hætenus nemo, quod sciam, expertus est.

Garyophylli
olim apud
Maluccanos
neglecti.

N V L L I V S autem pretij fuisse Garyophyllos intelli-
go apud Maluccanos, donec eò delati nauibus Chinenfes,
inde magnam eorum copiam in suam regionem exporta-
runt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari
autem in sua bonitate audio Garyophyllos, si marina aqua
inspergantur, alioqui teredinem sentire.

Garyophyl-
lorum vsus.

M V L T I P L I C I S vsus sunt Garyophylli tum ad ob-
sonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in

Garyophylli
conditi.

Iaua crassiores illi & annotini Garyophylli: à nobis verò te-
nuiore, qui adhuc virides aceto & sale apud Maluccanos
condiuntur, sed his teneriores saccharo asseruantur, hi mi-
rum in modum palato grati sunt. Lusitanicæ mulieres quo-
istic habitant, è Garyophyllis viridibus aquam stillaticiam
organis eliciunt mira odoris suauitate fragrãtem, & cordis
affectibus vtilem. Nonnulli sudores mouent iis qui lue vene-
rea diuexantur, Garyophyllis, nuce moschata, maci, pipere
longo & nigro, Alij Garyophyllorum puluerem capiti ad-
mouent aduersus capitis dolores à frigida causa prouenien-
tes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ eos mandunt
commendandi halitus gratia.

Garyophyl-
lati flores.

N A S C V N T V R flores, qui à Garyophyllorum odo-
re Garyophyllati nuncupantur, etiam in Chinæ regio-
ne, sed nequaquam odoris suauitate ita commendati, vt
qui apud nos asseruantur.

Fructus Ga-
ryophyllos
oleas.

E S T etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus
quidam Auellanae magnitudine cum suo putamine, aut eo
amplior, qui Garyophyllos redolet, sed incòperti adhuc vsus.

* Imò Garyophyllum ipsum nihil aliud est, quàm rudimentum
fructus, quemadmodum in malis, pyris Punicis atque plerisque
aliis videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat, huic
fructus rudimento insidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos fe-
rè. Garyophyllum etiam describunt Ludouicus Roman. libr. 6.
cap. 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Pau-
lus Vene-

Ius Venetus lib. 2. cap. 38. exhibet, planè alia est planta.

* Huius folium Laurino est angustius, Salicis aut Persicæ mali folio simillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiusmodi aliquando vidimus vnâ cum Garyophyllorum ramulis muria cõditis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

* Inter Garyophyllos qui Antuerpiam adferuntur, inuenitur interdum gummi ex atro rufescēs, odorum sanè, & quod prunis iniectum Garyophyllorum odorem refert. Id fortè erit gummi illud ab Auicenna commemoratum, quod tamen affirmare non ausim, cùm eius vires nondum sint exploratæ.

De Pipere.*

CAP. XXII.

MAXIMA Piperis quantitas prouenit in Malauar, Piperis natales.
tota eo maritima regione quæ à Promontorio Comorin ad Cananor vsque pertingit. Nascitur etiam in Malacæ maritimis, sed bonitate superiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit similiter & in Insulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, alijsq; locis. Sed id totum in Chinarum regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiã eius pars quod in Malauar gignitur, in vsum incolarum cedit, tametsi regio admodum ampla non sit, nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis absumitur. Pars eius defertur in Balagate bubulis coriis. Et magna copia (tametsi regio mandato sit vetitum) à Mauritanis per mare Erythræum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.

Æ sunt regiones quæ Piper gignunt, quamquam & inuenitur supra Cananor, quæ Septentrionem spectat: sed adeò exigua quantitate, vt ipsis incolis non sufficiat, & externo importato opus habeant. Etenim non gaudet hæc planta locis desertis & mediterraneis. Quam verò procul à Caucaſo monte disita sint hæ regiones, ex topographicis chartis satis patet.

Piper iuxta
Caucasum
non nasci.

NOMEN est Malauarica lingua Molanga, Malaciana verò Lada, Arabibus medicis tum vulgo Filfil; tametsi Auicenna libr. 2. cap. 557. & 558. secundum Bellunensis translationem Fulful, & Piper longum Darfulful

Molanga.
Lada.
Filfil.
Fulful.
Darfulful.

PIPERIS VVA AD VIVVM
EXPRESSA.

Piper nigrum a & p Linnæi Class. 2.

Le Poivre noir & blanc.

appellet, & Fulfel, quem secutus est Serapio, lib. simp. cap. 367. vterque Arabs. In Guzarate & Decan Meriche, & in Bengala Morois: longum verò, quod solummodo istic prouenit, Pimpilim.

Meriche.
Morois.

Pimpilim.

MIRVM nō est, si Theophrastus, lib. 9. cap. 22. Diosc. lib. 2. cap. 153. & hos secutus in plerisque Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea describenda fidem secuti sint, ob regionum distantiam. Quod verò Arabes in eodem errore versati sint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.

SERITVR autem Piperis planta ad radices alterius arboris (magna certè ex parte iuxta Faufel arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vsque fastigium sese cōuoluendo scandere solet: foliis raris, mali Assyrii effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantulum, & folium Betre siue Betle, cuius antè memini, sapiētibus. Fructus vuarum modo racematim coheret, minores tamen sunt Piperis racemi, & ipse fructus minor, semperq; virens, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter mediū Ianuarium. Radix pusilla, non Costo similis, vt voluit Dioscorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Costus radix non est, sed lignum, vt peculiari capite dicemus.

Piperis historia.

Dioscoridis lapsus.

INTER verò eam plantam quæ Piper nigrum fert, & eam quæ candidum, tam exigua est differentia, vt à nemine quàm ab incolis dignosci possint: quemadmodum vitem quæ vuam fert nigram ab ea quæ candidam fert non dignoscimus, nisi cūm vuas habent, & eas quidem maturas.

Exigua inter plantam Piperis nigri & albi differentia.

QVÆ autem longum Piper profert, longè alia est planta: etenim non plus habet similitudinis cum superioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longum in Bengala nascitur, quæ regio quingentarum leucarum spatio à Malauar distat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.

Piper longum.

PRETIVM longi Piperis in Bengala est vnius Lusitanici aurei cū semisse in singulas centenae libras. In Couchin verò vbi plurimum Nigrum nascitur, quinque Lusitanicis aureis emi solebant centena libra: sed abhinc quadriennium aut quinquennium, quòd in alias etiam regiones importari cœperit, quindecim aut viginti Lusitanicis aureis emenda sunt. Piperis autem nigri pretium in centenae libras est duorum Lusitanicorum cum semisse natali loco: at in Bengala duodecim Lusitanicis emuntur totidem librae Nigri.

Piper album
rarum.

CANDIDI plantae rariores sunt, nec nisi certis Malauar & Malacca locis rare nascuntur. Solet Magnatum mēsis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos sale *. Venenis resistere & ocularibus medicamentis vtile esse asserunt, quod & Dioscorides lib. 2. cap. 150. annotauit, atque vtinam totā huius plantae historiam tam verè descripsisset.

Brasma.

Brechmasin.

SED nec Brasma vocabulū, quod apud eundem Dioscoridem ibidē legitur, nec Brechmasin, quod apud Pliniū, lib. 12. cap. 7. vnquā his in regionib. audiui, aut auditū puto.

CONDIUNTUR aceto aut sale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi, * & vsui asseruantur.

Piperis temperamētum.

ARABES & Persae medici Piper calidum tertio ordine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraque alia aromata quae excalfaciunt.

ORATOS autem omnes Medicos volo, vt Piperis candidi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrum non praescribant, nisi candidi sit penuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituant, cum prorsus diuersa sint plantae, & nigrum cum candido magis conueniat.

CETERVM ne quod Piperis genus desit, mentionem hic subicere libuit eius Piperis quod lingua Malauarica à Canar. a nomen sumpsit. Est autem id inane, eo quod vtuntur in pituita à capite euacuanda, dentiūque doloribus: non-

Piper Canarium.

nulli &

nulli & in Cholericis quem vocant affectu. Eius autem formam describere superuacaneum existimo, quoniam in Lusitaniam non deportatur.

*Piperis historiam etiam describit Ludou. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paululum à nostro Auctore variat.

*Vidimus Vlyssipone candidum Piper, & inde nobiscum attulimus, grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratiore quam nigrum, Vlyssipone tamen neglectum. Ex Indiis verò copiosum, saltem quod medicamentis sufficeret, habere possemus, si Lusitani Pharmacopola paulò diligentiores essent. Inuenitur tamen interdum Antuerpiæ apud Myropolas nigro permixtum.

*Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus mutia conditis Antuerpiæ reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita sacros ut sunt vuarum racemi. Eius iconem ad viuum expressam, hic adiecimus.

O L I M Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est caudatum Piper, appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimum Piper alterius inuectione vilesceret, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo præditum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acredine qua Piper præditum, aromaticum, racematim (ut ab iis qui racemos habuerunt, didicimus) cohærens, Amomum, nonnulli periti perperam existimant.

De Cubebis.

CAP. XXIII.

Cubebes

TAMETSI Cubebis rarè in Europa vtamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est vsus ad excitandam venerem; tum etiam in Iaoa ad excalfaciendum ventriculum.

APPELLATUR hic fructus ab Arabibus medicis Cubebe & Quabeb; à vulgo Quabebechini: in Iaoa, vbi frequēs nascitur, Cumuc; à reliquis Indis, præterquam in Malayo, Cubabchini. Non est autem sortitus hæc appellatione, quòd in China nascatur, quãdoquidem ex Cunda & Iaoa, vbi plurimus est, in Chinã perferatur: sed quoniam Chineses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hunc fructum, quẽ in iam enumeratis insulis emerat, cū aliis mercibus in alios maris Indici portus & emporia deferebant.

CETERVM similis est hæc planta Malo vulgari, minor tamen, foliis Piperis, sed angustioribus, per arbores Hedera modo

Cubebe,
Quabeb.
Quabebe-
chini, Cu-
muc.
Cubabchi-
ni.

Cubebe hi-
storia.

dera modo repit, aut, vt verius dicam, Piperis modo: non est Myrti effigie, aut folius similibus Myrto. Fructus racematim coheret, non quidem vt in vua coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.

Monachorum lapsus.

SILVESTRIS est hæc planta, & sponte nascens, non domestica, neque multorum generum, vti falso Monachi Commentatores in Mesuen sub finem primæ partis dist. 1. cap. 36. putarunt.

Cubebæ decoctæ ad nos perferuntur.

TANTA autem in existimatione est fructus hic etiam vbi nascitur, vt eum incolæ decoquant, ante quam efferri sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc fieri puto, vt corruptioni magis sit obnoxius, cum hic, tum in Europa.

HÆC à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitauerunt.

Cubebæ non sunt Piper.

NON est Piperis genus (vt putant nonnulli) quoniam plurimum Piper ex Cunda aduehitur, quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est, minimæque quantitate istic nascitur.

Matth. Siluatici error.

PVTAT Matthæus Siluat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse, quam Dioscoridis Myrtum siluestrem, quem Ruscum vocat, aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cum Serapio, aliique Arabes qui in lingua Græca multum versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermisum existimarent, si quas facultates in simplicibus à Græcis descriptis inuenirent, conuenientes cum iis quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantum illis cognita, idem medicamentum esse ilico crediderunt. Non esse autem Myrtum siluestrem, clarius est quam vt demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem, si opus esset.

Carpesium non esse Cubebas.

LAUDATUR Carpesium Ponticum, plurimumque in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesium, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnoque redimunt, cum non

cum non inueto uti possent, & sine magno sumptu? Car-
pesium item Galenus lib. 1. de Antidot. describit festucarum
tenuium modo: quam verò festucis dissimiles sint Cubeæ,
quis non videt?

NON defuerunt, qui Cubebas asserere sint ausi Viticis
esse semen: cum verò vtriusque historia & facultates planè
dissimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de
his agere superuacaneum esse duco.

Cubebæ Vi-
ticis fructus
non est.

FAGARA AVICENNÆ.

Fagara d'Avicenne.

* Cubebarum facultates in memoriâ mihi reuocarunt Fagaræ
historiam apud Avicennam, quæ ferè iisdem cum Cubebis viribus
prædita est. Cum igitur commodiorem in hac Epitome locum non
haberem, cui eius iconem & historiam infererem, operæpretium me
facturum existimaui, si eam hæc darem.

EST itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice
tenui constans ex cinereo, nigricante, cui subest tenue putamen nu-
cleum continens satis solidum, & tenui nigraque membrana obdu-
ctum. Integer fructus cum magnitudine tum forma & colore adeò
similis est ei quem nostræ officinæ Cuculum Indum, Itali Coccole
di leuante appellant, ut primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

MEMINIT huius Avicenna cap. 266. in hunc modum Fagara
quid est? Granum simile Ciceri habens granum Mahaleb, & in con-
cauitate eius est granum nigrum sicut Sechedenegi, & asportatur de
Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium or-
dine, atque stomachi & hepatis frigiditati vtilem esse, concoctio-
nemque iuuare, & aluum constringere scribit.

De Cardamomo. CAP. XXIII.

QVOD Cardamomum vocant, Aroma est iis in re-
gionibus

Cardamo-
mum.

Amomum Grapa Paradisi L. Class. 1
Cardamomum minus vulg.

Grand Cardamome
 Graine de Paradis
 Malaguettes, où Maniquettes.

Cardamomum minus vulg.

Cardamome ordinaire
 où petit Cardamome.

minus.

Amomum Cardamomum Linnaei Class. 1
 Cardamome de Matthiol.

gionibus probè cognitum, in quibus magnus eius vsus est. Eius etiam magna pars in Europam, Africam, & Asiam euehitur. Quam verò rectè sit illi inditum Cardamomi nomen, aliis disceptandum relinquo. Auicenna lib. 2. cap. 159. sanè peculiare caput instituit de Saccolaa, quod dūm esse generum tradit, alterum Saccolaa quebir, id est, magnum; alterum verò Saccolaa ceguer, id est, minus. His nominibus cognitum est vtrumque Cardamomum, cum Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.

Saccolaa
quebir.
Saccolaa ce-
guer.

IN Malauar vocatur Etremelli, in Zeilan Ençal, in Bengala verò Guzarate, & Decan, interdum Hil, interdum Elachi, idque inter Mauritanos; nam ab Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum Dore nuncupatur. Quæ diuersitas summam illam nominum confusionem inter Arabes scriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vsi sunt, alij verò Arabicis) & multis errandi occasionem prebuit. Nam quod alterum Serapio Saccolaa, alterum Hilbane vocat, mendosum est exemplar, & Hil dumtaxat scribendum erat. Etenim si Bane omnino adiiciendum volumus, potius Bara dicendum erat, quod lingua Canarina magnum sonat.

Etremelli.
Ençal, Hil.
Elachi.
Dore.

Hilbane.

NIHIL igitur aliud est Saccolaa omnibus Arabibus nuncupatum, aut Saccule Auicennæ, aut Elachi, quàm quod Cardamomum vulgo appellāt, veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorū monumentis colligere licet. Siquidem Galenus lib. 7. simp. med. Cardamomum scribit non esse tam calidæ facultatis quàm Nasturtium, sed suauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes notæ nostro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioscorides verò, lib. 1. cap. 5. cōmendat quod ex Indagine, Armenia, Bosphoroq; deuehitur (tamen si in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendumq; scribit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum, odore

Cardamomum hoc
veteribus
ignotū fuit.

odore caput tentans. Nostrum contra Cardamomum in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suū deuehi scribit. Sed neque id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neque gustu adeò acri, vt Garyophylli.

Cardamomi
genera 4. Plinio.

PLINIVS lib. 12. cap. 13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquit: Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semine oblongo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maxime laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & facile tritu odorisq; parui: qui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tametsi tam Dioscoridi, quam ceteris Græcis vnicum tantum extet Cardamomi genus.

SED nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.

Saccolaa historia.

SERITVR verò id leguminū modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquule granula interdum vsque ad viginti continentes, non, vt Cordus in libr. 1. Diosc. scripsit, Glandis aut Auellane magnitudine*.

Dauus Terentianus.

HVIC autem errori occasionem præbuit Dauus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem* interpretem intelligo, qui cum hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tametsi legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisset præstitisset.

Ruellij error.

QVAM Ruellij lib. 2. cap. 5. opinio sit erronea, qui nobis Capsicon, aut Siliquastrum pro Cardamomo Mauritanorum proponit, omnibus notissimum est.

Lacuna error.

AD ea verò quæ Lacuna libr. 1. cap. 5. commentariis suis in Dioscoridem scribit, satis proteruè in Arabes inuectus, sic responsum volo. Neg, eius Meleghetam Cardamomum esse

Melegheta.

mum esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: neque Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigella. Nigella. la tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quandoquidem Nigella totis his prouinciis non nascatur.

CETERVM non multũ fortẽ refragabor iis qui Cordumeni. Cordumeni Arabum, Cardamomum Græcorum esse putant: quandoquidem Serapionis & Auicennæ Saccolaa Græcis est ignota, vti suprà diximus. Quod verò Saccolaa vtendum negent, quoniam Græci de eo nihil scripsere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum est plerisque morbis perutile esse: eoque vtẽdum censeo in omnibus compositionibus Arabum & recentiorũ, qui Arabes secuti sunt.

QVOD verò Melegueta, Cardamomum minus non Melegueta sit, satis ex vtroque genere quod in his regionibus nascitur, Cardamo- manifestum est: quorum alterum Cardamomum, vt vo- mum nõ est. cant, maius est: aliud minus, eiusdem tamen formæ, & dumtaxat magnitudine differentia.

OPTIMVM autem censetur minus, quod odoratiuss Saccolaa de- est altero, & secundum facultatem maius dici potest. lectus.

PROVENIT vtrumque in India, præsertim verò ab Emporio Calecut vsq. ad Cananor, tametsi aliis etiam locis Malauar, & in Iaoa nascatur, non tamen adeò copiosum, neque cortice adeò candido.

MVLTVS eius vsus est in his prouinciis, siquidem vnà Saccolaa cum Betre (veluti suprà diximus) manditur, pituitaq; ca- vsus. put & stomachum expurgat, & Serapiis admiscetur.

FALSVM autem est quod Matthæus Siluaticus cap. Matth. Sil- 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti, uatici error. nascique in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum prouenit, solo antè ignibus perusto, vt facilius enascatur.*

* Cordus in libr. 1. Diosc. Cardamomum maius ficus propemodũ magnitudine facit. minus verò Auellana minus. Sed lib. 4. de plãtis Cardamomum medium Auellanz grandi æquale facit. Matthio-
G lus simi

lus similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibit: cū tamē nihil aliud sit quā Melegueta suo inuolucro tectā, quā sanē inter Cardamomi vulgaris siue Saccollaa Arabum genera ex nostri auctoris sententiā recipienda non est.

*Pandeſtarius eius meminisse inuenietur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhafin haud faciliē inuenies.

*Nullam huic similem facultatem nostra Pandeſtarij, qui Mattheus Siluaticus est, exemplaria tribuunt.

De Fauſel.

CAP. XXV.

IMPROBE faciunt, qui pro Fauſel, Santolum rubrum ſubſtituunt, quod plerumq. alio ligno rubro perſimili adulteratur: eſt enim vtrumque inodorum, vt in Santalo diximus. Fauſel verò & minoris emitur, nec adulteratum eſt, poterātque facile in Luſitaniam deferri cum aliis Aromatibus, ſi aut Pharmacopole, aut Medici curioſi magis eſſent, idq. adferendum curarent.

Fauſel vul-
gare eſt.

Fauſel.

Filfel, Fufel.
Pac.

Areca.

çupari,
Poaz, Pinan,
Chacani.

Fauſel nata-
les.

Mombaim
inſula.

DICITVR autem Arabibus Fauſel (tameſi corru-
ptè Auicenna lib. 1. cap. 262. Filfel & Fufel) tum etiam
in Doſar & Xaël portubus Arabicis: in Malauar Pac à
vulgo, à Nobilioribus verò Areca, quo nomine vtuntur Lu-
ſitani qui in Indiis habitant, quoniam primū ea regio fuit
illis cognita: in Guzarate & Decan, çupari: in Zeilan,
Poaz: in Malaca, Pinan: in Couchin, Chacani.

NASCITVR plurimum in Malauar, in Guzarate
& Decan pauca quantitate, idque dumtaxat in maritimis,
ſed laudatum, præſertim in Chaul, quod deſertur Ormuz.
Optimum item prouenit in Mombaim inſula, quam mihi
Rex Luſitaniæ dono dedit, excepta emphyteuſi. Laudatur
etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id deſertur
in Decan cum eo quod in Gauchin naſcitur nigrum & pu-
ſillum, durum admodum, poſtquam ſiccātū fuerit. Naſci-
tur etiam in Malaca, ſed tam parua quantitate, vt vix in-
colis ſufficiat. Item in Zeilan magna copia, ſed candidum,
quod in eam partē regionis Decan deſertur quæ Cotama-
lucō paret, tum etiam in Biſnaga. Deſertur etiā ex Zeilan
in Ormuz,

FAUFEL CVM SVO INVOLVRO,
& involucro exemptum.

Areca Cathecu Linnæi Class. 25.

Areque.

AVELLANAE INDI-
cæ genus oblongum.

*Fructus Arece Cathecu Linnæi
25.
Class.*

*Noisettes Indiennes
où d'Inde de Matthiol.*

in Ormuz, Cambaya & in insulas Maldiuas, siue Nalediuas. Et tamen si scribat Serapio lib. simp. cap. 345. Arabiam non alere Arecam (de mediterraneis locis & magna ex parte intelligendum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim hæc arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edunt cum Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali, ut dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiuniis cum à Betre abstinent. Mastificant enim Arecam cum Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia.

Moalis.

Faufel mi-
xtura.

ADMISCENTVR Faufel siue Areca, eadem quæ supra Betre admisceri diximus: tamen si Betre calidum sit, Areca verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam utrumque gingiuas confirmat, & dentes stabilis, stomachum roborat, & utile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluvia.

Faufel historia.

EST autem ipsa arbor recta, fungosa materia, foliis Palmæ, fructu nucis Moschata, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibusque venis resperso, non planè rotundo, sed altera parte sessili: quæ tamen notæ non omnibus Arecæ generibus conueniunt. Integitur hic fructus in uolucro admodum lanuginoso, & foris subflauo, perquam simili Dactylis, cum maturuit, & ante quàm siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat. editur autem immaturus à nonnullis, ut, veluti inebriati, dolorum cruciatus non sentiant.

Faufel præ-
paratio &
vysus.

SICCATVM verò fructum sic parant. Contusam nucem Faufel in tenuissimas partes cum Lycio, & folio Betre, cui exemptus sit neruus, mastificant, veluti in Betre diximus, & priorem saliuam, quæ cruenta est, expuunt, eamque ratione cerebrum & ventriculum expurgant, gingiuas & dentes stabiliunt. Potentiores ex Faufel, Lycio, Caphura,
Ligno

Ligno aloës, & Ambari momento, formas orbiculares sive pastillos componunt, quos masticant.

SCRIBIT Serapio lib. simp. cap. 345. ex calfacere, & amaritudinis particeps esse. Sed cum degustauissem, nullum calorem deprehendi; verum cum insipiditate adstrictoria facultate præditum esse comperi. Itaq. puto aut Serapionem hanc Arecā non nouisse, ut, si nouerit, eam numquā degustasse.

Ex ea viridi aquam stillaticiam vitreis organis elici iubeo, qua maximo cum successu in biliosis alui profluuiis vtor. Aqua ex Faufel.
Sed arcanum id mihi hactenus fuit.

* Nucem Faufel cum suo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldenbergus Pharmacopola, vir eruditus & rei herbariæ peritus.

INVENIUNTUR interdum aliæ nuces oblongæ, quæ Faufel cum suo inuolucro magnitudine æquant, præduræ, & foris nigricantes. quæ per mediū sectæ Nucē myristicā mirum in modum æmulantur. Fortè Faufel genus erant, aut aliquid simile. Sed cum dūtaxat verustate exsuccavide licuerit, de eius gustu & temperamento nihil pronunciare possum. Vtriusque iconem expressimus.

MEMINIT etiam Arecæ Lud. Roman. lib. nauig. 1. cap. 7. in hunc modum: Edere sueuerunt (de rege & magnatibus viris Calecut loquitur) fructum quandam cui *Chosolo* (Faufel intelligit) nomen est. Hunc mittit arbor *Arechæ* nomine, Palmæ nō ab similibus, quæ caryotas gignit, & consimiles producens fructus. Miscet insuper cōtritas ostrearum conchas calcis instar. Hæc ille. At ridiculum est quod idem lib. 4. cap. 2. scribit (quoniam quæ sanitatis tuendæ causâ eduntur, præsenissimum esse venenum asserat), At Sultanus, inquit, letho traditurus è Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudum tibi assistere compellit, moxq. edit nonnullos fructus, *chosolos* vocitant, instar nucis myristicæ mādīt etiam quædam herbarum folia, modo mali Assyrij, *tambolos* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreæ calcem, simulq. cuncta mandendo ruminat. Tandem in eum quem cupit occidi, expuit, aspersoq. eo, continuò mors subsequitur præsentaneo veneno vitam perimēte: nam ubi in hominem, ut præmisimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ spatium perfrusus veneno in terram corruens efflat animam. Hæc ille de Sultano Cambaine, quem pater à cunabulis veneno aluerat.

*missa causam postea
subijcet.*

De Nuce Indica.*

CAP. XXVI.

NULLAM arborem vsibus humanis aptiorem inueniri puto, quàm sit Palma Indica veteribus Græcis, quantum coniicio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea scripserunt. Palma Indica.

Cocos nucifera Linnæi Class. 25^e

Le Cocos ou Noix d'Inde avec son Drou
Noix d'Indie de Matthioli.

AVICENNA lib. 2. cap. 506. eam vocat Iausialindi. Iausialindi.
 di, quod Nucem Indicam sonat: Serapio lib. simp. cap. 228.
 & Rhases lib. 3. de re med. cap. 20. arborē ipsam Iaralnare. Iaralnare.
 re*, id est, Arborē nuciferam. Vocatur autē vulgo ipsa arbor
 Maro, & fructus Narel, quod vocabulum Narel commu- Maro, Na-
 ne est Persis & Arabibus: in Malauar, arbor ipsa Ten- rel.
 gamaran, fructus verò maturus Tenga, sed viridis adhuc Tengamarā,
 & immaturus Eleni, & Goē Lanha: in Malaio, arbor Tenga, Ele-
 Trican, ipsa nux Nihor, cui nos Lusitani nomen Coquo ni, Lanha.
 indidimus, ob tria illa foraminum vestigia, quibus Cercopi- Trican, Ni-
 theci, aut alterius similis animalis caput repræsentat. hor, Coquo.

ARBOR est vastæ magnitudinis, foliis Palmæ aut A- Nucis Indi-
 rundini similibus, aliquantulum tamē latioribus: flore Ca- cæ historia.
 staneæ, materie fungosa & ferulacea. Gaudet arenoso solo
 & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile sit reperire.
 Serūtur ipsæ nuces, ex quibus enatæ plantæ transplantātur;
 & paucis annis adolescunt & fructifere fiunt, præsertim
 si diligenter colantur. Nam hieme, cinere aut stercore ri-
 gari volunt, æstate aqua: letiores tamen euadunt, si secus
 ædificia plantentur, quia videntur sordibus & luto gaudere.

MATERIES ligni, cū sit procera, ad plurima per-
 quam utilis est, ita vt interdum in Nalediua insula, Mal-
 diuam vulgo, vt diximus, vocant, ex hac arbore naues fa-
 bricentur, atq. clauis, malis, velis & rudentibus armentur.
 Ex ramis qui in Malauar Olla appellantur, fiunt ædium Olla.
 tecta & nauium tabulata & opercula.

PORRO has arbores in duo genera distinguūt. Alterū Cocci duo
 enim fructus ferēdi causa asseruāt. Alterum curæ cogendæ genera.
 gratia, quæ est vinū mustum: hæc autem decocta, ab incolis cura.
 Orraqua vocatur. cura verò in hunc modum cogitur. Orraqua
 Præcis ramis, vascula alligantur ad liquorem, curam vo-
 cant, excipiendum, quem vt ex altioribus ramis colligant,
 arborē conscēdunt aptatis ad pedes cōpedib. & laqueis, aut
 foramina

foramina quedā in arbore facientes, vt cōmodius ascendere possint. Hęc Sura destillatur aquę ardentis modo, vinumq; extrahitur aquę ardenti per omnia simile; vt etiam pannus lineus eo madefactus nō secus ardeat, quā si aquę ardenti intinctus foret. Vocatur autem stillaticius hic liquor Fula, id est flos: quod reliquum est Orraqua appellatur admisto stillaticij liquoris momēto. Eçura vel Sura (ita enim pronunciandum est) antequam exstilletur insolata, sit acetum satis interdum acre. Exempto priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, seruatur ea, & solis aestu vel igni densata, sacchari modo coit; id jagra vocant. Optima censetur quę in Naledina insula nascitur: ea non nigricat veluti ea quę in aliis regionibus gignitur.

TEGITVR nux adhuc recens tenero admodum cortice, Cinara, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, quę in se conclusam aquam suauem & dulcem habet, & fastidiū non parientem, multoq; tempore durantem. Quāto autem recentior est nux, tantō eius liquor suauior est, tum etiam medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, editurq; à nonnullis cum jagra, cuius paulo antē meminimus, aut cum saccharo: aut ex eo trito lac exprimitur, cum quo coquitur Oriza non minus suauis quā si cum lacte caprino decocta esset: aut ex eo & auium quadrupedūmue carnibus edulia parantur Caril. Caril illis nuncupata. Maturior verō facta nux, continet quidem etiam liquorem, sed non adeo suauem vt prior, quique interdum acescat.

NVCE S istę recentes siccata atq; superiori cortice de-
Copro. librata & confracta, ab indigenis Copra vocantur, deueniuntq; in Ormuz, Balaguata, aliasq; regiones, quibus minore copia nascuntur, quā vt exsiccari possint: aut in eas prouincias quę his omnino carent. Suaues sunt, iisque vrimur tamquam castaneis siccis. Gratiores multo sunt palato,

lato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.

EX IISDEM fragmentis, siue Copra, limpidissimum oleum Oleum ex Copra. magna copia torculari exprimitur, non modò ad lucernas vtile, sed etiam Orizæ coquendæ aptum. Duo verò exprimentur ex his nucibus olei genera.

VNUM ex nucibus recentibus contusis calida affusa aqua, quibus expressis oleum aqua supernatat. Hoc utimur ad purgandum excrementis ventriculorum & intestina: purgat enim leniter & sine aliquo nocumento: multi Tamarrindorum expressionem addunt, & vtile medicamentum esse sæpius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 2. cap. 506. & Serapio, lib. sim. cap. 228. cum id butyro præferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quòd ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum. Oleum ex Cocco recēti

ALTERUM genus olei id est, quod superius ex Copra exprimi diximus. Id præter iā dictas facultates, nervis admodum est vtile. Siquidem magnam huius utilitatem quotidie experimur in nervorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum ægrum cupæ grandi, quæ hominē capere possit, imponimus, ibiq; dormire & quiescere concalēfactum sinimus, magno cū adminiculo. An verò lumbricos enecet, ut scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quòd verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum nō est, sed ipsa quotidiana experientia manifestissimum est, eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. simp. cap. 228. sententiam facile concessero, qui Mansarunge (quæ antiquum Mesuen esse ait) auctoritate fretus, nucis huius siue Cocci esu alui profluvia sisti auctor est. Alienum enim à ratione non est, ut ipsa nux, quæ terrestrium est partium, ventrem sistat: ipsum verò oleum, quod tenuium & aërearum est partium, ventrem subducatur. Olei ex Copra facultates.

NULLUM autem oleum exstillat ipsa arbor, sed dum- Mansarunge. Lacuna etror.

taxat ex ipso Cocco exprimitur: tametsi Lacuna Com. in Diosc. libr. 1. cap. 29. scribat in ea opinione quosdam esse, ut credant dulce id oleum, quod ex hac Palma stillat, Dioscoridis esse Eleomeli.

Eleomeli.

Cairo.

CETERVM duplici cortice integitur hac nux. Extimus villosa materie compactus est, ex qua fit Cairo Malauaribus dictum, hac in prouincia magni vsus. Nam & ex eo rudentes * & funes nauibus necessarij (manent enim incorrupti in aqua marina) fiunt, & ex eo stupæ loco naues obturantur & stipantur, ipsisq; adeo stupis præstat, quod putredini minus sit obnoxium, & aqua marina inspersum, infletur denseturque. Nulla certe ex hac villosa materie fiunt anlea, ut persuadere nobis nititur Lacuna Comm. in Diosc. libr. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro vasa in tenuiorum vsu tornantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam viles. Sed ea vasa paralyticos, si inde bibant, minime iuuant, ut putauit Sepulveda, & vulgo Lusitanorum creditum est. Nam nihil huius fructus neruis salutare est, præter oleum, de quo paulo antè: sed nec ipsi incolæ huiusmodi facultates talibus vasculis tribuunt, nec quisquam probatus auctor meminit.

Vasa ex Cocco.

Vascula ex Cocco paralyticos non iuuant.

Palmae Indicae germen.

SED minimè prætermittendū putauī, quod harū regionum incolæ istarū palmarū germinibus vescantur, gratiores enim sunt palato, quàm aut Castaneæ molles, aut humiles Palmae, quas vulgo Palmitos, Itali Cefagliom vocant. Quo autem vetustior est Palma, eo tenerius & delicatius germē producit. At eo exempto perit Palma: hinc fit, ut qui huiusmodi germen edit, non immeritò Palmam edere dicatur.

Palmitos.

Coccus de Maldiua.

NUNC superest, ut de Cocco, quem de Maldiua* appellant, aliquid subiiciamus.

LAUDATUR hic Coccus, aut hac nux (sed præsertim eius medulla) aduersus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accepi, ad colicōs dolores, paralytim,

ralyſim, epileſſiam, alioſque neruorum affectus ſe vtilem ſenſiſſe: à coli quidem doloribus, quòd vomitum excitaret; ab aliis verò ægri tudinibus immunes reddi ægros, ſi aquam in iis nucibus (adiecto medullæ momento) aliquandiu conſeruataſ ebiberent.

SED cùm non ſim id expertus, minus fidei hiſ tribuo. Nullā autem, periculum faciendi, occaſionem habui, quòd vii malim medicamentiſ quorum facultates iam mihi perſpectæ, & multa experientia comprobata ſunt, veluti ſunt Lapis Bezar, Theriaca, Smaragdi, terra ſigillata, & alia pleraq. medicamenta (de quibus ſuo loco) quàm recentibus minusq. certis. Nā quod nonnulli dicant, ſe huius uſu com- modū ſenſiſſe, an id perſuaſione & imaginatione factum ſit ignoro; hinc ſit vt nihil affirmare poſſim. Sed ſi quid certius cum tempore nactus fuero, ſententiā reuocare non pudebit.

NIGER eſt autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgariſ: medulla ſiue pulpa interior, quæ ſiccata dura eſt admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in ſuperficie rimofa eſt & valde poroſa, nullo ſapore excellens. Doſis verò eſt huius medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbiratione & natura.

INVENIUNTUR interdum iſti Cocci prægrādes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiecti.

VVLGARI autē fama accepimus, inſulas Maldiuas aliquando continentem fuiſſe, ſed inundatione maris ſubmerſum, haſ inſulas effeciſſe; in quibus obruta Palmæ fuerint, quæ hoſ Coccoſ protuliſſent, qui terra indurati in hunc modum conſpiciuntur. Sint ne verò eiufdem generis cum noſtris, facile iudicari non poteſt, cùm hætenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit: Sed ſoli Cocci in littus eiiciantur nunc bini coniunctim, nonnumquam verò ſinguli ſeparatim. Sed hoſ nemini colligere licet, niſi cum capitiſ

Cocci de
Maldia hi-
ſtoria.

capitis periculo; quoniā Regis esse asserunt quidquid ē mari in litus eicitur: quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa siue medulla, deinde exsiccatur eadem ratione qua Copra, atq; indurefcit eo quo venditur modo: diceres esse caseum ouillum.

*Huius arboris descriptionem cum alij, tum Ludo. Roman. lib. 5. cap. 16. & Iosephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius Palmæ meminit: quare satis mirari nō possum nostrum Auctorem qui veteribus Græcis incognitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo: Cetera verò ex Palma præbet; ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & testilia varia: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

*Nusquam in nostris exemplaribus huc adductos Auctores *Taral-nare* meminisse comperio: at Neregil meminerunt, quemadmodum & Pandectarius cap. 565.

*Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indiæ, *Olla* vocat, nō Palmæ ramos, sed ipsa folia, quibus inscribere solent Indi res memorabiles & instrumenta publica. Refert idem, simili *Olla* seu folio, Arabicis characteribus incriptā fuisse eam epistolam quam Rex Calecut ad Lusitanicū Regem Emanuelelem dedit, cum eò primū appulerunt Lusitani.

Inuictæ sunt Antuerpiam paucos ante annos ex India merces magnis foliorum Nucis Indiæ (vt asserebatur) fragmentis inuolutæ: cubitalia erāt ea fragmenta aut ampliora, crassiora tamen quàm vt quidquam his inscribi commodè possit: nam etsi per medium aperta essent, interdum bubalini corij crassitudinem æquabāt, læuis virimque & perpolita, ac quantum, ex fragmentorum magnitudine colligere licebat, quaternos aut quinos cubitos longitudine, binos verò latitudine superauerant, ita vt non incommodè ædes & naues histegere, & vela concinnare earum regionū incolæ, vt noster Auctor asserit, possint Eius fragmentum penes me est, à Guilelmo Andrea Pharmacopœo Antuerpiensi integerrimo mihi donarum.

Non ineptè subiiciendæ hic videntur aliquot Auellanarum icones cum suis descriptionibus.

Prior exigua est, tribus lateribus elatioribus atque iisdem tribus foraminum vestigiis, vti Nux Indica seu Coccus, conspicua, villosa quodam inuolucro, veluti Fauel ferè, testæ.

Alterà pollicari est longitudine, duorum verò digitorum crassitie, inferiore parte sessilis, rugosa scabræue & cinerea, superna autem & eminentiore parte læuis, subrusique coloris. ita vt animalculum duorum corio tectum videatur: prægnans est, & aliam continet. Huic ferè simile genus inuenitur minus, nigricanteque colore, quod à Matthioli inter Indicas Auellanas exhibetur.

Tertiā ab amplissimo viro Corthuso mihi nomine Mehen bethene missā, quamuis non admodum eius descriptioni conueniat, & potius eorum sententiam amplectendam censēā, qui inter vnguentarias nunc referunt: pollicem transuersum longa est, forma triangulari, duræque &

Noisette d'Inde, de l'Escluse.

Mehenbothene

le Noyau

Nucleus.

l'Amande

roſe & ligneo putamine, facta tres cellulas habet, in quibus nucleus oblongus albus dulciſque inuenitur.

*Omnes rudentes & funes nautici Liburnicarum regiarum Vlyſſipone conſecti ſunt ex villis Coccorum ſiue nucum, præſertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex iis villis ſiunt nodofa cingula, magno in uſu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyſſipone.

* Vidimus vaſcula ex hoc Cocco de Maldiu conſecta Vlyſſipone tum aliis locis oblongiora plerumque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipſam medullam ſiccitam Vlyſſipone venalem reperias, cuius facultates miſcicæ extollūt, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamq. ob cauſam magnum eius pretium. Quàm verò parum fidei ſit adhibendum huiusmodi fabuloſis & commenticiis facultatibus, Auctor noſter ſatis declarat.

De Myrobalanis.

CAP. XXVII.

Myrobalana Græcis & Latinis incongnita. Myrobalanus Græcorum.

MANIFESTVM eſt, neque Dioſcoridem, neq. Galenum, neque Plinium, noſtra Myrobalana cognouiſſe, ſed eorū Myrobalanum planè aliud eſſe, ex quo videlicet oleum ad pretioſa vnguenta exprimerent. μυροβάλανος enim idem ſonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.

ET quoniam Auicenna & Serapionis interpres vidit hæc noſtra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea ſententia Pruna (quibus ſimilia ſunt) melius vertiſſet.

Delegi. Halilig. Azfar, Aſuat, Quebulgi, Beleregi, Embelgi.

VOCAT ea Auicenna lib. 2. cap. 458. Delegi: Sic etiam Serapio, lib. ſimp. cap. 107. tametſi librariorum vitio Halilig corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt, omnia Myrobalana Delegi vocari. Peculiariter verò ſlaua azfar, indica ſiue nigra aſuat, quebula quebulgi, bellerica beleregi, & emblica embelgi, ſub quo nomine haudquaquã nota fuere hæc poſteriora Auicennæ lib. 2. cap. 228. & Meſuæ, de ſimp. med. purg. cap. 3. ſed ſub nomine Seni, vt patet ex Serapione, qui Seni tenuiſſimo cortice prædita eſſe ſcribit, quæ nota Emblicis conuenit.

Seni.

Myrobal. quinque genera.

SUNT igitur in vniuerſum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuati ſumus. Nam quoddam genus quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis

Les Myrobolans.

Myrobolan
trin.

Myr. flava.

Myrobolan Indien
ou noir

Myr. indica.

Myr. bellerica.

Myrobolan
Chebule

Myr. chebuli.

Phyllanthus Emblica
Linnaei Class. 21.Myrobolan
Emblica

Myr. emblica.

lancholicis morbis perutile: id facit, non quòd in Damasco proueniat hic fructus, sed quòd hinc ex India Myrobalana Inda eò deferrentur.

Serapionis
error.

ET quamuis idem Serapio libr. simp. cap. 107. scribat Senicognominata genus esse Oliuarum, tamen errat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occasionem præbuisse credo, quòd emblica sale aut aceto condita edantur.

Myrobalanorum arbores diuersa.

FALLUNTUR autem tam ij qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore nasci putant, quam qui flaua & quebula tantum. Nam quinque sunt diuersa arborum genera: &, quod magis mireris, in regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distatibus nascuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno Cambayæ quatuor eorum genera inueniuntur: quebula verò in Bisnager, Decan, Guzarate, & Bengala.

CETERVM quæ in Lusitaniam sicca deportantur, magna ex parte sumpta sunt in regione, quæ est inter Dabul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus, eos fructus quos regio Septentrioni vicinior producit, minus putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria Myrobalanorum genera, quorum vsus est in purgationibus leuibus & sine molestia: hæc vocant tria genera: horum primum genus quod rotundum est, & bilem purgat, indigenæ arare, medici aritiqui vocant, nobis sunt flaua: alterum genus incolis rezanuale dictum, nostra sunt Indica siue nigra: tertium genus Gotim incolis, nuncupatum, rotundum, nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra quæ pituitam purgant, illis aretea appellantur. Hæc sunt quatuor Myrobalanorum genera, quæ illis sunt in vsu medico. Nam quinto genere, anuale iis nūcupato, nobis verò emblica dicto (tametsi apud eos reperiatur) non vtuntur, nisi densandis coriis, Rhois coriariorum loco, & atramento conficiendo. Sunt tamen

Arare, Ariti-
qui.
Rezanuale.
Gotim.

Areteca.

Anuale.

tamen etiam nonnulli qui iis viridibus vescuntur excitadæ appetentiæ causa.

PORRO Arare rotundum est, & Sorbi folia profert, Anuale foliis est minutim incisís Palmæ magnitudine. Rezanuale octogonū est, et folia Salici similia habet. Guttifoliis est Lauri, sed pallidioribus & subcinericiis. Aretca magna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectā maturitatē peruenerunt, & angulosa: folia eius Persicis* similia. Sūt autem singulæ arbores Pruni magnitudine, omnesq; siluestres & sponte nascentes, non domesticæ.

Myrobalanorum historia.

CUM autem gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium classe esse dixerim.

PRÆPARATIONIS modus apud Indos non inualuit, utpote qui iis non utantur purgationis, sed adstrictionis dumtaxat gratia. Nam si purgare velint, eorum decocto utuntur, & maiore dosi quàm nos in Europa. Solent autem iis saccharo conditis uti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum* autem maior est gloria: cōdiuntur hæc in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & indica, in Batecala & Bengala.

IVBEO ego ex his immaturis stillaticium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conseruā astringentem propino, & syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica præscribere soleo initio mensæ, iis qui aut alui profluuiio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim conuenit huiusmodi cibus propter adstrictionem cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alui profluuiis apprimè efficacem esse expertus sum.

Aqua stillaticia Myrobal.

*Chepulorum arborem apud Bituriges Gallorum inueniri intelligo: huius folium inde allatū dono mihi dedit D. Io. Posthius Germ. medicus, mihi amicissimus: verū id Persicæ folio simile non est, sed

Pruni aut Cerasi folium potius æmulari videtur. Omnium verò Myrobalanorum genera, vt in officinis inueniuntur, expressimus.

*Chepula rarius ad nos adferuntur, & non nisi dura & malè condita. Emblica verò (quorum nullam mentionem facere Auctorem mirum) copiose, recentissima & optimè condita inuehuntur Antiochia.

Refert Fragosus, in noua Hispania fructum Dactylorum modo nasci Houos nomine, Myrobalanis flauis adeò similem, vt plerique eundem esse contendunt: præ alta nascitur arbore, vt vix colligi possit, nisi præmaturus spontè decidar.

Sed quandoquidem in Houos mentionem incidimus, meminit etiam arboris Houo Franciscus Gomara, in Generali Indiarum historia cap. 67. quæ an eadem sit cum superiore, aliis disceptandum relinquo.

Houo, inquit, arbor est præalta & patula, sanam vnam præbens (qua de causa, cum Indi, rum Hispani potius sub ea, quam sub alia quauis arbore recubant) ex cuius cacuminibus & cortice, odorata fit aqua ad crura roboranda, & fucandam faciem utilis: etenim cutem constringit & dētat, in eumque vsum balnea fiunt ex ea, etiam ex itinere defessis salutaria. Eius radice vulnerata, multa aqua manat potui apta. fructu flauo, paruo, & pulpæ parum habente, sed ossiculum in se continente satis magnum: salubris est is fructus, & facilis digestio- nis, sed dentibus molestus & noxius, ob fibrarum copiam.

De Tamarindis. CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.

NASCUNTUR multis Indiae locis, sed qui locis mō- tosis & ad Septemtrionem obuersis proueniunt, præferuntur, & diutius incorrupti manent: quales sunt quos Cambaiete & Guzarate gignit.

Puli, Ambili. VOCANTUR in Maluaz Puli, in Guzarate Ambili, quo nomine reliquis Indiae prouinciis noti sunt. Arabes

Tamarindi. Tamarindi appellāt, quasi dicas Palmulas Indicas. Nam Tamar (quod omnibus notum est) eorum lingua Dactylum significat. Palmulas autem vocarūt Arabes hunc fructum, non quod eius arbor Palma similis sit; sed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, ossicula etiam in se continere conspicientes. *Tamarindus Indica L. clas. 3.*

Tamarindorum histo- ria. ARBOR est Fraxini, aut Iuglandis, Castaneæque am- plitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis foliis ornatis multis minutimq; incisis, palmi magnitudine: fructus

fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex virescit, siccatus verò, cinereus est, & facile auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorum magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furuos, sed laues, quibus abiectis, pulpæ vsus est, quæ lenta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quòd hic fructus in arbore adhuc pendens noctu foliis sese inuoluat vitandi frigoris causa, interdum verò sese expediat & è medio foliorum emergat. Acidus est dum virescit, sed tamen ea aciditas suauitate non caret. Plurimum illis expurgatis vtor cum saccharo, atque id maiori cum successu, quam si Syrupo acetoso vterer. Soleo etiam plerumque agros Tamarindorum infusione purgare. Tamarindorum quatuor unciae aqua frigida aut stillaticio intubi liquore macerentur per tres horas, deinde facta expressione, exprimantur Tamarindi, quos modico saccharo inspersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte biliosum humorem atque pituitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incolæ sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo nucis Indicæ sumptis. Medici verò Indici, folia Tamarindorum trita partibus corporis erysipelate infectis imponunt. Nos hic Tamarindis aceti loco vtimur, gravior enim palato est eorum aciditas, præsertim maturorum. Deferuntur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem & Lusitaniam sale conditi, vt temporis iniuriam melius ferre possint. Ego verò sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex his recentibus cum saccharo conferua, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minus palato gratum. Tamarindorum stillaticio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: Verum cum nimis dulcem & insipidum ferè inuenerim, eo vti desij.

Tamarind.
facultates.

Tamarind.
conferua.

Aqua stilla-
tica Tama-
rind.

Nunc superest, vt ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cum veteribus Græcis fuerit incognitum.

AVICENNA lib. 2. cap. 699. hoc medicamentum non describit, sed eius delectum duntaxat profert, atq; recentiores Tamarindos præferri.

Mesue lapsus.

MESUE lib. de simp. med. cap. 8. facit eos Palma siluestris Indicæ fructum : sed eius error ex eo manifestus est, quod tota India Palmas non reperias : sed palmule adferuntur ex Arabia in Indiam, vbi magna quantitate eduntur sicce, similiter & in massam compressæ, abiectis nucleis. Memini tamen vidisse quoddam genus siluestre palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diuersum à Tamarindifera arbore.

Palma siluestris.

SERAPIO lib. simpl. cap. 348. ex auctoritate Bonifacii, in Casarea Aman provenire asserit. Sed pace eius dictum sit : nullos Tamarindos in Casarea Aman, quæ est Syriæ, provenire certum est, cum à negotiatoribus mercimonij gratia eò ex India deportentur.

Oxyphœnix.
Lacuna error.

NONNULLI Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam ut nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quod Lacuna Com. in Diosc. libr. 1. cap. 126. à Thebaicis palmulis non differre scribit, non probo : quemadmodum nec quod eius arborem Palma siluestris genus facit foliis oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiusmodi profert folia, ut antè dixi.

Tamarind. temperament.

CETERVM Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesue, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.

EIS semper utitur in febribus admodum biliosis, non cassia solutiua aut manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit ut huius regionis medici sacchari usu in febribus ardentibus abstineant.

De Cassia solutiua.

CAP. XXIX.

SVPERVACANEVM videbatur de ea arbore hic differere

disserere quam vulgo *Cassiam fistulam* appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notissimum, nisi controuersia esset de nomine malè illi indito à Gerardo Cremonensi*, quem (vt supra diximus) Arabica nomina intacta relinquere præstitisset, quàm peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi, cum omni potius laude quàm vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamq; humanæ salutis necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.

*Rhases ad
Alm. lib. 3.
de re med.
cap. 51.

PORRO vulgariter Arabibus dicitur *Hiarxamber*, vocabulo tetrasyllabo, tametsi *Auicenna* libr. 2. cap. 197. *Chiarfamdar* corrupto nomine vocet: in *Malauar Comdaca*: in *Canara*, cuius provincie est *Goa*, *Bauasimga*: in *Decan* & à *Bramenis* *Bauasimgua*: in *Guzarate* & à *Mauritanis* regnum *Decan* incolentibus *Gramalla*: arbor ipsa in *Canara* *Bahoo*.

Hiarxamber.

Comdaca.
Bauasimga.
Bauasimgua.
Gramalla.
Bahoo.
Cassie sol.
historia.

EST autem hæc arbor *Pyri* magnitudine, foliis malis *Persicæ*, angustioribus tamen aliquantum, & virentibus; floribus *Genistæ* perquam similibus, luteis, *Garyophyllum* odore æmulantibus, quibus decidentibus, exiliunt oblongæ siliquæ virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, vt scripsit *Lacuna*) quæ per maturitatem nigrescunt, longitudine interdum quinque palmorum, numquam verò infra binos palmos.

NASCITUR per vniuersas has prouincias, præstantissima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, vt in *Cambaya*. Inuenitur & in *Cayro*, & in *Malaca*, & in *Sian* totòque eo tractu.

HANC non nisi siluestribus per se satam vidi, in *America* tamen (quam falso *Indiam occidentalem* appellant, quandoquidem vnica sit *India* ab *Indo* flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è siluestribus locis tralatam esse in hortos & agros, ita vt nunc istic frequentissima sit.

Cassia sponte nascitur.

Candil quid sit. *ne* satione tanta copia nascitur, vt vnius *Candil*, hoc est, quingentarum & viginti duarum librarum pretium non excedat decem regales Castellanos, qui constituunt aureum *Indicum Pardaon* nuncupatum.

A VICENNA lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò humectare. *Serapio* lib. simp. cap. 12. temperatam eam constituit. *Mesue* de simp. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit. *Antonius Musa* ex am. simpl. excalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.

Manardi la-
p^{us}. *SÆPIVS* sum miratus, *Manardum* in lib. simp. *Mesue* scripsisse grana siue semina huius *Cassie* purgatoria facultate prædita esse, cum tamē potius adstringentem facultatem obtinere videantur, quàm solutiua.

Sepuluedæ
error. *ILLUD* verò omni reprehensione dignum est quod ait *Sepulueda*, nimirum ad mouendos menses, difficilesq; par-
tus. remorantesq; secundas, decoctum corticum harum si-
liquarum cum *Artemisia* propinari, aut ex aqua sorbili cum
vncis quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, vt
ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamen-
tum, *Artemisie* potius facultate hos effectus præbuisse cen-
sebitur, quàm harum siliquarum cortices tale quid præsti-
tisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde se-
cundas sæpius etiam sine medicamento reuinci, natura propria
vi. Nam quod *Azicenna* lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus
difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc lo-
cum: censetque *Ballunensis* in contextu cucumerem siccum
reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, *Cas-
siam* solutiua intelligendam esse, quotiescumque *Cassie*
meminisset in purgante medicamento, reliquis locis *Cas-
siam* ligneam intelligi.

RIDICVLVM verò est, quod de Lusitanis quibus-
dam

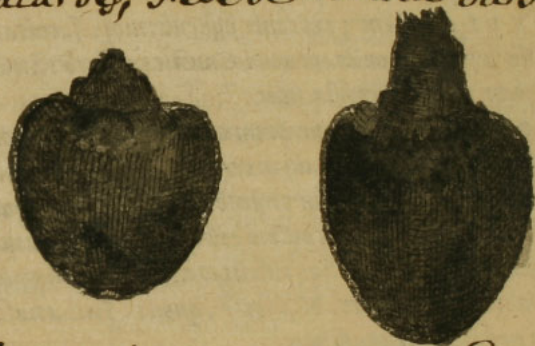
dam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius regionis homines cōtinua alui solutione laborare, quòd boues, quarum carnibus vescerētur, Cassiam solutiua depascere. Nam arbores altiores sunt quàm vt à bobus depasci possint; neque tanta copia est arborum, vt numerū infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius verò carnibus indigena vescuntur) alere possint. Deinde cū duro cortice prœdita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent (vaccas graminis pabulum; quod semper ferè hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quod cū ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.

De Anacardio.

CAP. XXX.

ANACARDIUM OFFICINARVM.

Anacardes, Feve de Malaca ou Balador.

Avicennia tomentosa. Linnæi Class. 14.

ANACARDIONomen indiderunt recentiores Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tam similitudine tum colore, Arabum vestigia secuti, quibus Balador, Indis Bybo dicitur, Lusitanis Faua de Malagua, quòd viridis & in arbore pendens, similis sit nostrati maiori Faba, maior tamen.

Anacardiū
veteribus
ignotum.
Balador.
Bybo.
Faua de Ma-
laqua.

MAGNA eius est in Cananor copia, tum in Calecut

H 4

& reli-

& reliquis Indiae prouinciis mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.

Serapionis
lapis.

SERAPIO lib. simpl. cap. 356. Galenum citat tamquam huius fructus meminerit (cùm tamen illi planè sit incognitus) & deleteriam facultatem habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis sero maceratum asthmaticis datur, & aduersus lumbricos: præterea iis viridibus & sale conditis vtimur in cibariis, oliuarum conditarum modo. Fructu verò ~~de~~ccato, caustici vice vtuntur in strumis: totaque India huius cum calce misti vsus est ad pannos obfignandos.

AVICENNA libr. 2. cap. 41. id facit fructus Tamarindi ossi simile, eiusq; nucleum Amygdale effigie, sine nocumento esse affirmans: Et paulo post subiicit, id inter venena referri quæ deleteria sint facultatis.

NULLA autem præditum esse venenosa facultate, exemplis supra demonstrauimus: Causticam verò vim obtinere, iam exsiccatum diximus.

Anacardij
temperamentum.

NONNULLI Anacardium calidum & siccum constituunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamen mihi satisfacit, quandoquidem in virente clarum est deesse hunc excalfacientem & exsiccantem excessum: neque rationi consentaneum videtur in eo caliditatis & siccitatis gradu constituere quo est Piper. Nisi fortè, quod in Sicilia nascitur, sit ea facultate præditum.

Cajous.

* Adfertur interdum nucis genus Vlyssiponem è Brasilianorum regione, quod Cajous vocant. Arbor est magna, foliis pyri (in recens natis, Lauri potius) fructu oui anserini forma & magnitudine, qui succo plenus est, veluti id Citriorum genus quod Limam vocat, quo quidem vtuntur Brasiliani, (licet Theuerus cap. 61. Descriptionis Americæ, contrà asserat,) vt ab iisdem intellexi. In extremo fructu prominet nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubicante. Duplici verò hæc nux constat cortice, inter quos spongiosa quædam est materia olei asperrimi & calidissimi plena: in-
rus verò nucleum candidum continet esui aptum, & pistaciis gustus suauitate non cedentem, pellicula cinericia obductum, quam eximere oportet. Eo leuiter tosto vescuntur incolæ, gratior enim est, & v-

nerem

per medium sectus
nucleo integro.

integer.

Anacardium occidentale Linnæi Class. 10.
Cajoux, de l'Escluse.*Noix où Chateigne d'Acajou, Anacard Antartique*

nerem stimulare fertur. Ad illo oleo nihil præstantius esse ferunt ad
lichenes & impetigines tollendas. Incolæ certè aduersus scabiè vtun-
tur. Sed illud mirum, primarium fructum nulla semina continere: &
extrema illa nuce earum arborum genus conseruari debere. Nonnulli
Anacardiorum genus esse autumant, ob similitudinem acris illius
humoris, quem corticibus conclusum habent. Nos & officinarum
Anacardium, & hanc nucem integram, & per medium sectam ex-
primi curauimus.

De Amomo.

CAP. XXXI.

MAGNA inter recēiores dubitatio est, quid sit Amo-
mum. Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorum ex præcepto
Galenī lib. simp. med. 6. substituant; de quo haud secus at-
que de ipso Amomo dubitatur.

Amomum.

EX recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt
Rosam Hiericuntinam, legitimam Amomum esse conten-
derint, quorum opinionem doctè Matthiolus comment. in
Diosc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem
columbinum esse aiunt, quos idem Matthiolus erroris con-
uincere nititur.

Rosa hieri-
cuntina.

EGO, tametsi hic non viderim eas stirpes quas Europa
gignit, subiiciam tamen liberè quæ in India de Amomo di-
dici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo

H 5

natione

Hamama.
Pes colum-
binus.

Nizamoxa
Rez.

natione quidem Hispano, sed religione Iudeo, qui Hierosolymus se habitare aiebat, quid esset Amomum. Respondit ille, lingua Arabica Hamama nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quam tamen apud Indos non vidisset. Euocatus postea à Nizamoxa (quæ vulgo Nizamalucco nuncupant) Rege in Decan potentissimo, qui præter medicocrem doctrinam semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tum Turcos, magnis stipendiis. Eius medicos interrogaui, num Amomum haberent; dixerunt illi, istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiendis alexipharmacis perferrentur, Amomum etiam adferri, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissime quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.

Daulalfil.
Marazal-
quelbe.

NAM omnia plantarum & morborum serè nomina, apud Auicennam, aut ad verbum redduntur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur: exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua auis: sic & in morbis ex ætiologia dicitur illis Daulalfil, quod est, Pes Elephantis, & εδοροσλα marazalquelbe, quod est Dolor canis. Hinc sciendum est, Amomum apud Auicennam nihil aliud esse quàm pedem Columbinum*.

Mexquetera,
Mexir.

CVM apud Nizamoxa essem, aliquot plantas obseruaui, quibus Goe caremus, veluti Eupatorium, Mexquetera, Mexir,* melissophyllon, buglossum, fumum terre, tamaricem, asparagos, & violas purpureas in Regio horto satas. Hæ forsitan omnes etiam in mediterraneis nascuntur: sed tanta est nostrorum Pharmacopolarum auaritia, vt potius mercibus conuehendis studeant, quàm officinae suæ excolende. Hinc fit, vt violarum loco vtantur floribus cuiusdam arboris diuersæ planè facultatis à nostris violis: quorum tamen vsum

Arboris flo-
res, violarū
loco.

men vsum non admitto, nisi in iis medicamentis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo è violis conditis ex Ormuz, aut Lusitania delatis.

Amomum.

Anomus.

*Vtinam noster hic Auctor Amomi descriptionem pleniorē dedisset, quandoquidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multis altercationibus ansam præcidisset. Certè Pes eius columbinus, noster esse non potest, quem nonnulli, Amomi legitimi loco usurpare non verentur, cùm sit potius Geranij genus. Sed horum turpem errorem eruditè detegit in commentariis suis Matthiæolus.

Ceterum accepit nuper ex Ormuz, celebri sinus Arabici emporio, VValerandus Doræus Pharmacopæus Lugdunensis, vir diligens & eruditus, exigui fruticis fragmenta Amomi nomine, & itè alia Amomidis nentra tamèn cum Amomo Diosc. & Plinio descripto conveniunt, nisi id fortè sit, quo se noster auctor donatum, quodque pedem columbinum referre asserit. Nā hæc fragmenta aliquot ramulis constant, foliis quibusdam adeò frequentibus onusti, vrex foliis foliis cætere videantur (quemadmodum in Tithimalo paralo conspiciere est) quæ
in exire-

in extremo tali ordine sunt distributa, ut flosculum aut rosulam efforment. Ramuli isti simul compacti non ineptè pedè columbinum (qualis earū est quæ pedes hirsutos, seu, ut ita dicam, plumatos habet) referte videtur, nullo tamen singulari odore aut sapore prædita sunt. Eius Amomi & alterius Amomidis icones hîc subiunximus.

*Quænam nobis sint plantæ Mexquetera & Mexir, planè ignoro: nec quid hæc vocabula significant, quisquam indicare potuit.

Disputatio
de Acoro &
Calamo.

De Calamo aromatico.

CAP. XXXII.

NON minor est controuersia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt Galangam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionum varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus, libere dicam quod sentio.

Calamus
aromat.

*Acorus
Calamus,
verus P.
Gunnæ Class. 6*

Vaz, Bache,
Vazabu, Dir-
ringuo, He-
ger, Vati-
cam, Cassab,
Aldirira, Af-
sabeldiriri.

Dirire.

CALAMVS aromaticus quo officina in Lusitania vtuntur (aromaticum voco non odoratum, ut plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo droguam vocat, neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum duntaxat) idem est cum eo qui hîc in India magno est in vsu cum viris tum mulieribus & iumentis. Vocatur is in Guzarate, Vaz: in Decan, Bache: in Malabar, Vazabu: in Malayo, Diringuo: in Persia, Heger: in Cuncam, quæ est regio maritima, Vaticam. Arabibus Cassab & Aldirira. Serapio lib. simp. cap. 205. eum vocat Assabeldiriri, sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 161. & 212. Cassab & Aldirira appellat. Idem autem sonat Cassab quod Calamus, & Aldirira ex aromatibus: Nam Dirire idem quod nobis aroma est. Quoniam verò Malayo incolæ eius vsus ab Arabibus qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine Diringuo vocarunt.

SERITVR per vniuersam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguete. Hîc etiam Goe (vbi multus eius est vsus) in hortis satus prouenit, sed perpaucus.

CETERVM non est odoratus, nisi è terra auulsus: quantoque

quantòque virentior est, tantò mihi validioris tetriorisque odoris videtur; tametsi aliud sentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Conuehitur ad maritima, quoniam qui istic nascitur, non sufficit. Qui ex Balaguata adfertur, ad Occidentē mittitur.

FAMILIARIS eius vsus est mulieribus in vteri affectibus, & neruorū doloribus. Sed maximè expeditur hie-me à mulomedicis: contusum enim, additis alliis, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & saccharo, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocantq; id medicamentum Arata.

Calami vires.

Cuminum rusticum.

Arata.

CETERVM quoniam Hippocrates & Galenus lib. 1. simp. med. Indicum hunc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum, videtur etiam extra Indiam nasci.

Calamus vnguentarius.

Calamus Arabicus.

Calamus Alexandrinus.

EGO, vt veritatem elicerem, sciscitatus sum à multis Coraçone incolis & Arabibus, qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitus, eoque vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri, nisi ab Indis aduectum mercimonij gratia, probèque sibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non falluntur tamen, qui Arabicum vocāt, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neque qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut & Tripolim Syriæ defertur.

QVOD autem Manardus lib. 8. epist. 1. dicit in Pannonia se vidisse aded recentē, vt non longè petitus videretur, fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum fortè in sporta aut fictili vidit, vt plerumque satum Gingiber nascitur. Sed illud certissimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.

IS verò quo vtimur, radix nō est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdum radicis parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radicem esse

Calamus non nisi in India.

cem * esse scribunt confirmandæ suæ sententiæ causâ, quæ contendunt hunc Calamum Acorum esse. Neque quod in Calamo est spongiosum & flavescente colore, aliqua in re simile est Aranearum telis, ut falso putarunt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio, libr. simpl. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.

Acorū dum
taxat in Eu-
ropa.

CETERVM quod Calamus Acorū non sit, nec etiam Galanga, satis ex Auicenna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galaga scribunt. Præterea qui calamum describunt, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò non nisi in Europa nasci tradunt. Itaque nobis ignotum est Acorum; aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicens, & alij animaduerterunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasouibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus ut eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis contētio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quòd apud Turcos nasceretur.

PRÆTEREA Calamus pallet; acris, calidus & siccus est in secundo ordine: Acorū albet, amarum, calidumq; & siccum est ordine tertio: Galanga autem utroq; calidior & odorator. Deinde Calamus & Acorum cerebri & nervorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatum discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.

Acori succedaneum.

SOLEO tamen perpetuo Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quòd non adeò excoalfaciât & exsiccet, veluti Acorum.

*Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite satis obscure describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus videatur à veteribus descriptus. Noster verò nihil nisi radix est, cum

est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cum omnes notæ Acori à veteribus adscriptæ pulcherrimè conueniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorum legitimum esse volunt. Adfertur ad nos ex Tartaria & Lituania, nec non & in Polonia nasci creditur, quib. Pruskauortzeec nuncupatur. Eo & Germani, & Itali & Galli utuntur, aliumq; Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vlyssipone aduehi Calami genus vsuali nostro 1. millimum, sed tetri odoris & saporis horridi, quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamen hanc ob causam in vsu apud nos esse desiit; licet omnes aromatarij multo efficacius, eo quo nunc utimur, fuisse asserunt.

Ceterum cum tertio recedenda esset hæc Historia, commodè nobis innotuit legitimus Calamus aromaticus, quem doctiss. vir Bernardus Paludanus Frisius, ex Syria & Aegypto redux, cum Habbel fructu, multisque aliis raris, & variis seminibus, pro nostra amicitia, sub anni 1579. initium liberaliter communicauit. Eius autem (quoniam exactissimè ad Dioscor. descriptionem quadrare videtur) iconem ex fragmentis exprimimus. Umbellifera verò potius planta quam harundinacea meo iudicio censenda est: etenim rectum habet caulem, multis nodis seu geniculis cinctum, læuem aloqui, in-
tus concauum, & membranula, uti harundines, præditum, qui asculosè quæadmodum Dioscor. scriptum reliquit, frangitur, estque satis odoratus gratique saporis, amari tamen, & nonnullæ adstrictionis particeps: folia (vti ex vestigiis colligere licet) bina ex aduerso in singulis geniculis sita caulem amplecti videntur: radix summo capite nonnihil extuberat, deinde in fibras desinit.

Legitimi porrò Acori descriptionem, in nostra rariorum Hispanicarum stirpium Historia studiosi inuenient.

Habbel fructus.

NAR-

Calamus Aromaticus, de Matthid.

Roseau odorant ou Acorus vray.

Andropogon Nardus. Linnei Clas. 23.

Jonc odorant Dale

Cane ou Roseau odoriferant.

NARDVS.

Spica Nardi d'Indie, de Matthiol.

Le Spica Nard, où Nard d'Inde.
Nard d'Inde, de Garsie du Jardin.

De Nardo. CAP. XXXIII.

ILLUD affirmare possum, multo plura aromata, maioriq³ quantitate, & minus adulterata ad nos adferri, vi-
lioriq³ emi, quàm antiquitus fiebat: quod nunc Lusitano-
rum nauigationibus Indiæ nobis apertæ sint, ipsaq³ regiones
quæ aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quàm Ve-
terum tempore fuerunt.

IN eorum numero Nardum repono, quæ legitima & si- Nardus.
ne mangonio ad nos importatur, licet interdum aut maris
humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaueolentiam
illam amittat, qua initio prædita erat.

VOCATVR autem nardus incolis (nam Græcum &
Latinum nomen notum est) Cahzçara: Auicennæ lib. 2. Cahzçara.
cap. 646. & omnibus huius tempestatis Arabibus çembul
quod est Spica, & çembul indi, id est, Spica Indica: eadē çembul.
ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi çembul-
rumini appellant. Quod autem corruptè Matthæus Silua-
ticus cap. 640. Simibel & Sumbel protulerit, mirum Sumbel.
non est, cum is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus
tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.

CETERVM nascitur Nardus in Mandou & Chitor
prouinciis, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta
flu. Gangem, quem incolæ Ganga appellant, & sacrosan- Ganges flu.
ctum existimant, ita vt morituri regni Bengala incolæ hoc
flumine mergi se iubeant, sed pedibus dumtaxat. Sunt in eo
flumine certa idolorū delubra, ad quorū cultum cæternatim
confluunt mercatores è Guzarate & regno Decā, magnaq³
donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes sanctificati,
vt ipsi sibi persuadent, imò potius à cacodemone obfessi.

PORRO non sunt diuersa Nardi genera: sed vnicum Nardi vni-
cum genus.
dumtaxat mihi notū est genus, id scilicet quod ex iam me-
moratis locis adferri diximus. Prouenit quidē in mōte quo-
dam, qui altera parte Oriētem spectat, altera Occidentem,
I ad quem

Nardus spō-
te non pro-
uenit.
Nardi de-
scriptio.

ad quem scilicet occidentem sita est Syria multis regionibus ab India discreta. Sed tamē multis aliis eius regionis locis facta prouenit, nō facile enim spōte nascitur. Neq. vna præstātior est altera: Spicāque habet alia altera multò lōgiorem.

CERTE radix est, spargens supra solū breuem virgulam seu caulē circiter tres palmos longum, cum longissimus, atque alias insuper virgulas multò breuiiores: in summa radice spicæ producuntur, item aliæ per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambayete, Asurate & Gogua, aliisque portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Persæ petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.

Nardus for-
dida.

INVENTVR interdū sordida & puluerulēta, villis ipsius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamen ab iis quos dixi mercatoribus, & eo puluere manus eluere intelligo.

HAC VNICA Nardo quæ iuxta Gangem oritur, quamq. in Occidentem exportant, vtuntur medici cum Indici, tum Turci, Persæ & Arabes. Nam quod ex ingenti pretio quo antiquitus teste Plinio lib. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respondisse arbitror, cū dixi Indias nunc magis apertas & cognitatas esse, quàm tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.

Lacuna of-
ficientia.

CETERVM fabulosum omnino iudico, quod Andreas Lacuna suis in Diosc. lib. 1. cap. 6. cōmentariis scribit, Nardi vsum apud Indos esse periculosum, quoniā ex ea fiat veneni quoddā genus mortiferum, quod nō modò haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iungulet; idque toxicum Pisum vocari. Nam cū multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modò versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiam Regibus & Principibus familiaris fuerim; numquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.

Satiech.
Satiach.

ID genus quod Sepulueda Satiech & Satiach appel-
lat, id

lat, id esse puto, quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo
regni Bengala portu & emporio ad fluvij Gangis ostia.

HIRCULVS VETERVM.

Hirculus des Anciens.

Nardus Celtique, de Matthiol.

Nard Celtique, où Nard Gaulois.

Valeriana Celtica
Linnæi Class. 3.

"Cum superiore Aprili Antuerpiæ essem, inter aliquot Nardi Celtice fasciculos plantulas quasdam inueni, quæ ad amussim quadrabāt cum Dioscoridis Hirculo, quem libro primo de re medica cap. 7. describit, eoque Nardum Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celtice similis, cãdidior tamen, & veluti ex viridi cinerea, sine cauliculo, minoribus breuioribusque foliis, villosa admodum secundum radi-

Hirculus.

dum radicem & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia præmansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celticæ folia & calida sint cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporeque iucunda. Cum igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui, quin Hirculi meminissem, cuiusque hic iconem subiicerem, quam nemo hæcenus exhibuit.

De lunco odorato. CAP. XXXIIII.

- I V N C V S odoratus in Mazcate & Calaiate Arabiae prouinciis maxima frequentia & abundantia nascitur, veluti in Hispania gramen vulgare quo pascuntur animalia.

H V I V S graminis nomina Græca & Latina nota sunt. Ab incolis autem Sachbar vocatur: à nonnullis verò haxis cachule, id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tametsi non negem aliis etiam nominibus apud Arabes insigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum adhar, Serapio cap. 19. adher appellant: quos sequuntur omnes Arabici & Persici medici hic agentes: florem verò vocant Foca. Nam quod Siluaticus, cap. 12. adcher & adhecarum vocari scribit, corrupta sunt vocabula, Persis, qui ad iā dictas vsq. prouincias pertingunt, Alaf, quod herbam significat, vocatur, quo nomine per excellentiam appellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Mazcatensis appellatur. Sunt qui paleam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui pastum Camelorum vocēt, nec immerito: sed tamen Cameli non sunt istic adeò frequentes, ut hoc gramen cum floribus omnino depascere possint. Sed sunt ibidē multri asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capræ & oues, quæ nullum aliud pabulum norunt quàm hanc herbam siue gramen.

D E F E R T V R quidem in Indiam, in vsum medicum vsurpandus. Maxima tamē copia per fasciculos colligatum in nauibus adsumunt equarij mercatores, ut equis substernant, ne stercoris & vrinæ pædore offendantur. Nam simul atque maduerit, recētem substernunt, & madidum in mare abiiciunt. Sed & nautæ fasciculos aliquot secum ad-

uehere

Sachbar.

Haxis cachule.

Adhar.

Foca.

Alaf.

Herba Mazcatensis.
Palea de Mecha.
Pastus Camelorum.

uehere solent, quos deinde in India vendunt. Memini in insula Diu*, vili emisse multos Iunci fasciculos, quos in Lu- Insula Diu.
sitaniā cum aliis aromatibus mittere: nullum tamen flo-
rem videre contigit. Sed nec aliquo in pretio ab incolis ha-
betur, cum gens sit rudis & siluestris.

N V L L V S est huius vsus apud istius regionis incolās:
sed nos dumtaxat & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur.
Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lauant.

N V N C ad Auctorum qui eius meminerunt, descriptio-
nes veniamus.

D I O S C O R I D E S lib. i. cap. 16. laudatissimum ex
Nabathæa, proximū Arabicum, quem aliqui Babylonium
vocant, pessimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmo-
rum, radicisq; esse vsus. Eligendū eum qui manibus con-
fricatus rosæ odorem emittit.

S C I O in iis quas suprà enumeraui prouinciis, quæ A-
rabie nomine comprehenduntur, prouenire. An verò in Na-
bathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepote deno- Nabathæa.
minata, prouincia est Arabie Indææ contermina) diligenter
percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, a-
liisq; vicinis prouinciis versati erāt: Sed illi responderūt, eum
quo istic vterentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in
Cairo nasceretur, an autē ex Mazcate adferretur: ignora-
re se dixerūt, quoniā medicamēta interdū ignota manerēt
ob indigenarum negligentia. Quæ cum audire, inquirere nō
volui num Babylone nasceretur, tametsi id fieri posse putem.

C V M verò Dioscorides Africanum improbet, nō opor-
tet nos admodum sollicitos esse in eo inuestigando, præsertim
cum non adscripserit qua Africa regione proueniat. De flo- Iunci flos.
ribus autem, cum meam, tum reliquorum medicorum ne-
gligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostra
etenim culpa factum est, vt eius vsus desierit.

I N medicamētis odoratis, Dioscoridem incertis compa-

rationibus plerumque utri video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem spirat odorem, sed Rose haudquaquam.

Iuncus rotundus.

IUNCUS odoratus, & Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi siue Iunci triangularis: sed minimè in eam altitudinem excre-
scit qua Iuncus est.

Auicennæ
lapsus.

AVICENNA lib. 2. cap. 598. duo eius genera constituit. Alterum enim Arabicum vocat, qui est odoratus. Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damascum intelligit. Sed quod Dioscoridis testimonio, Iuncum fructum proferre nigrum probet, manifestus error est, cum Dioscorides nusquam fructus meminerit.

Iunci histo-
ria.

SERAPIO lib. simpl. cap. 19. ex auctoritate Bonifaa scribit Iuncum habere radicem Chulem similem, latioremtamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos præduros proferentem, qui fructum proferat similem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: simulq; & in vno cespite multas plantas nasci. Huius radix adeo similis est Chulem *, ut sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initio dixi.

MATTHÆVS Siluaticus cap. 12. decem annis conseruari asserit. Credo in siccis & mediterraneis regionibus multo tempore conseruari posse, cum humiditate nō abundet. Sed in huius prouinciæ maritimis, paucis annis in sua odoris fragrantia conseruari potest.

Monachorum
oscitantia.

QVOD ad Brasauolū & Monachos in Mesuen commentatores attinet, doctè illorum argumēta refellit Matthiolus, Com. in Diosc. lib. 1. cap. 16. quare superuacaneum esse iudico quidquam iis addere. Satis tamen Monachorum in Mes. dist. 1. cap. 47. oscitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci odorati radicē esse contendunt, cū Galāga in China nascatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abest, &

IVNCVS ODORATVS.

Andropogon Schoenanthus Linnei Class. 23.

*Squinanthon de Lobel
Stœcanthe, Squenanthé,
ou Esquinant.*

Schoenante, Jonc odorant, ou Pature de Chameau

est, & plurimum ab Iunco odorato differat tum foliis, tum radice: nec nisi sata proueniat Galanga, quemadmodum & Calamus: Iuncus verò sponte nascatur, nec seratur.

Natæ sunt nobis superiore ætate aliquot Iunci odorati plantæ, ex femine Italia missæ. Est verò Iuncus planta multis culmis assurgens, tenerioribus foliis quàm gramen seu πόνζ (quam pulcerrimè refert) linguam mordicantibus iucunda & aromatica quadam acrimonia, quæ trita gratū quidem spirant odorē, sed in quo rosæ odor nō eluceat: nam manducata potius rosæ, præsertim saccharo conditæ, odorem æmulari videntur. Nullū protulit florē, quod serius prouenerit: imò primis frigoribus periit, ita vt annua planta censenda sit. Radix est numerosa & capillaris, non nodosa, vt ait Serapio, gustu feruido & aromatico. Eius iconem ad viuum expressam inferere hîc libuit.

* Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant) sita est, eamq. Patalen Plinio dici putant. Cōtinet verò ea, urbē mercurialem potentemq. admodū, & celeberrimum quendam portum, quò confluunt negotiatores Veneti, Græci, Thraces (quos Rumes vulgò vocant) Persæ, Turci, & Arabes.

Chulem.

* Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hætenus scire non potui, tamen si diligentissimè perquisiuerim: nisi fortè intelligat gramen siue herbam vulgarem quam Græci πόνζ vocant. Nam à quibusdam Haxis cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pandectatio cap. 158. Chulem herba capillaris est.

De Costo.

CAP. XXXV.

MAGNOPERE commendatus à veteribus fuit Costus: at nec nūc sua laude caret. Sed cū Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera cōstituerint, factum est, vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropolis ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum dumtaxat Costi genus esse credam, cuius nomina primū proferam, deinde delineationem, postremò vsum medicum indicabo.

Costus,
Cost, Cast,
Vplot, Pu-
cho.

EST ergo Costus dictus Arabibus Cost, aut Cast: in Guzarate, Vplot: in Malaca, vbi eius plurimus est vsus, Pucho, & inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Serapio lib. simp. cap. 318. Chost appellat, corruptum est exemplar, legendūque Cast: & quotquot conueni Arabes, Cast, Costi. eum nunc Cast, nunc Cost, nunc Costi vocant.

NASCI-

NASCITVR circa Guzarate, inter Bengala, Delli & Cābaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spica, Chrysocolla, alijsq; mercibus onusti aduehuntur, in urbem primariam regni dictam Amadabar, quæ in desertis sita est, & in Cambayete non procul à mari sitam urbem: vnde postea per maiorem Asiæ, nonnullam Africa partem, & vniuersam Europam deuehuntur prædictæ merces.

QVONIAM verò in Chrysocolle mentionē incidimus, sciendū est, eam vulgo Borraz nuncupari, Arabibus atq; Guzarate incolis Tincal, seu Tincal: metallicā autem hic eius esse naturā, vtpote quæ è monte quodā Lusitanicis leucis centum à Cambayete distāte, eruitur. Magnus eius vbiq; vsus in ferruminando auro, reliquisq; metallis: ab Indis verò medicis rarò vsurpatur, præterquam ad scabiem. Sed neque nos ea frequenter vtimur: iniicitur dumtaxat in vnguētum citrinum, fucos muliebres, & vnguenta ad profligandam scabiem parata. Ex earum mercium est numero, quas regio edicto vetitum est in Lusitaniam asportari.

Borraz.
Tincal.
Tincal.

DESCRIBITVR autem Costus* ab iis qui vident Sambuci effigie, & Arbuti aut Azimbri* magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit is qui intus candidus est, cortice cinereo: inuenitur tamen etiā colore buxi, cortice pallescente. Tanta est odoris fragrantia præditus, vt plerisq; nares feriat, et capitis dolorem excitet: gustu minimè amaro, nec etiam dulci, tametsi iam senescens interdum amarescat. Nam recens acri gustu est, vt reliqua aromata.

Costi historia.

HOC vtuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quò Corasones & Persæ confluunt: inde in Adem, quò huius emendi cum aliis mercibus gratia Arabes & Turci conueniunt. Nec mirum est, si eius loco, alio medicamento officinæ vtantur in regionibus procul à Lusitania disitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.

Costi tria
genera apud
Veteres.

QVONIAM verò Veteres tria Costi genera consti-
tuunt *, videlicet Arabicum, qui sit candidus, levis, eximia
odoris suauitate; Indicum leuem, amarum, & nigrum; &
Syriacum, grauem, colore buxco : perquisiui à negotiatori-
bus Arabibus, Persicis & Turcis, vbinam tanta Costi copia
consumeretur, quæ ad eos hinc exportaretur. Responderunt
illi maximam partem in Asia minori & Syria consumi, sed
& etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius
quispiam Costus apud eos nasceretur, negarunt nasci. Idem
percontatus sum à Nizamaluci medicis; sed negarunt illi
alium se Costum vidisse vnquam, quàm qui ex India ad
eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medi-
cus fuerat, diuturnoq; tempore in Cairo & Constantinopo-
li medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sorti-
retur, occasionem præbuisse negotiatores puto, qui ex variis
regionibus oriundi erant.

Costus ama-
rus & dulcis
Arabibus.

QVOD Arabes eius duo genera faciant, amarum &
dulce; factum esse puto, quòd hoc medicamentum cùm re-
cens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps,
candidiùsque persistat: vbi autem vetustate corrumpi inci-
pit, amaritudinem contrahit, sitq; nigricans.

* Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum costo conue-
nire. Nam ex Dioscoridis descriptioe facis manifestum est, illorum
Costum radicē fuisse, cùm ait: Sunt qui, admistis Helenij Comageni
præduris radicibus adulterent. Verisimile enim non est, truncum aut
ramum fruticis tantam habere similitudinem cum radice, vt radice
adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimum radicis habet,
& ferè nihil nisi lignum est suo cortice contextum. Quare aut vete-
res Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si quidem
hic descriptus Costus illorum Costus est) à veterum Græcorum Co-
sto diuersam esse plantam.

COSTI genus Antuerpiam è Lusitania inuehitur solidum, cor-
tice cinereo, intus candicans, interdum verò cinerei coloris, odorata
est admodum radix, violaceū siue irinum spirans odorem, præsertim
dum manditur, ea parte qua extra terram eminet, plerumque inhære-
re adhuc conspicitur caulis fragmentum ferulaceum quiddam refe-
rens, & fungosam medullam continens, vt facillè appareat Costo no-
stri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex
sicca radice exprimi potuit, hic adiciendam curauit.

* Nisi per

COSTVS INDICVS.

Le Costus amer, ou Indien.

* Nisi per Azimbro iuniperum noster Auctor intelligat (Zimbrow enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignoret me fateor.

* Venetiis interdum adfertur Costi quoddam genus Gingiberis radicibus adeò simile, ut nihil suprà, intus etiam fibrosum, sed pallens, & eximie amaritudinis.

Non desunt, qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primum apud Dioscor. descriptum Costum esse autument, quòd multas notas habeat, quæ Arabico illius Costo pulchrè quadrent.

De Turbit.

CAP. XXXVI.

DE Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusa radicem esse contendunt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab iis quas in medium proferunt.

Turbit.

QVOD igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tametsi Andreas Bellunenſis in suis emendationibus Terbet vocet. In Guzaratē, ubi plurimum nascitur, Barcaman: in Canara, cuius prouinciæ est Goa, Tiguar.

Barcaman.

Tiguar.

Turbit historia.

EST autem Turbit planta, radice neque magna, neque longa, caule hederæ modo per solum extenso, digiti crassitie, interdum crassiore, duos palmos longo, interdum verò multo longiore. Folia Althææ profert; flores etiā similes, è candido rubentes, nonnumquam omnino candidos, non (ut quidam volunt) colorem ter die mutant. Est verò dumtaxat utilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm ut utilis esse possit. Nonnumquam radix cauli adheret, sed inutilis, cum caulis dumtaxat in medicum vsu recipiatur. Tota autem planta insipida est cum colligitur.

Convolvulus
Turpethum
Linnei Class. 5.

Turbit naturalis.

PROVENIT in maritimis, verum non aded mari vicinis, ut vnda allui possit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Baçaim, * locisq; vicinis. Inuenitur & in

& in Goa: sed à medicis improbatum, nec eo utuntur. Intellexeram etiam in Bisnager provenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitum est, eò ex Guzarate deportari, unde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorem, & Lusitaniam exportatur: Nam si aliquod in Bisnager nascitur, viribus adèd infirmis est, ut à medicis recipiendum non censeant.

FIERI potest, ut aliis etiam per Indiam locis gignatur (non enim seritur, sed sponte provenit) sed id incertum est, ob indigenarum negligentiam.

CETERVM in Turbit delectu, duo solent à Medicis requiri, ut gummosum sit & album. Non omne verò gummosum est natura: Sed quoniam viderunt Indi à gummositate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantam, antequam eam colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules repicientes, eos colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Bacaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligendi gratia profectus est, & hanc eliciendi succi rationem obseruauit. Nam cum iussisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minime gummosas inuenit, aut nonnullas tantum paucum cum gummi. Ex eo igitur deprehendere licet, gummi nihil ad praestantiam agere, sed id plerumque praestantius censendum esse, cuius gummi non appareat, quippe quod in ipsa planta reconditum sit. Non negauerim, quin etiam Turbit gummosum sine contorsione reperiatur: sed ut facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.

ALTERA probationis nota est, ut sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in umbra verò siccatum, tametsi nigrescat, non minus forte bonum est, quam album in sole siccatum.

EST verò Turbit Indicis medicis medicamentum puitam

Turbit quatione gummosum fiat.

Turbit delectus.

Turbit facultates.

tuitam deiciens, cui interdum si absit febris, Gingiber ad-
dicere (vt etiam alijs purgantibus medicamentis) solent: alio-
qui plerumque sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei,
aut ex aqua exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya
natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas
vocat manus, vna tanga*. Pendunt autem singule manus
viginti septem libras. Sed postea intellexi eum à quo emis-
sem, duplo minoris emisse.

Tanga.
Maas.

Turbit Ara-
bum.

CETERVM longè nobis aliud Turbit* describunt
Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidè Mesue lib. 2.
de simpl. med. cap. 2. ait radicem esse herbe folia Ferule mi-
nora ferentis, & ex earum plantarum genere quæ lacteo
succo turgent: varia eius inueniri genera, videlicet domesti-
cum, siluestre; magnum, paruum; album, nigrum, & fla-
uum: & in locis siccioribus gigni, quod ex succi densitate
deprehenditur. Septem verò in eius delectu obseruanda: vt
sit candidum, intus cauum siue vacuum & arundinosum,
& gummosum, cortice cinereo, planum, fragile, & recens:
crassum autem siue densum improbari. Sed, quod eius pace
dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit descripsisse potius
videtur, quàm legitimum vidisse. Nam neque forma con-
uenit, nec è lacte madentium plantarum est numero, nec
eius domesticum genus inuenitur: cum vniuersum sponte in
incultis proueniat. Alterũ genus interdum altero esse maius
verum est. Color autem aut albus, aut flauus, aut niger na-
turalis eius plantæ nõ est: sed pro preparationis ratione con-
trahitur. Nam quod probè preparatum, suòue tempore col-
lectum non est, album esse non potest. Nasitur verò potius
locis humentibus quàm siccis. Neque albedo & gummosi-
tas probitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neque arundi-
naceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi
nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi vi-
detur probandum, quàm improbandum, quippe quod plus
substantiæ

Turbit è
Lactariarum
numero non
est.

substantia contineat, modò cariosum non sit.

SERAPIO lib. simp. cap. 330. Tripolij Dioscoridis historiam ad suū Turbit transtulit. Sed si cū legitimi quam exhibemus Turbit descriptione conferatur; manifestè eius error deprehendetur. Nam neque folia Isatidis habet, neque eius caules in summo diuiduntur, sed in mucronem desinunt largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutatur die colorem, neque eius radix odorata est, aut venena arcere adhuc deprehensa est.

Tripolium
non est Turbit.

DENIQUE non est Alypum Dioscoridis, vt recēti-
rum quidam existimāt, cum eius historia Alypi descriptioni
planè repugnet, & facultates sint diuersæ: Turbit enim pituitā duntaxat purgat, Alypum atrā bilem deiecit. Neque, vt iam diximus, cuiquā è lactariis cōparari potest, quæ non sine noxa in corpus admittuntur: cū Turbit legitimum nullam acrimoniā habeat, & sine molestia pituitā deiciat.

Alypum nō
est Turbit.

PORRO huic errori ansam præbuisse puto Arabes, qui conspicientes apud suos in vsu esse Turbit ab India peti-
tum, id ad Græcorum aliquam descriptionem ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuisse cognitum existimantes. Sed satius multo fuerat, ea ratione omnia non confundere, & simplicem aliquam eorū medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, descriptionem contexere.

Arabes erro-
ris auctores,

*Baçaim vrbs est vasta, multas alias vrbes & pagos sub suo dominio habens: quinquaginta leucis ab insula Diu abest, & Regi Lusitanix pareat.

*Monetæ genus Indicum Tanga est, quod sexaginta Lusitanicis regalibus æstimatur, hoc est, duobus ferè Castellanis regalibus, aut septem assibus Gallicis. Regale enim Castellanicum triginta & sex Lusitanica conficit.

Tanga.

*Turbīt à nostro Auctore descriptum longè aliud est ab eo quo vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura volet, consulat eruditos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioscoridis. Per vniuersam Hispaniam Thapsia abundè nascitur, eius radice pleræque Hispaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non desunt etiam multis per Europam locis, qui scammonij radicem concissam pro legitimo Turpeto ostendant, atque in sua medicamenta recipiant, vt his manifestum esse potest qui scammonæ radices siccas cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rha-

De Rhabarbaro. CAP. XXXVII.

NON est operæpretium multa de Rhabarbaro recensere, cum omnibus notissimum sit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hic in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiâ, Persiâ, & Europam importatur, esse in Chinarū regione natum. Nam ex Chinarum regione per Tartariam Ormuz & Alepum desertur, inde in Alexandriam, & tandem Venetias, vnde reliqua Europæ regna petunt. Nos præter id quod nauigiis ex China infertur, eo etiam vtimur quod Persæ ex Ormuz aduehant, quod minus teredinem & cariem sentit, quàm quod ex China nauigiis infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata, quæ per mare inuehuntur vnius mensis spatio, quàm quæ terrestri itinere importantur vnius anni tempore. Præterea India, præsertim in maritimis, maximè humida est, et huiusmodi aromata diu integra seruare non potest. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in Indiam locis videlicet maritimis importatum, nisi ante Septembrem absumatur, planè inutile est, & abiiciendū: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata quatuor illis mē-sibus hibernis, qui sunt Iunius, Iulius, Augustus, September. Interea aliud recentius ex Ormuz importatur, quo vtuntur, idq; quod in maritimis hibernauit, in mare abiiciunt.

REFERVNT genus quoddam nasci in certa Tartariæ vrbe nomine Samarcandar: sed quod improbum sit, nec nisi iumentorum purgationibus vtile. *Rheum Rhoaponticæ*

NVL LVM autem est Rhabarbaricum, aut Indicum: sed solummodo Chinesè, quod Rauam Chini Persæ appellant, Mauritaniam tamen plerique solummodo Rauam.

ALIQUANDO in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, & eius decocto aut stillaticia aqua sese purgare, eamq; esse causam, cur interdum tam facile teredinem sentiat & corrumpatur.

Sed cum

Rhabarbarū omne in Chinarum prouincia nasci.

Rheum Rhabarbarum Linnæi Class. 9.

Rhabarbarum Samarcandarinū.

Rauam Chini. Rauam.

Sed cum neminem audiuerim, qui hæc ita sese habere, se vidisse diceret, affirmare non ausim.

De Radice Chinæ. CAP. XXXVIII.

NASCITVR hæc radix in Chinaram vastissima regione, quæ Moscouiam vsque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan seuit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicum vocant, nostri scabiæ Hispanicam, Persæ Bade-Frangi (tametsi etiam simpliciter Fringui) quod morbum Gallicum sonat; aperuit Deus huius regionis incolis vsus radicis cuiusdam, quæ apud eos nascitur, vt huic malo succurreretur. Quemadmodum in nouo orbe Guaiaci vsus ostendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominū memoria infestata fuit. Ibi contractum morbum in Europam adferentes Hispani anno Redemptionis humanæ 1493. reliquis nationibus communicarunt. Nobis verò primum innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingentesimum trigesimum quintum supra millesimum, adferentibus eam huc Chinesibus quibusdam ea lue infectis, quæ se interea dum hic negotiarentur, curarent.

Radix Chinæ.

*Smilax
China Linna
Class. 22
Bade-frangi.*

Lues venerea primum in Europa 1493. anno.

CETERVM anno ante quàm huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum, nonnullas facultates mecum adferens, atque inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multum sublatum esset, dum in Liburnicam inferretur, & efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniam magna auaritia è Lusitania expectabatur hoc lignum, quod multi malè perirent inunctionibus: & fortè tum tēporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed eo absumpto, cum nouum è Lusitania non importaretur, eius, quod iam decoctum fuerat, libra quinque Lusitanicis aureis venit.

Qua ratione primum Radix Chinæ Lusitanis innotuerit.

FACTVM est, vt eo tēpore mercator quidam in Diu insula narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de

Sousa meo macenati, quæ ratione à Gallica scabie curatus fuisset quadam radice è Chinarum regione allata, cuius vires magnis laudibus euebat, quoniam quicquid vterentur, extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantum abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce & crudis fructibus: tametsi ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt beluones. Cum inualuisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre auebant, atque ea uti, quoniam moleste ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vsu obseruare cogeantur. Adde quod huius regionis incolæ ob otiosam vitam natura sint magni epulones. Sub id tēpus appellant Malacam Chineses liburnicæ, paululum huius radicis in suum vsum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requisitum fuit, ut in singulas huius radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor uncias pendens) decem Lusitanicos pendere oportuerit. Postea verò aduehentibus eam magna copia Chinesibus Liburnicis, minui cœpit pretium, ita ut nunc ganta ematur dumtaxat regali Castellano.

Ab eo tempore vilescere cœpit Guaiaci vsus, atque ex India relegari, tamquam Hispanus quidam, qui indigenas fame enecare vellet.

CETERVM, ut ad institutum reuertamur, non sine causa, tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam obseruatis quæ in hoc morbo obseruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, sexu, etate, & temperamento ægri, mirabiles eius sunt effectus: tametsi non desint ex recentioribus, qui eam acriter, sed immeritò damnant.

Radiciſ Chi-
næ mirabiles
effectus.

Præparatio-
nis modus.

IN magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in ^{tem} septem aquæ sextariis * coquitur, ad dimidiij vsque humoris consumptionem. Seruatur id decoctum vsui, vase aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum col-
ligitur,

ligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq³ imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans, ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nonnumquam lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eaque mundamus.

SOLENT Chinenſes maiori quantitate in ſua regione aſſumere, cū frigida admodum ſit. Quos cū imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdum ſemiſſe, in præcedenti aquæ quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in grauiâ inciderunt ſymptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto uſus ſum pro uocandi ſudoris cauſa. Sed cū calidum haurirem, ut initio ferebat conſuetudo; in tantos hepatis ardores incidi, ut vniuerſum corpus eryſipelate & phlegmone laborare cœperit, neceſſeq³ fuerit ſtatim venam ſecare, decoctum hordei cum ſaccharo roſato ſumere, & aëri me exponere, ut ſanitatē priſtinam recuperarem. Itaque meo periculo facti ſapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in poſterum uti deſierunt.

ANTE omnia deligenda eſt radix ponderoſa, recens, firma, quæ neque terebinem, neque cariem ſenſerit, & quæ candida ſit: melior enim talis eſt, quàm rubeſcens. Huius vnciam in ſex aquæ ſextariis decoquimus ad medias, aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri natura, ſubinde ea medicamenta iniicientes, quæ huius radicis facultates corrigant. Exempli gratia: Si dolor capitis aut neruorū adſit, rorem marinum, aut roſas iniicio: Si obſtructionibus hepar laboret, apium: ſi ardor adſit cum obſtructione, intubum: ſi vlcus veſicæ aut renum infeſtet, additur glycyrrhizæ ſuccus: interdum radici admiſceo æquale pondus hordei.

SOLENT autem huius radicis decoctum ſumpturi, prius ſyrupis conuenientibus purgari, quibus (quoniam ple-

Chinarum
regio frigida

Radicis Chi-
næ delectus.

Eius vtendæ
ratio.

rumque materia que peccat pituitosa est) Turbit aut Agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnumquam syruos China decocto diluimus. Bene purgato corpore radicis decoctum propinare incipimus, post decimū quintum diem, minoratiuo, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigessimū diem, quod ex māna constet, aut cassia solutiua, aut Rhabbarbaro macerato ipsius radicis China, aut hordei, prunorumue, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si alius singulis diebus libera nō erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, et cassia solutiua paratos iniicimus, habita necessitatis ratione.

QVOD si nimium incalescat æger, radicem minus decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel fumi terræ, si adsit, aut buglossi, iniicimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationemque in aliud tempus magis opportunum differimus.

HOC decoctum interdum intra vigesimū diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimū quintum vsque diem dolores augentur, & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui licet aliquoties hoc decoctum sumpsissent, postrema tantum diæta curati sunt. Alios itē, qui nullo modo curati sunt, quod forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cū frigidior sit regio.

Medicamēti
dosis.

IN singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vncias triginta, vnciis totidem dierum numero, quibus cura perficitur respondentibus. Rarò calidum decoctum exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tunc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vespere. Hac autem vulgaris est victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina elixa cum salis momento (id enim mo-

dicè som-

dicè sumptum noxium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione. Vinum omnino adimmo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentięq; deiectionem tollendam, decoctū sumatur: tum enim radicis decocto dilutum agris propinatur; appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane mellito vtuntur Chinenſes.

EFFICACIOR est hæc radix in inueteratis morbis, Radix Chinæ præstantior in inueterato quàm recenti morbo. ubi videlicet magni tumores, & vlcera maligna adſunt, quàm in recentibus morbis.

SUNT & alię hac radice vtendirationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiſdē radicis trite drachmam cum ſemiſſe iniicerent, quotieſcumque mane & veſperi ſumerent.

SUNT qui mane laminam conſerue ex huius radicis puluere & melle paratę (aut ſaccharo, ſi magnus adſit calor) edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conſerua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio. Conſerua ẽ radice Chinæ.

VARIANDA ſunt interdum remedia. Memini ſolo decocto binos curaffe, quibus teſticuli intumuerant.

HAC radice adhuc tenera, Chinenſes cum carne elixa veſcuntur, veluti apud nos napis aut rapis cum carnibus elixis veſci ſolemus.

HVIS radicis aquam ſtillatitiã vtilem fore credo, Aqua ſtillatitia ẽ radice Chinæ. ſi quis eam nanciſci poſſet. Ego ſanè deſtillatoria organa in Chinarum regionem miſi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Neſcio an impetrabo.

VILE eſt etiam huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum cõtagio luis venereę commune aliquid habent, ad paralyſes, tremores, articulorũ dolores, ſciaticam, podagram, tumores ſcirrhodes & œdematodes, tum etiam ſtrummas extirpat. Succurrit ventriculi debilitatiõ, inue- Radice Chinæ facultates.

terato capitis dolori, calculo & vesicæ vlceribus. Huius enim decocti vsu plerique liberati sunt, cum nullis antè medicamentis iuuamen sensissent.

Lampatam.
Radiciſ Chi-
næ deſcri-
ptio.

CETERVM indigenæ hanc plantam Lampatam vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine aſſurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali Aſſyrij iunioris ſimilitudine, radix palmi longitudine, interdum craſſa, nonnumquam tenuis, quæ recēs eruta, admodum tenella eſt, & cruda aut elixa mandi poteſt. Ego vnicam dumtaxat plantam hinc in Goa vidi, eamq; perpuſillam, quæ ſiccitate periit, ante quam excreuiſſet. Si ſeretur ea radix, iuxta arbores ſerendam eſſe perhibent, quoniam ſuo complexu hederæ modo eas ſcandit.

Mulieres ad
agros non
admittendæ.

INTELLIGO eos qui hoc decocto vtuntur, mulierum conſpectu vehementer ad libidinem accendi. Quare conſultum videtur, vt per curæ tempus nullæ ad agros mulieres admittantur.

SED quoniam in Chinenſium mentionem his cõmentariis plerumque incidimus, præſertim verò hoc capite, non alienum ab inſtituto erit, ſi ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, paucula hinc proferam.

Chinenſes
Schitz ſunt.

SUNT ergo Chinenſes Aſiatici Schitzæ, qui licet gens Barbaræ eſſe æſtimetur, in negotiatione tamẽ & manuariis operibus cenſentur admodum indiſtriæ. Sed neque in litterarum cognitione cuiquam regioni cedere æſtimantur. Habent enim leges ſcriptas Iuri imperatorio ſimillimas, vt ex libro quem eorum legibus inſcriptum apud Indos aſſeruari audio, videri poteſt. Vnam ex his legibus exempli gratia proferam, quæ eſt, Non eſſe integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiſerit, poſt mariti mortẽ, matrimonio ſibi iungere.

Doctrinæ
gradus apud
Chinenſes.

INTELLIGO etiam apud eos doctrinæ gradus & præmia eſſe: Eruditis etiam viris, Regis totiusq; regni moderatio-

*derationem committi. Sed & in eorū picturis, viros è sug-
gestu legentes, & auditores circum adstantes conspiciere li-
cet. Huc adde artem typographicam tam vetustam apud* *Typogra-
phica apud
Chinenses
verustissima.*
*illos esse, vt omnem hominum memoriam superet, & sem-
per vsurpatam apud eos censeant.*

* Hoc loco etiam noster Auctor vocabulo Canada vtitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cum itaque radicis Chinæ vni-
ciam in quatuor aquæ Canadis deco. ui dicat; ob rationes eo capite
adductas, quatuor Canadas in sex^{to} Sextarios verti.

Nunc per vniuersam Europam radicis cuiusdā vsus inualuit, quam
Hispanico nomine (illienim eius vsus primi ex Peru in Europā in-
tulerunt) çarça parilla vocant, quasi dicas Rubum viticulam. Cuius çarça paril-
lanē magni sunt effectus, & Radici Chinæ suam laudem adimit, quæ
non nisi cariosa & longa vectura emarcida ad nos peruenire solet.
Qui de çarça parilla plura requireret, Matthioli Epistolæ, & eius in
Diosc. commentarios legat. Et nos breui, Deo annuente, eius historiam
cum iconē exhibebimus, atque à Smilace aspera volubilisque gene-
re (quas çarçam siue zarçam parillam nonnulli arbitrati sunt) pluri-
mum differre ostendemus.

De Croco Indico.

CAP. XXXIX.

APPELLATUR hæc radix in Canara Alad: sic Alad.
etiam in Malauar, sed propriè manjale: in Malayo, cun- Manjale,
het: à Persis, darzard, quod lignum luteum sonat: ab Cunher,
Arabibus habet. Darzard.
Habet.

NASCITUR plurima in regionis Malauar parte, vi-
delicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hinc Goæ,
sed exigua quantitate.

MAGNA eius copia ad Arabes, Persas, & Turcos
defertur, qui omnes apud se non nasci, sed ex India adferri
fatentur.

HVIVS mentionē facere videtur Auicenna lib. 2. du-
centesimo capite * & Chaledsium siue Chaledunium Chaled-
appellare. Sed cum dubitanter hæc scribat, aliorūque au- Chaledunium,
ctoritates citet, tamquam de re non multum sibi perspecta,
nihil affirmare possum. Fieri autem potest, vt corruptum sit
vocabulum, vocatāque sit hæc radix initio Arabibus aled, Aled.
quemadmodū et Indis, postea verò corruptè Chaledsium.

Curcuma.

Vt autem hoc facilius credam, me impulit, quòd eum, caput de curcuma siue curcumani lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici simile est) scripsisse videam. Solet enim Auicenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diuersa (vti diximus) scribere capita. Neque eorū auctoritas me mouet, qui per Curcuma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea sit radice, scribatq; oculis perutile esse, quæ notæ etiam Chelidonio conueniunt. Nā tametsi vulgo hac radice vtantur ad tingendos condiendosq; cibos, cum hic, tum apud Arabes et Persas ob eam nimirum causam, quòd viliori ematur, quàm noster crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamen etiam in medicina vsus est, præsertim autem in ocularibus medicamentis: tum etiam ad psoram si cum mali aurea succo, & Cocci, siue nucis Indicæ oleo misceatur. Quibus affectibus Auicenna utroque illo capite chaledsium & curcuma vtilia esse scribit.

Crocii Indici
historia.

EST autem hæc radix recens, intus crocea, foris verò Gingiberi persimilis, foliis Milij maioribus, cauleq; foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens est, caret, ob multam humiditatem: siccata verò acris est, sed non adeo vt Gingiber: putòque sine noxa posse sumi.

Curcuma
longa.
Linnei Class.

In nostris exemplaribus Auicenna lib. 2. cap. 200. Chelidonium describit. Capite autem 166. de Chorcumani, siue Chorchūma agit, cum hac interpretatione. Et est fex olei de Croco. Ceterum de Officinarum Curcuma, quòd Dioscoridis Cyperum Indicum vultu recentiores, lege Matthioli tum aliorum commentarios.

De Galanga.

CAP. XL.

EST Galanga medicamentum vsibus humanis valde necessarium, sed veteribus Græcis ignotum, et Arabibus non satis perspectum.

Caluegiam.

DICITVR autē Caluegiam Arabibus. Et licet omnes Mauritani, vt Serapio lib. simp. cap. 332. corruptè legit,

Culungem.

Culungem, aut Galungem scribant, fides eis adhibenda non est, quoniam omnes Arabes Caluegiam nuncupant.

Galungem.

EST

Kaempferia Galanga Linnæi Class. 1.
 Gros Galanga ou Acorus.

Grand Galanga de Pena.
Galanga maior

Le petit Galanga.
 de Pena.

Galanga minor.

Maranta Galanga Linnæi Class. 1.

Galanga
duplex.
Minor ga-
langa.
Lauandon.
Maior ga-
langa.
Lancuaz.

EST verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Lusitaniâ defertur: eam incolæ Lauandon appellant. Altera maior, quæ crassior est priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Nasctur hæc in Iaua, et incolis Lancuaz dicitur. Nos tamen hic in India vtramque Lancuaz appellamus.

Galangæ hi-
storia.

Galanga re-
cens in ace-
tariis.

PORRO minor duorum palmorum altitudine fruticat, foliis Myrti, radice nodosa, sponte nascens. Maior in Iaua nata binum ferè cubitorum altitudine attollitur, foliis mucronatis in modum cuspidis lanceæ, radice crassa, nodosa arundinis modo: flore candido, seminifera est. Seritur tamen hæc maior radice dumtaxat vt Gingiber, non semine, licet apud Auctores aliud reperiatur. Sed tamen & ex semine sata, hîc prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta videlicet acetariis & huius gentis vsui medico sufficit.

AVICENNA & Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cum eius, vt diximus, duo sint genera, & prior, Chinenfis scilicet, præferatur: dubitanter tamen de ea scripserunt: hincq; factum puto, vt Auicennâ duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine Calungiam, alterum verò lib. 2. cap. 196. sub Caserhëdar nomine. Sed sub quo nomine Chinësis, cuius primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior est, describatur, ignoro: quoniam vtriusq. non nisi summa cum dubitatione meminerunt.

INTER recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, & Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa Exam. simpl. ex Leoniceni testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Alij, inter quos est Manardus lib. 6. epist. 3. & Matthiolus, Comm. in Dioscor. libr. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostendi*. Calamum tamen odoratum, vt eodem loco

dem loco dixi, in Acori locum semper substituere soleo.

CETERVM omnino explodenda est Monachorum Monachorum inscitia.
dist. 1. cap. 47. qui in Mesuen commentati sunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galangam Schœnanthi radicem esse volunt. Nam inutilis est Schœnāthi radix: præterea Schœnanthus in Arabia & Caliate nascitur: Galanga verò in China & Iaua siue Iaoa prouinciis ab Arabia procul disitis prouenit.

* Vide caput de Calamo, vbi nostrum vsualem Calamum haudquaquam cum nostri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere.

CAP. XLI.

GINGIBER appellatur Arabibus, Persis, & Turcis Gengibil.
Gengibil, non Lengibel: (vt corruptè legunt Serapionis lib. simp. cap. 336. exemplaria) in Guzarate, Decan, Bengala cum adhuc recens & viride est, adrac; siccatum verò, Adrac, Sucte, Imgi, Aliaa.
Sucte: in Malauar tam viride quàm siccum, imgi: in Malayo, aliaa. *Amomum Zingiber Linnei Class. 1.*

EST autem Gingiber similibus Iridi aquatica, aut Gladiolo (non Arundini) foliis, magis tamen nigricantibus: caule cum foliis duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente, vt voluit Ant. Musa exam. simp. At nec admodum acris est, præsertim eius quod in Baçaim natum est, ob nimiam quæ dominatur humiditatem. Gingiberis historia.

HÆC radix minutim concisa, & aliis herbis admixta Gingiberis radix recens in acetariis.
in acetariis editur cum aceto, oleo & sale: at etiam cum piscibus & carnibus cocta.

NASCITVR Gingiber in omnibus Indie prouinciis nobis cognitis, semine aut radice satū. Nam quod sponte nascitur, exigui est momenti. Optimum & frequentissimum est Malauaricum, Arabibus & Persis maxime expetitur. Secundum locum obtinet quod in Bengala inuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim totaq; ea ora maritima nascitur. In solitudinibus & mediterraneis vix inuenitur, neque

Gingiberis
delectus.

neque inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in insulis diui Laurentij & Comaro, quæ Aethiopiæ sunt conterminæ. Inde sumpserunt occasionem nonnulli, vt scriberent apud Troglodytas & Arabes nasci.

Troglodytæ.

Gingiberis
mellis.

COLLIGITVR & eruitur Decembri & Ianuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, non quo maioris sit ponderis, sed vt foraminibus obturatis, diutius sine corruptione in sua humiditate naturali cõseruetur. Nam non probè obductum teredini obnoxium est.

GALENVs lib. 6. simpl. è Barbaria conuehi scribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem, at si eam Africæ partem, quæ nunc Barbaria dicitur, malè.

Nullū Gin-
giber in A-
rabia.

DIOSCORIDES autem libr. 2. cap. 151. in Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglodytas & Aethiopes, sed adedò exigua quantitate, vt ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod primis eduliis admisceri scribit: idem enim adhuc hodie apud Indos obseruatur. Quod verò dicit huius radices Cypri modo paruas esse, fallitur: nam multò maiores sunt Cypri. Aluum leniter emollit, cõcoctionem iuuans. Aluum contra, vt alij volunt, etiam adstringit, quoniã facta proba cõcoctione, sistuntur alui profluvia à crudis humoribus nata.

Gingiberis
vires.

SCRIBIT Musa Exam. simpl. saccharo conditum dum manditur, in sine veluti filamentum in ore relinquere. Sed, quemadmodum ipse ait, id dumtaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinosum acri lixiuio prius maceratum, deinde saccharo conditur, vt maleficium non deprehendatur. Nam bene maturum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde saccharo conditum, gratissimum est, nec vlla vehementi acrimonia molestum, neque filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatissimum est, deinde in Chaul,

in Chaul, Baçaim & Dabul. Improbatur, quod ex Bate-
cala aduehitur.

Gingiber
improbum.

*Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calcutager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nõnumquam pondo vnciarum duodecim: sed non omnibus est eadem amplitudo. Plus non agitur in profundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos harundinum modo. Cum eruitur Zingiber, relinquunt internodium radices in scrobe, terramq; radici aggerunt, ceu semen eius radices, proximo anno eruturi fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Zingiber hoc modo descripsit. Zingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud feminatim, aliud sponte prouenit: Sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quæ Crocum (Indicum intellige, siue Curcuma) fert, & eo modo eius radix fere nascitur, quæ Zingiber est.

De Zedoaria. CAP. XLII. *Amomum*

MAGNA est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet
Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. diuersa duo capita de *Linnei Class.*
eis scripsit, videlicet 743. & 745. Rhases libr. 3. de re med.
cap. 34. vtrumque sub vno capite cõprehendit. Serapio ve-
rò lib. simp. cap. 172. vnicum caput de Zerumbet scripsit.

E GO diu in eadem dubitatione versatus sum, & ex-
istimaui Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ nobis
hic Zerumba dicitur, & medicamentum est Persis expeti-
tum, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem
& Venetias. Zerumbet verò id esse quod nos hic vocamus
Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci.
Postea tamen, errare me, deprehendi ex diuersis, quibus
prædita sunt, facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.

Zedoaria.

Zerumba.

Zerumbet.

Crocum In-
dicum.

Q V O D nos hic Zedoariam appellamus, Auicenna lib.
2. cap. 752. (tametsi non nouerit) Geiduar dicitur. aliud
nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinenesium
prouinciæ vicinis. Magno verò emitur Geiduar, nec facile
inuenias nisi apud Circumforaneos quosdā & circulatores,
quos Indi jogues, Mauritani Calandares appellant, ho-
minum genus quod peregrinationibus & stipem emēdican-
do vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates
Geiduar emunt,

Geiduar ra-
rum admo-
dum.

jogues, Cal-
landares.

EST

Geiduar hi-
storia.

EST verò Geiduar* magnitudine glandis, eiusdem-
que ferè formæ, colore sublucido. Vnicum huius Geiduar
fragmentum, quod circiter dimidiam vnciam pendebat, à
Nizamoxa semel impetraui: sed id in Lusitaniam cum in-
signi lapide Armenio missum, vnà cum naui periit. Osten-
deram id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo
illorum nouerat quid esset. Aliud paucillum apud istos cir-
culatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.

Geiduar fa-
cultates.

VTILE est autem istud Geiduar ad plurima, sed præ-
sertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus,
morsusque.

Geiduar ve-
terib. igno-
tam.

PORRO hoc medicamentum Dioscoridi incognitum
fuit, tum etiam Auicennæ, lib. 2. cap. 752. quoniam se ex-
istimare ait Geiduar esse: quod subolfecisse videtur Bellu-
nensis, in Arabicorum nominum expositione. Zedoariæ ve-
rò vocabulum corruptum est, & Geiduar dicendum.

*Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & diffi-
culter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Au-
ctor in medium profert. Nam quam Zedoariam vocamus, nihil mi-
nus est quàm Geiduar: sed ex Zerumbæ forsitan erit generibus, quam
sequenti capite noster Auctor describit. Tamen non desint, veluti in
Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descripta refe-
rendam censeant.

De Zerumbet.

CAP. XLIII.

Zeruba.
Cachoraa.
qua.

ZERVMBET appellatur Arabibus, Persis & Turcis
Zeruba*: in Guzarate, Decan, & Canara, cachoraa:
in Malauar qua.

Gingiber
siluestre.

ABVNDE prouenit in Malauar provincia, videlicet
in Calecut & Cananor. Sata autè, & plantata hæc planta,
plurimis locis prouenit. Spõte verò nascitur siluosis iam me-
moratarum regionum locis: inde à multis Gingiber siluestre
appellatur, nec id sine ratione, quoniam eius folia Gingibe-
ris foliis similia sunt, maiora tamen & magis aperta: eius
item radix Gingibere maior,

RADIX

RADIX eruta, conciditur & siccatur, deinde in Arabiam, Persiamque desertur, in Gida & Alexandriam, vnde postea Venetias & alias regiones transfertur. Conditur etiam saccharo, laudatiorque est Gingibere condito.

NUNC eos Auctores qui de hac scripserunt, percurramus.

AVICENNA lib. 2. cap. 743. Zedoariam radicem Zedoaria.
esse ait Aristolochia simile, atque eam præferri, quæ ad radices Napelli gignitur: præstantissimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum præsertim & Napelli. Zerumbet.
Capite verò 747. ait Zerumbet Cypero similem esse, minus tamen odoriferam: Alio loco arborem esse vult similibus præditam facultatibus, quales Serapio Zedoariae tribuit.

SERAPIO lib. simp. cap. 172. Zerumbet esse Zedoariam scribit: deinde ex auctoritate Isaac Zerumbet radices rotundas esse instar Aristolochia, colore verò & sapore Gingiberi similes, easque è Chinarum regione conuehi.

AVICENNA lib. 2. cap. 743. dumtaxat Zerumba aut Zerumbet nouit. Sed quoniam eam vidit in frustra rotunda, interdum verò in oblonga concisam, ad finem Persicum vehi, duo genera esse existimauit Zerumba & Zerumbet. Hac etiam de causa folia quæ non viderat prætermisit: & quemadmodum ipsa radix ex India in alias regiones transferatur, dumtaxat expressit. Et certè etiã hodie no die diuersum est pretium eius quæ in rotunda frustra resecta est, ab eius pretio quæ in oblonga concisa est, vt minores Gingiberis radices vilioris æstimantur quàm prægrades.

QVOD verò iuxta Napellum nasci optimam scribit, planè fabulosum est, quãdoquidem Napellus vix hic reperitur (non sunt enim huius regionis siluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur siluosis Malauar locis: tum etiam multis locis sata prouenit: nec quemquam (tametsi diligentissimè perquisiuerim) hanc radicem

Auicennæ
opinio ex-
plosa.

dicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis ex Auicennaiam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, vt facile hinc iudicari possit, eum Zurumbet historiam plane ignorasse.

SERAPIONIS autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facileprehenditur, cum ait, è Chinaram regione conuehi. Certum enim est, Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinaram regione aduehi, rarâque apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.

Geiduar apud Chinenfes.

Zerumba apud Indos.

NON defuerunt, qui crediderint, Arnabo* de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verum ex vtriusq. historia, satis manifestum est, diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suauis odore spirans: Zerumba verò graminacea est planta, vt modo diximus.

Arnabo.

Benalbum & rubrum. Carpesium.

CETERVM minus sunt audiendi, qui aut Benalbum & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniâ hoc vtrumque medicamentum huc non sine quæstu conuehitur. Zerumba verò hinc in exteras regiones exportatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba.

*Zeruba siue Zerumba forsitan erit ea radix, quam capite de Costo Venetiis adferri dixi, Zingiberi adeo similem, vt nihil supra, plerumque tamen maiorem, & intus pallescentem.

*Inuenitur Antuerpiæ apud quosdâ aromatarios Zedoariæ quoddam genus illis Bloczewal, id est, tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiæ rotundæ, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intus candicans, gustu vsualis Zedoariæ. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenite videtur, hic exprimi curauimus.

ZERV-

Zedoaire ronde

*Zerumbet de Serapion,
suivant l'Escluse.*

*Kempferia rotunda
Linnæi Class. I.*

*Qui plura de horum opinione requirer, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoridem, & aliorum recentiorum de re herbaria lucubrationes.

Deligno Colubrino. CAP. XLIIII. *Ophioxylon Serpentinum*

NON modò aduersus animalium virus eiaculantium morsus ictusue efficax est hoc lignum, siue potius radix; sed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocat passionem (incola Mordexi dicunt) sanare. Similiter vrile esse medicamentum ferunt aduersus febrium circuitus, vncie pondere propinatum, prius tamen tritum & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile.

HANC verò radicem Serpentium morsibus prodesse, hoc modo deprehensum est.

IN Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum, seu diademate insignitum, * (Lusitani Cobras de capelo, nos

Ligni Colubrini facultates.

Cholera morbus. Mordexi.

Regulus serpentis. Cobras de capelo.

L

Regulum

Quil, Quir-
pele. Vierra
Technon. L. 4.
B. Reguli &
Quil pugna.

Regulum dicere possumus) maximè noxium. Est item animalis genus magnitudine viuerra huic serpenti inimicissimum, Quil, vel quirpele vocant. Quotiescumque cum serpente congressurum est hoc animalculum, istam radicem (qua multa istic nascitur) ea parte premordet qua denudata est: etenim eius pars aliqua extra solum prominet. Premorsa radice, pedibus anterioribus salua conspersis caput primum, deinde reliquū corpus sibi demulcet: postea serpentem aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quod si eo congressu serpentē vincere non potest, denuo ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in prælium redit, atq. ita morsu serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingalæ (ij sunt Zeilanincola) hāc radicem venenis resistere didicerūt.

Chingalæ.

Iogues.

HVIVS MODI pugnarum spectatores plerique fuerunt Lusitani. Nā solent domi alere similia animalcula tum ad mures extirpandos, quos acerrimè persequuntur, tum vt cum serpentibus regulis praelientur, quos circumferre solent. Circumforanei quidam, Iogues appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, vt hac ratione venerandos sese sanctimonie titulo vulgo prabeant. Circumeunt isti omnes regiones, & nonnulli ex iis Circulatorum munere funguntur, gestantq. serpentes regulos, quos demulcere solent, & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus) vulgo persuadentes eos se incantasse, ne nocere possint: Interdum verò serpentes, quos etiam habent integros, quibūque non sunt exempti dentes, accepto premio cum iis quas dixi, viueris, siue alio simili animalculo committere solent.

Tria ligni
Colubrini
genera.
Rametul de-
scriptio.

TRIA sunt huius ligni genera in insula Zeilan.

PRIMUM & laudatissimū illud est à quo subsidium querit viuerra, vocaturq. incolis Rametul, Lusitanis Pao da cobra, id est, Lignum Colubrinum, quod serpentum morsibus sit salutare. Duorum aut trium palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq. dumtaxat te-

taxat tenuibus: radix quæ maximè in vsum venit, veluti tenuiorum nostrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagans, ita vt semper radix aliqua extra solum se exerat, & radice vna exempta, aliæ in eius locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à foliis racematim coheret, pulcherrimo colore rubēs. Fructus sambuci, sed rubens & durus racematim coherens, veluti in Periclymeno. Teritur primum hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à serpente percussis: teritur etiā ad cotē Santali modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis aliis regionibus, & in Goæ continenti nasci tradunt.

SECUNDUM genus veluti primum aduersus venena commendatur, eodemq; modo quo superius vsurpatur. Arbor est, cum sola prouenit nullis vicinis arboribus, Malo punicæ similis, spinis breuib; & firmis, horrida cortice candido, denso, rimoso & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: foliis est luteis, aspectu pulcherrimis. Hanc autem, si iuxta aliquā aliam arborem proueniat, per summos eius ramos serpere, atque eos Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solēt ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Prasertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed numquam id videre mihi contigit.

CUM Prorex in Iasanapatan insula, Zeilan contermina esset, dono dati sunt illi aliquot fasciculi ligni cum suis radicibus, quæ tennes erant, duræ, nigre & odorata. Eā radicē mirificè prædicabāt, & aduersus venena pollere aiebāt. Similē in Continēti Goæ nasci ferunt. Ramos habet paucos, tennes, quatuor aut quinque cubitorū longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeant, sed per solum sese diffundāt: folia rara, Lentiſcinorum effigie, oblonga, non viridia, sed maculosa, siue nigricatibus ex cādido maculis respersa.

RADICEM quandam in Malaca inueniri rumor est,

Ophioxylon
Serpentinum
Linnaei
Class. 23

Alterius generis descriptio.

Strychnos
Colubrina
Linnaei
Class. 5

Tertium genus.

Strychnos
Nux Vomica
Linnaei Class. 5
Eius descriptio.

quæ aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta, præsentaneum sint remedium.

*Meminit etiam huius generis serpentum Ferdinãdus Lopez lib. 1. Historiæ Indiæ, & valde perniciosum esse asserit, tolerereque incolas, nauali prælio cum hostibus congressuros, interdum fœtilibus includere, quæ, dum prælium feruet, in hostium naues conuiciant, eo stragemate quandoque victoriam reportantes.

Primi generis fragmentum, trium digitorum trãsuerforum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmanticæ, ornatissimus vir Augustinus Vafæus dono olim è Lusitania missum D. Ioanni Vafæo viro doctissimo eius parenti, cum vasculo è Cocco de Maldina confecto, lapide Bezar insigni, & vasculi testudineis : quæ omnia mirificè aduersari venenis creduntur.

De lapide Bezar.

CAP. XLV.

Bezardica
medicamen-
ta.

A LAPIDE Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximie aduersus venena facultatis : nasciturque hoc modo.

Lapis Be-
zar historia.

EST in Corasone & Persia Hirci quoddã genus, quod Pazam lingua Persica vocant, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goe vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuissimam quandã paleam semper augescens, & veluti multis è tunicis contextus; Columellæ aut glandis plerumque, interdum alia & alia forma, leuis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expetuntur: quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui fere quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniam delatus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis [ij Hungaricis equipollent] vênit, cum tamen aliquanto pluris hic emptus fuisset.

HVC verò lapidem ea ratione generari quam modo retulimus, tum his oculis obseruavi (lapidem enim cõtritum huiusmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam *efformatos inueniri.

CETE-

CETERVM nō solum generatur hic lapis in Persia, Lapis Bezar
multis locis
inuenitur.
sed etiam nonnullis Malacca locis, & in insula quæ à Vaccis
nomen sumpsit, haud procul à promotorio Comorim. Nam
cū in exercitus annonā mactarentur istic multi pręgran-
des hirci, in eorum vētriculis magna ex parte hi lapides re-
perti sunt. Hinc factū est, vt quotquot ab eo tempore in hęc
insulā appellant, hircos obtruncant, lapidesq; ex iis tollant.

VERVM nulli Persicis bonitate comparari possunt. Lapis Bezar
Persicus reli-
quos ante-
cellit.
Delectua ra-
tio.
Dextri autē adeo sunt Mauritani, vt facile qua in regione
nati sint singuli lapides, discernere & diiudicare possint. Vt
verò adulterinos a legitimis dignoscant, manibus comprī-
munt, deinde spiritu inflant. Nam si aer aliquis permeat,
adulterini indicium est.

VOCATUR autem hic lapis Pazar, à Pazan, id Pazar, Pa-
zan.
Bazar.
est, hirco, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos
corrupto nomine Bezar, atque Indi magis corruptè Bazar
appellant, quasi dicas lapidem forensē: nam Bazar eo-
rum lingua forum sonat.

VTUNTUR eo Indi, nos secuti, aduersus deleteria Lapidis Be-
zar faculta-
tes.
facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ,
non modò aduersus virulētorum animalium morsus vtun-
tur, sed etiam aduersus omnes melancholicos morbos. Opu-
lentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet &
Septembri. A purgatione, quinque subsequētib; diebus
continuis hauriunt in singulis doses, decē huius lapidis gra-
na macerata in stillatio rosarum liquore. Hoc remedio in-
uentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. So-
lent interdum nonnulli ad triginta vsque grana sumere, ni-
mis sanè magna quantitate. Nam tametsi nullas noxias
facultates in se contineat hic lapis; tutior tamen est eius ex-
igua quantitas. Atque etiam parua quantitate exhibere so-
lent in Ormuz: nec sine periculo liberalius sumi dicunt.

EO vtor in inueteratis morbis melancholicis, veluti in

mala scabie, lepra, pruriginibus, impetiginibusq³. Hac etiam ratione quartanis conuenire posse arbitror. Viros sanè planè deploratos, atque à medicis derelictos, huius lapidis vsu, pristinae sanitati restitutos fuisse intelligo.

QVOD scribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Diosc. adalligatum, ita vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia venena superare, experiri nunquam vidi, nec hic simili modo vtuntur. Illud autem verum scimus, quod eius puluis vulneri impositus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iisdem viribus pollet, apertis carbunculis in peste impositus: etenim venenum exugit.

QVONIAM verò exanthemata siue pustula, & herpes in hac regione admodum noxia sunt, & subinde agros necant, solemus agris per singulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua rosacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum successu.

COEPIIT autem successu temporis hic Lapis maiori in pretio haberi. Nam necesse est nunc omnes ad eius regionis in qua generantur, Regem perferri: nec sine difficultate inde haberi possunt.

Inuenitur interdum Vlysiopone venalis hic lapis alia atque alia forma, quem tamen magno admodum æstimet mercatores, ea conditione vendere nolunt, vt periculum, an legitimus sit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum: Ducitur cum acu filum per toxicum (herba balestera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem transmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis illico ea symptomata incipit habere quæ comitari solent eos qui toxicum hiberunt. Cum planè concidit canis atque desperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abrasum & aqua dilutum cani in os iniiciunt, si auxilium senserit canis, legitimi probatio est: sin minus, ad alteritum censent.

Meminit etiam huius lapidis clarissimus Medicus Hispalensis Nicolaus de Monardis, in eo libello quem de eo & Scutizonera peculiariter fecit, sed legitimos & minime adulteratos in meditullio concauos esse vult.

Lapis, inquit, Bezaar multis nominibus donatur: nam Arabibus Hager, Persis Bezaar, Indis Bezar, Hebræis Bel-zaar, dicitur, quasi Dominus veneni, à Bel Dominus, & zaar venenum.

Est verò eius forma vacia, nam alij rotundi sunt, alij oblongi da-
Aylorum officulis similes, alij palumbi ouis, alij capreolorum renibus, alij

Boam Plinius vocat
rubentes papulas, lib. 24.
cap. 8. & lib. 26. cap. 11.

Monardus.

Hager.
Bezaar.
Bezar.
Belzaar.

bus, alij castaneas æmulantur, omnes tamen obtusi, non in cuspidem delincentes: nec minus colore variant, siquidem nunc spadicei coloris, nunc mellini, magna verò ex parte ex viridi nigrescentis, ut mala insana conspiciuntur, plurimi etiam cinerei obscurioris, ut qui in felibus Ciuettam egerentibus est.

Constant autem singuli ex laminulis miro artificio alia aliam, ut cepearum tunica, amplectentibus, splendentibusque quasi politæ essent: immo priore lamina depra, subsequens multo splendidior inuenitur, quod legitimi est indicium: suntque hæ laminæ aliæ aliis densiores pro lapidum magnitudine. Læuis est & blandus, ut facile alabastrum modo abradi possit: imò diutius in aqua hærens liquefit. Nullum eorum aut matricem habet, sed in meditullio cauus est, & pulueris eiusdem cum lapide substantiæ plenus, qui maximè commendatur, atque etiam ipsi lapidi præfertur: sed is pulvis legitimi etiam indicium est: etenim qui adulterati sunt, neque laminas splendentes habent, neque puluerem illum in meditullio continent, sed granulum aliquod aut semen, supra quod Indi illum efformarunt.

Porro eximitur hic lapis ex animali cerui ferè magnitudine & agilitate, sed cornibus in dorsum reflexis, & corporis forma, capreis ferè simili, quam ob causam ab incolis Capra montana vocatur, tamen si meo iudicio Cerui capra potius dici debeat. Inuenitur verò hoc animal in India supra Gangem, montibus Chinarum regioni finitimis, pilo breui, & colore ut plurimum cinereo & rufo.

De lapide Malacensi.* CAP. XLVI.

CETERVM Lapis Bezar alium lapidè mihi in memoriam reuocauit, quem vnice venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istic in felle Histricis: sed tanta est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, ut è duobus, qui simul reperti meo tempore fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequēs lapis Bezar inueniatur, hunc tamen longè præferunt incolæ. Vnum dumtaxat vidisse meminimus, cuius color dilutioris videbatur purpure, gustu amaro, tangenti læuis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.

Lapis Malacensis.

HACTENVS eius facultates experiri mihi non licuit. Sed clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento cõprobasse in duobus viris, qui venenum hauserant, mihi affirmavit. Vulgari autem aqua (cùm cordialis deesset, & periculū esset in mora) hunc lapidè aliquamdiu macerauit: eam deinde aquam

Lapidis Malacensis descriptio.

Lap. Malac. facultates.

ægris propinauit, qui illam gustu amarā inuenerunt; attamen eorū stomachus roboratus est, & venenū nihil obfuit.

MVLTVM certē huic viro debent omnes Indici medici, quod huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta, quæ venenis resistunt, Alexipharmaca Græci appellant.

*Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indiæ meminit lapidis cuiusdam, quem non minore facultate præditum esse asserit, quàm sit lapis Bezar, aut Malacensis, quippe qui mirificè omnibus venenis resistat. Est verò is lapis magnitudine auellanae, rarus admodum, vt qui è capite animalis quod Indi *Bulgoldalf* appellant, eximatur.

DE GEMMIS.

ABSOLVTA Aromatum historia, non inutile fore duxi, si nonnulla de gemmis subiicerem, præsertim cum in lapidum mentionem iam inciderimus. Initium igitur faciemus ab Adamante, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarum esse, ob substantiæ duritiem, creditur. Nam si valorem & coloris elegantiam spectemus, primarium locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbunculus (modò sinceræ sint gemmæ) tertium Adamas.

SED Gemmarum pretium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & cupiditate, intenditur. Maioribus enim facultatibus, iisq; longo experimento comprobatis præditus est Magnes, tum etiam is lapis qui sanguinem vndecumque fluentem sistit. Venduntur tamen hi per manus, (ponderis genus est in Cambaya, vnde petuntur, quod viginti sex* libras pendit) Smaragdi verò per ratis (pondus est tria tritici grana pendens) reliquæ gemmæ, in Europa quidem per Carates (pondus quatuor grana constituens) in India verò per Mangelis, pondus quinque pendens grana.

*Suprà capite de Turbit, manus illi est auctior vna libra: siquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante. CAP. XLVII.

ARABES, quos plerique omnes Mauritani secuti sunt, Adamantem appellant Almaz, tametsi Serapio lib. simp.

cap. 391.

Manus.

Ratis.

Carate.

Mangelis.

Almaz.

cap. 391. alio vocet nomine. Ab indigenis ubi nascitur, iraa: Iraa, Itam.
in Malayo, ubi etiam inuenitur, itam.

CETERVM tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Bisnager prouincia, duabus vel tribus rupibus. Magnum questum adferunt hæ fodinæ illius prouinciæ Regi, magnaq; sunt eius iura. Nam quemadmodum in Hispaniis Rex in Thynnorum captura sua habet iura, ita ut si vnicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet: sic in his fodinis magni sunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta* mangelis excedentes, Regi cedunt. Præterea diligentissimè obseruantur operæ: quoniam si quis vnicum Adamantem sustulisse deprehendatur, ilico ipse cum omnibus facultatibus Regis fisco addicitur.

Adamas in
Bisnager.

*hoc est,
150. grana,
vel drach-
mas duas,
grana sex.

ALIA est rupes in Decan, non procul ab ditione Imadixa, quem nos Madre-Maluco nuncupamus. Alia quædam rupes est in dominio cuiusdam Reguli indigenæ, in qua præstantissimi Adamantes inueniuntur, sed minores. Isti à vulgo de Rupe veteri cognomen sortiuntur: & venum exportantur in urbem quandam regionis Decan, Lissor nuncupatam, ubi celebris est mercatus. Istic emptos Guzarateneses huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Bisnager deferunt, magnitudine pretij eos inuitante. Nam magno apud eos habentur in pretio Adamantes de Rupe veteri cognominati, præsertim quos natura ipsa elaborauit. Naifes ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda est iam corrupta mulieri: sic etiam Adamas à natura elaboratus, præferendus est ei quem hominum industria expoliuit. Contrà sentientibus Lusitanis, qui industria hominum expolitos longè pluris æstimare solent.

Adamas in
Decan.

Adamas de
rupe veteri.

Lissor em-
porium.

Naifes.

ALIA est rupes ad frætum Tanjam in Malacca tractu, quæ etiã de Rupe veteri cognominatos profert. Exigui quidem sunt, sed laudati: vnū tamen habent vitium, quòd ponderosi sint, quo nomine gratiores sunt venditoribus quàm emptoribus.

Adamas in
Tanjam.

Nullus Cry-
stallus in In-
dia.

NVLLO autē ex predictis loco Crystallus inuenitur, quemadmodum nec per vniuersam Indiam. Amat enim Crystallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab Italia separantes.

Beryllus
Crystallo si-
milis.

NON negauerim in India Beryllum inueniri, qui Cry-
stallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus &
vitra & vasa fabricari solent pretiosa. Sed is in Bisnager
non inuenitur, nisi locis procul ab Adamantum fodinis dis-
sit. Plurimus autem est Beryllus in Cambaya, Martauan,
& Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, nisi qui importatus
fuerit. Inuenitur & in Zeilan insula, vbi nullus Adamas.

Berylli nata-
les.

REFERT Plin. lib. 37. cap. 4. & in Arabia nasci. Ve-
rū id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum
nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam si istic nasceretur A-
damantes, ij qui hīc nascūtur adeo non expeteretur à Tur-
cis, qui potissimam Adamantum partem ad suos euehunt.

Franciscus
de Tamara.

SCRIBIT Frācisus de Tamara, in Peru Adamantes
reperiri. Sed huic auctori exiguam fidē adhibeo, quod vi-
deam in Indicorū Adamātum extractione tā ineptas com-
mentum esse fabulas: veluti quod peruigiles sint serpentes,
quae Adamantes tuentur: eosq; non posse inde auferri nisi
prius obiectis carnibus certa quadā ratione preparatis, qui-
bus vorandis dum serpentes occupantur, tūc interea Ada-
mantes auferri possunt, alio nimirū occupatis serpentibus.*

Adamus nul-
lus in Hi-
spania.

NON desunt qui in Hispaniis inueniri putent, quorum
opinionem subscribere non possum, quoniam nullis probata
auctoritatis scriptoribus fulciatur.

Magnus A-
damas.

REFERT etiam Plin. loco iam citato, haud facile in-
ueniri Adamantem Auellana nucleo maiorem. In quo sanē
non est reprehendendus: nā sibi comperta scribit. Sed inue-
niuntur hīc interdū maiores quatuor Auellanis. Maximus
tamen quē vidi centum quadraginta mangelis* pende-
bat. Proximus huic centum & viginti pende-
bat. Intellexi apud
quendam

quendam negotiatorē esse vnum, qui ducētos quinquaginta mangelis pōdere aequet, tametsi is strenuē neget talē apud se esse. Accepi itē à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui oui gallinacei.

SED miraculi iustar id mihi videtur, huiusmodi gemmas, quæ altissimè in terra visceribus, multisq; annis perfici debebant, in summo ferè solo generari, & duorū aut trium annorum spatio perfici. Nam si in ipsa fodina, hoc anno, ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperiēs. Post bienium, rursus illic excauato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certum est grandes non nisi sub infima rupe nasci.

EST verò Adamantis nitor viuax & robustus. Crystallo verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiam duritie, à Gemmarius dignoscitur.

CETERVM tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiā in scobē malleolo redigatur. Facillimè verò atteritur pistillo ferreo: eo etenim in mortario confringi & atteri solet, quoniā eius scobe alijs Adamantes expoliri solent.

FALSO igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasce, & mallei ictu nō frangi; sed hircino dumtaxat sanguine maceratū rumpi: præsertim si (ex quorundam sententia) hircus prius apium aliasq; diureticas plantas depascatur, vinūque bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sæpius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia supposito ferunt. Etenim in amplexus viri dormiens ruet, si fidelis sit: sin labes eius pudicitie sit illata, maritum auersabitur.

FABVLOSVM etiam est, quod Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter argenti viui cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla: sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum penetraret.

Adamantum
mira gene-
ratio.

Adamas
mallei ictu
frangitur.

Adamas
Crystallo
non innasce-
tur.

Adamas ma-
gnetem non
impedit.

Plumbum
Adamantis
aciem non
obtundit.

I L L V D verò sæpius expertus sum in Adamantibus exquisitis, ex mutuo attritu sic glutinari, vt facile separari non possint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluisset, festucas trahere non secus ac electrum.

Adamas nullius in Medicina vsus.

Adamas deleteriæ facultatis nō est.

N V L L I V S autem est in medicina vsus, tametsi inuenirim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesicam iniiciebant ad confringendum calculum. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quedam persuasio in vulgus peruasit, deleteriæ facultatis esse, si intro sumatur Adamas, ob suam tenuitatem & penetrandi vim, qua intestina perforaret scilicet: cuius opinionis etiam video esse aliquot è recentioribus medicis.

S E D, vt dixi, vana est persuasio. Nam Aethiopes Lapidariorum seruos noui, qui Adamantes deglutierint, quos cum requirerent domini, tandem verberibus egregie casti serui, se deglutiuisse fassi sunt: eosq; deinde cum recrementis eiecerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.

Adamantis scobes deleteriæ facultatis nō est.

A T in scobem tritus, inquires, venenum est, quoniam & stomachum & intestina perforat. Immo nequaquam eum scobem attrahet ad se stomachus; at sua grauitate celeriter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ marito antiqua dysenteria laboranti, Adamantis scobem per multos dies propinauit sine aliquo detrimento, donec medicamento toties reiterato lassus abstinuit, præsertim cum eius vxor à medicis intellexisset frustra se laborare: non posse enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tempore sublatns est, cum scobe vti multis iam diebus desisset.

* Similem ferè, nec minus absurdam perquirendi Adamantes rationem describit M. Paul. Venetus lib. 3. cap. 29.

* 140. Mangelis, id est, septingenta grana, siue vnciam cum drachma, scriptulis duobus & granis quatuor. Nam Mangelis, vt antè dixit noster Auctor, quinque grana pendit.

Tribus supra Bristolium miliaribus Ducatu Somersetensi, ad Sabrinam flumen, solo rubro & tenaci eruitur Adamantis genus natura expositum, forma nunc plana, nunc trigona pentagonæ aut polygonæ. Horum aliquot nobis dono dedit generosus Eques Dn. Georgius Nor-

Adamantis Anglicus.

gulus Northum. sulus in ditione eruantur. Sunt verò ij paulo obscuriores, & matrice sua, velut ouo concluduntur tenaci & dura, nunc innumeratque exigui & plerumque informes, nunc pauci ique maiores & elaborati: interdum matrici adhærentes, nonnumquam soluti & in matrice (si moueatur) crepitantes, vt Etitem lapidem censeas. Si artificum industria perpoliantur, orientales ita æmulantur, vt exiguum discrimen sit, sed duritie ab orientalibus superantur.

De Smaragdo. CAP. XLVIII.

RARIOR & pretiosior est Smaragdus, eiusque locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negotiatoribus.

PORRO Smaragdus appellatur Persis & Indis Pachee, Arabibus verò Zamarrut, non Zabarget, vt vulgatus Serapionis libr. simp. cap. 384. codex, aut Tabarget, vt Pandectarius in litteris T & Z vult. Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: & Zamarrut legendum est.

VULGARE autem est in Balagate & Bisnager, vt ficticias Smaragdos ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis conslent.

SED & Smaragdi quæ ex Peru noui orbis prouincia aduehuntur, adulterationis suspitione non carent.

CETERVM plurimum hallucinatur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per Feruzegi Smaragdum intelligendum: ignorant enim illi lingue Arabicæ proprietatem, & ipsius Mesuæ mentem non intelligunt. Præterea Mesuæ codex Arabicus legit Peruzegi de Elect. dist. 1. Et quoniam magna est, vt aliquando diximus, apud Arabes inter P & F literas cognatio, facilis fuit lapsus Librarij, vt F pro P reponeret.

EST verò Peruzaa* Arabibus Turchesa nostra, quæ plurima tota Persia nascitur. Non fuit igitur Mesuæ mens vt Smaragdus eam compositionem ingrederetur, tamen si contrà sentiat Christophorus de Honestis; eius interpretes: sed Turchesam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus iniici oportet, quæ habent Feruzegi. Nam apud Mauritania nos eius

Pachee, Zamarrut, Zabarget, Tabarget.

Smaragdus adulteratus.

Feruzegi.

Peruzegi.

Peruzaa, et Turchesa.

nos eius est in medicina vsus, sed apud Indos minimè.

* Idem suboluisse videtur Bellunenſis in eadem cōpositione Electuarij de Gemmis.

De Rubino. CAP. XLIX.

M V L T A sunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis ἀνθραξ, Latinis Carbunculus vocatur: nō quòd in tenebris splendeat (fabulosa est enim ista persuasio) sed quòd eius nitor viuacior sit ceteris. Dicam tamen quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan inſula delatos, sed minutiores, quales ij sunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui vigeni simul emuntur. Hos cū in mensa sustulisset, latuit vnus in plicis straguli quo mensa strata erat. Noctu in tenebris animaduertit quasi ignis scintillam quandam in mensa. Accedit ad mensam, accensa prius cādela, inuenit exiguum Rubinum, quo sublato, nullam postea in mensa scintillam vidit. Non me latet, negotiatores plerumque huiusmodi fabulas suis dictis admiscere solere; sed penes eos fides esto.

C A R B U N C U L U S migitur appellabimus, cuius rubor fuerit splendens & elegans, & qui erit viginti quatuor quilatum siue caratum, vt vulgo vocant. Eiusmodi ego vidi apud Magnatem quēdam in Decā, qui cū mihi familiaris esset, ostendere tamē noluit, nisi prius data fide id clam fore, nec eius regionis Regi me indicaturum. Cēsebatur vicijs mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamē dominus affirmabat à se emptum sex auri manus, quæ quinque Lusitanicas arrobas * efficiunt.

S E C V N D U M genus est quem Balasium vocant, aliquid tulum rubens. Vilior hic est.

T E R T I U M genus est, Spinellus appellatus: magis hic rubet: sed tamen vilior est, quia non habet splendorem illum legitimi Rubini.

I N V E N I V N T V R & candicantes. Sunt alij ex purpura

puta candicantes, vel, vt verius dicam, colore cerasum maturefcens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

Huius varietatis causam fieri puto ab ipsa Rubini origine. Cum enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candicat, deinde maturefcens ruborem adquiret: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatem eruti sunt, nunc candicantes, uunc ex rubro languescentes conspiciantur.

Quoniam verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina nasci creduntur, fit interdum vt altera parte Sapphirum representet, altera Rubinum: qui, cum elegans est, & caruleum colorem cum rubro aequaliter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis Nilacandi, quasi dicas, Sapphiro-Rubinum.

Rubinus & Sapphirus, in eadem fodina generantur.

Nilacandi Sapphiro-rubinus.

Porro Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur Yacut: huius regionis incola manica appellant.

Yacut. Manica.

* Lusitanica Arroba constat triginta duabus libris: hoc est fere modis quinque Italicis, ingens sane gemmae pretium.

De Sapphiro. CAP. I.

Gemma est Sapphirus quae vili emitur: cum tamen ob eius elegantem caruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum recreantur, magni deberet esse pretij. Vocatur ab incolis Nilaa.

Nilaa.

Eius duo sunt genera. Vnum enim obscurius est. Alterum verò splendens, quod genus vulgo Sapphirum aqueum vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdam admixtione Adamantem ita emulatur, vt nonnullos plerumque fefellerit.

Sapphirus aqueus.

Invenitur vtrumque genus in Calecut, Cananor, & variis regni Bisnagua locis. Praestantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatissimi ex Pegu.

Sapphirus ex Pegu.

Tametsi verò adeò oculis sit grata haec gemma, nullius tamen quantumvis magna, & viuidi coloris, pretium mille

tium, mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.

De Hyacintho & Granato. CAP. LI.

Hyacinthus.

Granatus.

VILISSIMI sunt hic pretij cum Hyacinthus, tum Granatus, quos volunt nonnulli ex Rubinorum esse generibus, Hyacinthum flauescentem Rubinum appellantes, Granatum verò, nigricantem Rubinum.

NASCUNTUR autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balaguate: Hyacinthi verò & quibusdā Lusitaniæ locis provenire feruntur, vt in Belas non procul Olysiptone, & multis Hispaniæ locis.

De Iaspide. CAP. LII.

Iaspis viridis.
Porcellanæ.

INVENITUR Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina conflantur (Porcellanas vocant) adeò virentia, vt ex Smaragdo conflata videantur.

Ex eius fortè genere erit id quod Genue ostenditur, quodq; ex Smaragdo esse contendunt, rarius id videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

Vasa murrhina ex Iaspide viridi.

HUIUSMODI vas Murrhinum aliquando mihi propositum fuit venale ducētis pardaons siue aureis Hispanicis: cuius, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo pretio vix nancisci potuissem.

De Alaqueca. CAP. LIII.

Alaqueca.
Quequi.

INVENITUR in Balagate lapidis quoddam genus quod Alaqueca, Arabes Quequi vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti, regali Castellano emi potest, tātā est vilitas. Huius tamen virtus reliquarū facultates exuperat, quippe qui sanguinē vnde quaque fluentem ilico sistat. Solent plerumque ex hoc lapide efformari sphaerulae precariae.

De Oculo Catti. * CAP. LIIII.

Oculus Catti magno estimatur apud Indos.

LAUDATISSIMI inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur, quos eò deferri rumor est ex regione Bramaā.

MULTO maioris is est apud Indos pretij, quàm in Lusitania.

Lusitania. Memini enim quendam eò misisse qui hîc sexcentis Lusitanicis aureis æstimabatur. Sed cùm in Lusitania dumtaxat nonaginta aureos æstimarent, huc relatus, eo, quod nunc dixi, pretio venditus est.

PERSVADENT sibi Indi, eius qui hanc gemmam possidet, facultates non posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri.

Oculi Catti
facultates,

E GO verò quod expertus sum referam. Lineus pannus ita compressus, ut ipsius Gemmæ meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri potest.

* Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitate, Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de aliis gemmis ille ibi multa.

Pseudoopalus.

Delapide Armeno. CAP. LV.

MIXTVS est hic Lapis ex caeruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus Hager armini, id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persæ medici dixerunt, exigua quidem quantitate apud se vidisse, verum ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aiunt multos inueniri in Vltabado vrbe celebri regni Balaguatæ.

Hager armini.
Lapis Armenus.

HOC lapide melancholiam purgant Mauritani medici. Sed tamen experimento didici, segniter admodum purgare.

De Magnete. CAP. LVI.

FABVLOSVM est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quæ Calecut commeant, clauis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraherentur & raperentur naues, si ferreis clauis fabricate essent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clauis confixæ ferreis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldiniis insulis naues ligneis clauis esse extructas; id autem ob ferri penuriam potius, & quòd minori constent, fieri puto, quàm quòd à Magnete sibi metuant.

Fabulæ de
Magnete.

Falsè de Ma-
gnete per-
suasiones.

CETERVM Magnes ideo ferrū ad se haud quaquam trahit, quòd in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinae sint contiguae, veluti quidam existimant: quandoquidem Magnes inuenitur iis locis ubi nullum ferrum est.

SUNT qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro communicauit, qua ad Magnetem feratur: eamq; ob causam Magnetem non maioris esse ponderis, etiam si multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerumque experti sumus.

Magnes non
est deleteriæ
facultatis.

SED nec deleterius est hic lapis, quòd nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regionis incolæ, Magnetem paucâ quantitate sumptum, adolefcentiam conseruare. Qua de refertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc, ipse cui mandatum erat negotium, mihi affirmauit.

Patinae è
Magnete.

De Margarita. CAP. LVII.

NUNC superest, vt de Margaritis scribamus, quæ non modò ad decorem; sed etiam ad medicamenta expetuntur.

Vnio.

PRÆGRANDES igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duæ reperiuntur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritæ simpliciter. Arabibus & Persis Lulu, Indis Moti, in Malauar Mutu, Lusitanis Aliofar, quod Arabicè sonat de Iulfar, is est portus in mari Persico, ubi laudatissima generantur. Nam tametsi Barem, Catifa, Camaran, aliique huius maris portus eas laudatas mittant: quia tamen nostris notior fuit initio hic portus, ab eo nomen Margaritæ indiderunt lingua Arabica Aliofar.

Margarita.

Lulu. Moti,
Mutu, Alio-
far, Iulfar
portus.

Margaritæ
Orientales.

HINC etiam fit vt illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis sit, si cum nostra Europa conferatur.

Margarita-
rū captura.

GENERANTVR etiam Margaritæ à promontorio Comorin,

Comorim, ad insulam vsque Zeilan (quæ captura & piscatio Regis Lusitaniæ est) sed minutiores maxima ex parte, nec cum superioribus conferendæ (quæ magnæ sunt & omni dote absolutissimæ) idcôque etiam viliori emuntur.

GENERANTVR & in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegantia à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinæ regio mittit, sed viles.

CERTVM est etiam in nouo orbe inueniri, verùm nulla ratione cum Orientalibus sunt conferendæ. Nam aut obscuræ sunt, & núbili coloris, aut nullo orbe leuoreq; commendantur.

ORIGO atque genitura est è conchis, haud multum ab ostrearum conchis dissimilibus. Conchæ autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritæ generant: Quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.

HÆ conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritæ nunc multæ, nunc paucae, pro concharum magnitudine.

INVENIUNTVR & in nostratibus conchyliis ostreisue, sed minus nobiles.

OMNIVM autē præstantissimæ ad generandas Margaritæ censentur eæ Conchæ leues & candidæ, quas eius regionis incolæ Cheripo appellant, ex quibus cochlearia poculâque conficiuntur.

VERVM Cheripo non id est conchylium quod vulgo Matrem perlarum vocamus. Nam id Chanquo incolæ vocant, ex quo videlicet mēsa, cistula, spherula precaria fabricatur: quod licet parte externa scabrum sit & impolitum, interna tamen leuissimum est, & aspectu pulcherrimum.

DEVEHITVR id Conchylium Bengala mercimoniæ gratia, ubi expolitur & poculi vices supplet: maxima tamen ex parte conficiuntur ex eo armillæ & alia opera. Fuit enim olim istic consuetudo, vt nullæ nobiliores virginibus.

Margaritarum origo.

Cheripo.

Chanquo.

Consuetudo de virginibus.

rumpi possent, nisi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò desit ista consuetudo: eamq; ob causam viliori emuntur hæc conchylia.

Instrumenta
discernendis
Margaritis
idonea.

HABENT mercatores huius regionis cuprea quedam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus pretia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, vnius sunt pretij, vendunturq; per drachmas. Quæ per instrumentum maiora paulum foramina habens, maioris sunt pretij: & ita deinceps pro foraminum, quibus instrumenta prædita sunt, quibusq; Margaritæ transmittuntur, magnitudine, pretia intendentes. At quæ adeò sunt minutæ, vt perforari non possint (arte enim perforantur, non natura, vt fabulantur quidam) cedunt officinis; quæ de causa in Europam exportantur. Harum vncia duobus fortè assibus Gallicis venit.

Vnionum
magnitudo.

MAXIMÆ quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendebant centum frumenti grana. Talium pretium, mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multo maiores ego vidi, quas in insula Burneo captas asserebant: sed non erant eius elegantie cuius superiores. Vidi aliam hîc captam, quæ centum sexaginta grana tritici penderet.

Margaritis
nitor resti-
tuitur.

SENECTVTE pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confrecta & sale versatas, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus sum.

CERTVM est, Margaritas post plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vitio haudquaquam sunt obnoxie.

Indis nullus
Margarita-
rum in me-
dicina vsus.

CETERVM raro in medicum vsus venit Margarita apud Indos. Mauritani verò frequenter, nostro more, Margaritas cordialibus medicamentis iniiciunt.

INDI-

INDICARVM
ALIQVOT PLAN-
TARVM HISTORIÆ,
LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi.

CAP. I.

N medicamentis & stirpibus Indicis nobis in-
ognitis non abs re fore duxi, initium facere
ab arbore quadam, quæ non nisi à solis occasu
sque ad eius ortum floret, interdiu minimè.

ARBOR est Olææ magnitudine, foliis Pruno similibus,
flore noctu (dñ scilicet floret) odoratissimo, nullius quod sciam
usus propter teneritatem: nisi quod florum pediculis, qui lu-
tei sunt, huius vrbs incolæ vtuntur cibus tingendis, siquidem
Coci modo inficiunt. Et volunt etiam nonnulli aqua stilla-
ticiam florũ, oculis vitilẽ esse admoto lineo pãno hac intincto.

Arboris tri-
stis descri-
ptio.

PECVLIARIS est hæc arbor Goæ, quam è Malaca
allatam asserunt. Eam sanè nusquam alibi per Indiam vidi.
Hanc Goæ Parizataco: in Malayo Singadi vocant. Arbo-
ris tristis nomen illi inditum, quod dumtaxat noctu floreat.

Aqua è flo-
ribus Arb.
tristis.

FABVLANTVR autem indigenæ, Satrapæ cuidam
nomine Parizataco elegantem fuisse filiam, quæ cum So-
lem deperiret, eam ille compresserit. Cum verò postea illam
relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia præ a-
moris impatientia sibi ipsi mortem consciuerit. Ex cuius cre-
mata cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadaue-
ra) hæc nata est arbor, cuius flores adeò Solem exhorrent,
vt eum videre non sustineant.

Parizataco
Singadi.
Arbor tristi

Fabula de
Parizataci fi-
lia.

CETERVM horum florum fragrans odor, duorum
aliorum odoratissimorum florum memoriam reuocauit.

PRIORES sunt dicti Mogori, mali aureæ floribus Mogori.

multo odoratiores, quorum stillaticius liquor eundem apud istos vsum obtinuit, quem apud Hispanos florum mali aureæ aqua.

Champe. ALII flores (quorum hic magnus est vsus) dicuntur Champe, odore grauiori quàm Liliū album.

Indi odora-
mentis de-
ditissimi. PORRO (quandoquidem in odoramentorum mentionem incidimus) odoribus aliis dediti sunt huius regionis incole, vt plerumque cibo abstineant, vt habeant vnde odores sibi comparare possint, ideoque non immerito proniores in venerem esse censentur.

MVNERA quæ à tenuioribus offerri solent Regibus, prædicti sunt flores, & rose nostrates, quibus solent cubicula Regis insternere, & coriis floribus variis depictis ornare.

NARRARVNT mihi quidam, tantam esse huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in singulos annos Regi Bisnaguer soluta, ad quinq. millium Hispanicorum aureorum summam ferè accedant.

De Nimbo. CAP. II.

Nimbo historia.

AB omnibus huius Indię incolis Nimbo vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudine, folio Oleæ, acutiore tamen, per ambitum serrato, vtrique parte viridi, non cinereo aut villosa. Multis luxuriat folijs, flos candidus est, & fructus exiguis oliuis similis. *Melia Azadirachta*
Linnei Class. 10.

Nimbo facultates.

VTILIS est hæc arbor in vsu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum succo Limonum (mali Assyrii genus est) imposita, miraculosè ea sanant. Foliorum succum utilem esse ferunt lumbricis necandis, cum Balaguatæ incolæ, tum Malauarenses: quod rationi consonum est, cum nonnihil amaritudinis possideant.

Oleum ex Nimbo.

EXPRIMITVR in Bisnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtilissimum id est aduersus neruorum dolores, si eo calido inungantur.

De Ne-

De Negundo.

CAP. III.

PROVENIT in Balaguete & Malauar arbuscula quedam Persica magnitudine, frequentibus ramis: qui rescisi frequentiores latioresq; renascuntur, foliis Sambuci, simili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulo maior. Malauar incolæ eum suis eduliis Caril nuncupatis inspergunt. *Vitex Negundo Linnei Class. 14.*

Negundo
historia.

VULGARE nomen est Negundo, nonnulli in Balagate Sambali appellant: in Malauar Noche.

Negundo.
Sambali.
Noche.
Negundo
facultates.

MULTIS facultatibus prædita est hæc arbor. Tene-riorum ramulorum cum foliis decocto, aut ipsis elixis & contusis, vtilissimè contusa fouentur, modo nō adsit vulnus. Friguntur interdum iidem rami cum foliis in oleo, & contusionibus applicantur, resoluunt enim tumores & curant. Frequēs adeo est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum cum oleo, aut elixum exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admouerint, vnaq; nocte dolorem sustulisse, materiamq; digessisse affirmant: deinde foliis contusis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad cicatricem perducta sint.

VTILEM perhibent esse mulieres ad iuuandum conceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad conceptionem preparari. Ego malim præmandi, valentius enim futurum existimo medicamentum. Masticata folia, oris halitum commendant. Acrimonie verò cuiusdam participant, veluti Nasturtium: vnde manifestum est, calidam esse hanc plantam. Experti sunt nonnulli Veneris stimulos & impetus cohibere, eamque ob causam Viticem esse contenderunt: sed valde errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.

Negundo
vitex nō est.

De Iaca.

CAP. IIII.

ARBOR est in India prægrandis, fructum in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem, magni Melonis

Iaca histo-
ria.

effigie, interdum maiorem, foris virentem, intus verò fuluescentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed difficillimæ concoctionis, nempe qui plerumque soleat, ita vt assumitur, excerni. Nuces verò intus natae, torrentur aut elixantur, abiectoque putamine (qui nullius est vsus) castanearum modo, quibus sunt persimiles, eduntur.

Iaca.

VOCATUR hic fructus in Malauar Iaca: in Canara

Panaz.

& Guzarate Panaz. Nascentur autē dūtaxat in maritimis.

EXPERTVS sum cum in me, tum in plerisque aliis, hasce castaneas siue nuces alui profluvia mirum in modum sistere.

Iacerus.

*Hanc arborem describit Lud. Roman. lib. 5. cap. 15. suarum nauigationum, his verbis: In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores Iaceros appellant. Caudici eius arboris amplitudo Pyri est: fructui magnitudo bini ac medij palmi, crassitudinis verò humanæ coxæ. Gignitur fructus in caudice arboris subtus frondes, alij circiter medium caudicem. Colos est viridis, cetera nuci Pineæ hæud absimilis, vinaceis tamen minutioribus. Cum maturefcere incipit, obducit nigricantem eolorem, marcereq; videtur. Legitur is fructus mense Decembri: saporis sicut fermè Peponis moschum redolēis, parumque, si saporem quæras, abest à cotoneo persico, eodemque mitiore. Variam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere fauum mellis, modò suauē medicum malum comedere. Intra, mēbranas habet vt Malum punicum, inque eis delitescunt fructus nescio qui, mollibus non dissimiles castaneis. Si enim igne torrentur, saporem castaneæ repræsentant. Propterea fateri licet, non esse excellentiorem digniorēue illo fructu quempiam.

De Iangomas.

CAP. V.

Iangomas
descriptio.

ARBOR Pruni magnitudine sponte nascitur in agris & etiam in hortis Baçaim, Chaul, & Batequala, multis spinis horrens, foliis itidem Pruni: floribus candidis, fructu Sorbo simili, gustu Prunorum adstringente & acerbo. Cum primū emergit, Strobilo persimilis est. Vocatur incolis

Iangomas.

Iangomas.

Iangomas
serēdi ratio.

ACCEPI à fide dignis viris, optimam serendi rationem esse, si fructus, postquā eum ederit certa quædam auis, excretus,

excretus, vnà cum excremento seratur. Facilius enim hac ratione satus emergit, citiusque fructifera fit arbor.

De Carandas.

CAP. VI.

*ARBVSCVLA est arbuti magnitudine, foliis similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis persimili, nigricante per maturitatem, gratissimoque, vuarum sapore, ex quo à nonnullis vinosus succus exprimitur. Fructus autem virens magnitudine est nucis ponticæ cum suo putamine, interdum maior; succum nonnumquam exstillas viscidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale. Solet tamen, cum viridis est, muria aut aceto coddiri, & ita asseruari, ad excitandam elanguescentem appetentiam.

Carandas historia.

NASCITVR tum in continenti, tum in Balagate, vocaturque Carandas.

Carandas.

*Huic ferè similem describit Ouiedus lib. 8. suæ historiæ cap. 12. in hunc modum: In Hispaniola insula, vasta est arbor pulchraque materie firma & utili, *Auzuba* nomine, fructu quidem longè suauissimo, vt sunt pyra apiana, muscatellina vocant, sed qui lacteo succo eoque viscido & glutinoso abundet, qualis est qui in ficibus immaturis: idcirco molestus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum in aquam iniiciant, & lacteum succum digitis exprimant qui in aqua sedit.

Auzuba.

De Coru.

CAP. VII.

CORV lingua Canarica dictus, frutex est in Arbuti altitudinem assurgens, aut paulo minor, foliis mali Persicæ, floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc Lusitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Malauarenses eius vsum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuscumque generis dysenterias presentissime curant, euacuata primum magna ex parte peccante materia, alioqui facile in eundem morbum rursus incidunt.

Coru historia.

Herba Malauarica.

VSVS est corticis radicum primum exsiccati, quoniam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putauimus, sed degustatum, insipidum & frigidum inuenimus. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constitui, plus tamen siccitatis quam frigiditatis obtinentem: in quo or-

dine etiam huius regionis medici constituunt.

Coru facul-
tates.

PVLVEREM huius radice contusa in ollulam distillatoriam imponimus, ac cum sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciaeque vna butyri non saliti, ignis calore elicimus aquam stillaticiam, cuius quatuor vncias cum aqua stillaticia rosarum, aut aqua e pediculis rosarum, aut plantaginis duabus vnciis agro propinamus. Quod si opus est, adiciamus puluerem pastillorum ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex iisdem rebus e quibus sit aqua, dempto butyro. Iniiciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quod si necesse sit, eam aquam bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & a meridie hora secunda. Cibus est oriza sero lactis macerata, & pulli gallinacei in aqua orizae, quam Canje vocant, macerati, pro virium agri robore cibum subministrantes. Certè vino omnino abstinemus, nisi urgente admodum necessitate in inueteratis dysenterijs eius necessarius sit vsus.

Canje.

SED tamen si mihi semper bene successerit huius aquae vsus; cogor tamē fateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauarensibus preparatam, magis praesentaneā opem adferre. Ea verò paratur ex iisdem, e quibus nostra aqua, rebus tenuissimè tritis, & sero, aut aqua orizae probè coctae maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem vncias mane exhibent, & totidem sub vesperam, si necessitas urgeat. Sed quoniā amarus est succus & ingratus, ab eius potu serū propinare ad os eluēdum solent. Quod si Malauarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tamen si id semper strenuè negent.

SALVTARE est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compefcit, cum aqua Menthae & Mastiches puluere sumptum.

De Aua-

De Auacari. CAP. VIII.

EST etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior tamen superiore, quæ foliis, floribus & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto saporis, multo tamen astringentior. Hanc plantam Auacari nominant incolæ. Nasçitur in montibus.

Auacari historia.

Auacari.

AIUNT miræ esse efficaciæ aduersus inueteratas dysenterias è causa frigida prouenientes. Eius experimētum se fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cum integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuissent, sumpto huius plantæ cortice trito & in aqua oriæ macerato in prisana modum, sanata est. Hanc arbusculam trifolium olere ferunt.

Auacari facultates.

De Mangas. CAP. IX.

TAMETSI & fructus qui apud Indos nascuntur, longè sint excellentiores iis qui in Europa proueniunt, veluti aurea mala, citria, ficus, vuae, persica, punica, & similes; omnibus tamen præstat fructus quidam apud eos nasçens quem ipsi Mangas vocant. Tanta est enim eius suauitas, vt cum in foro prostat, Ormuz incolæ, apud quos frequens est cum aliis fructibus iā enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emāt.

Mangifera Indica. Linnæi Class. 5.

Mangas.

COLLIGENDI tempus est in regionibus calidioribus, mense Aprili: aliis regionibus serotinis, Maio & Iunio: interdum tamen Octobri (quem ipsi Rodolho vocant) & Nouembri.

Mangas autumnus.

Rodolho.

CETERVM pro regionum natura & diuersitate, variat etiam saporis bonitate hic fructus.

PRIMAS igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Secundum locum obtinet qui in Guzarate prouenit, præsertim is qui per excellentiam Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem reliquis cedens, saporis tamen & odoris gratia iis superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertium bonitatis gradum obtinet quem Balagate gignit, maior in vniuersum supradictis.

Mangas delectus.

supradictis. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos suauior mihi visus est quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager & Dultabado primariæ vrbes Regis Nizamoxa. Boni sunt item ij fructus qui in Bengala, Pegu & Malaca proueniunt.

Mangas arbor bifera.

HABEO in meo prædio quod est in Bombaim (cuius in priori huius Historiæ parte memini) arborem huiusmodi fructus proferentem, quæ bifera est. Nam Maio mense fructum fert saporis quidē & odoris gratia excellentiorem; Autumni verò sub finem, alium superiori magis commēdabilem, quoniam præter tempus solitum nascatur.

Mangas fa-
cultates.

COLORE est is fructus ex viridi rubescente, & odore gratissimo. Exempto cortice, editur aut sine vino, aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur etiam saccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, inspersis in eius medutullio gingibere, & alliis. Interdum editur cum sale, & nonnumquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quemadmodum persica. Eius osiculis assatis, alui profluuiâ sisti aiunt, quod verum esse deprehendi: nam degustata, suberinas glandes sapiebant. Nuclei verò recentes, lumbricos & ventris tineas necare dicuntur, quod rationi consonum esse puto, ob eorum amarorem.

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iaiama Ouiedi, quem septimo suæ Historiæ lib. cap. 13. describit, tamen si plus similitudinis habere videatur cum eius Anon, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriusque igitur historiam hîc adscribam ut vtra huic fructui magis quadret, lectori diiudicandum relinquamus.

ANON igitur arbor est cuius fructus magnam cum Guanabano similitudinem habet, cum forma, tum carne & semine. Sed & ipsa Anonis arbor Guanabani arbori simillima est cū magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt, primum, quod huius fructus minor sit Guanabano, corticique color luteus, qui in Guanabano viridis est; deinde, quod meo quidem iudicio gratioꝝ sit palato Anon, quàm Guanabanus, utpote firmiore carne. Vtrumque magno in pretio habent Indi Americi, & diligenter in suis prædiis colunt. Hæc Ouiedus de Anone: Nunc ad Iaiama historiam accedamus.

Iaiama.

NASCITVR in Hispaniola, reliquisque vicinis insulis fructus quidam, quem nostri à Strobili siue Pinæ nucis similitudine Piñas appellant, non quod eiusmodi lignosas squamas habeat, sed quod
eius cor-

eius cortex simili modo distinctus videatur, tamen non squamatum, sed peponis modo cultello integer auferatur. Ut autem succi bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo virefcens, paulatim per maturitatem virore euanescente. Odor iucundissimus, qualis ferè in eo Persicorum genere quod à malis & cotoneis nomen apud Italos & Hispanos inuenit, magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascuntur verò singuli fructus ex Cardui genere aspero & spinoso, oblongis prædito foliis, è quorum medio profilit caulis rotundus vnicum ferens fructum, qui post 10. aut 12. mensem demum maturefcit. Eo sublato, nullus præterea in planta nascitur fructus, ideoque ea velut inutilis abiicitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur veluti germina & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tamquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis, sic vt media turionum pars extra solum extet; atque radice agunt, fructumque suo tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuersis nominibus nuncupantur: tres verò distinctæ species notantur, prior *laiama* ab incolis appellata; altera *Boniama*, tertia *laiagua*. Posterior hæc carne est candida, gustu vinoso, sed acido & acerbò. *Boniama* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *laiama* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fuluiescente, dulci & suauis gustu. Per omnium tamen carnem sparæ sunt veluti fibræ quædam tenuissimæ, quæ tametsi palatum inter edendum non offendant; gingiuas tamen lædunt, si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascuntur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit, longè sunt illis suauiores, & cultoris beneficium abundè compensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his insularibus cum bonitate, tum magnitudine præstant qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantum aut viginti diebus conseruari potest. Hactenus Quiedus.

H v n c Theuerus lib. Singularium Americæ, cap. 46. *Nana* à Brasilianis vocatur, radiceque plurimum in suis ægredituribus vesci. Alium item huic similem describit nomine *Hoyri* cap. 33. eiusdem libri.

De Musa.

CAP. X.

HÆC planta non nisi semel seritur. Nam semel sata, ex trunci pede multos stolones producit, qui in arbusculis enadunt. Truncus ex squamoso foliorum cortice constat: foliis amplissimis, binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata crassaque costa. Nullis constat ramis, sed è germine flores quosdā coniunctim profert, subrufos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circumminent pediculi, centum interdum ducentos aut plures ficus sustinentes.

NASCITUR in Canara, Decan, Guzarate, & Bengala: vo-

Musa historia.

Musa
Paradisiaca
Linnei
Class. 23.

Quelli, Pa-
lan, Piçan.

Guinea.
Bananas.

Musa, Amu-
sa.

Ficus Marta-
banis.

Chincapalo-
nes.

Iminga.

Musa facul-
tates.

gala: vocaturq; illis Quelli. Nascitur etiā in Malauar, vbi Palan*; & in Malayo, vbi Piçan dicitur. Prouenit etiam plerisq; aliis locis, & in ea Africa parte quam Guineam appellant, vbi Bananas * nuncupantur. Arabes eum fructum Musa, aut Amusa vocant. Sic & Auicēna, & Serapio, & Rhases, qui de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt fortē & alij, quos mihi videre non contigit.

COMMENDANTVR ij fructus qui in Martabā proueniunt: primū enim ē Bēgala eò delati sunt, deinde sati vt gratiores euaderēt: vocātur nunc ij, ficus Martabanis. Alij adhuc inueniuntur meo palato gratiores & odorati, Cenorins appellant: sunt ij laues, flauī, & pleni. In Malauar sunt Chincapalones dicti, suaves & palato grati, pleni, colore virescentes. Laudantur etiam in Sofala nati, Aethiopibus Iminga dicti. Inuenitur etiam in Baçaim aliisq; prouinciis genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id assatum & vino deinde maceratum inpersa Canella, multo melius sapit quā malum cydonium assatum. Idem fructus per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probē frictus, inperso postea cinnamomo, gratissimus est cibus.

SCRIBIT Auicēna lib. 2. cap. 491. paucū præbere alimentū, bilem generare & pituitā: prodesse tamen aduersus pectoris & pulmonum incendia, stomachū autem offendere. Idcirco biliosis, ab huius esu, oxymel cū seminibus propinandum esse: pituitosis verò mel. Vtilis est renibus, & vrinā ciet.

SCRIBIT Rhases lib. de re med. 3. ad Almanf. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deicere; subducere tamen aluum, & gutturis exasperationes lenire.

SERAPIO autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in sine primi calfacientium & humectantium ordinis esse asserit, & vtilem esse aduersus pectoris & pulmonum ardores, eisq; qui liberalius hac vescuntur, stomachum praeauari: augere tamen foetum in vtero, renibus opitulari,

opitulari, vrinas ciere, & venerem exstimulare.

PRÆSCRIBUNT medici Indi hunc fructum in febribus aliisque morbis.

RIDICULUM autē est quod scripsit quidā Franciscanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Musa, quod dignus sit Musis, aut quod earū sit cibus. Addit præterea eum esse fructum quem degustauerit Adā in Paradiso terrestri.

Ridiculum
Musæ etymon.

*Iam aliquot annis in ea opinione fui, ut existimarem Musam Arabum eam esse plantam cuius Plinius lib. 12. cap. 6. meminit his verbis: Maior alia pomo, & suauitate præcellentior quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas autem imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, ut uno quaternos satiet. Arbori nomen Palæ, pomo Ariænæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Musæ descriptionem quadrant. Huc accedit, quod in prouincia Malauar, quæ supra Indum flumen est, intra verò Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Latini suum Pala mutuati videntur.

*Vlysi pone ubi aliquot plantas vidi, minimè tamen fructiferas, nomen hoc retinet, vocat enim etiamnum Figuera Banana, id est, ficum Bananas ferentem: Eius iconem satis affabre pictam inuenies apud Matthiolum commentariis in lib. 1. Dioscoridis cap. de Palma.

Figuera banana.

CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. lib. nauigationū suarum 5. cap. 15. ac tria eius genera constituit. Meminit item F. Brocardus qui Terram sanctā descripsit, sub nomine Pomorum paradisi, quem per omnia seculis est Cardan. lib. de subtilitatibus. Sed & Theuerus lib. Singularium Americæ cap. 33. eundem describit, atque Pacona, arborem verò Paquouere Americis vocari tradit. Ouiedus verò nomine improprio Platanum appellat lib. Historiæ Indiæ 8. cap. 1. cuius descriptionem tamquam pleniorē omisss ceteris (ne toties repetita lectori fastidium pariant) hic subiungemus.

Poma Paradisi.

Pacona.
Paquouere.

INVENITVR, inquit, hic fructus Platanī nomine, tametsi neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed plāta quædam huic Indiæ haudquaquam peculiatis, & aliunde translata sub Platanī nomine. Interdum autem hæc improprie dicta Platanus in arboris celsitudinem excrescit, & hominis crassitiem intumescit: alias verò coxæ humanæ crassitie conspicitur, pro soli natura & vbertate augescens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecim palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerumque minora. Hæc ventorum flatibus facile multifariam dissecantur, & ex costa illa per folij longitudinem excurrente pendere spectantur eum in modum dissecta. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vñ producit, viginti, triginta, interdum centenos & plures fructus palmari longitudine brachiali quæ crassitudine sustententem, nō numquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantæ ipsius & soli fertilitate.

Platanus.

Cortex

Cortex huic satis crassus, sed qui facile eximatur, continens pulpartem siue carnem bubulæ medullæ persimilem. Integra vua ante maturitatem colligenda est, cum videlicet aliquis fructus flavescere incipit, deinde in ædibus suspendenda, illic enim plenam maturitatem consequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & utrimque incisus, deinde in solatium, gratissimi est saporis, & caricas succi bonitate superat. Tegulæ item impositus, & in clibano coctus cor reficit, & suauissimus est. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cum carnes ferè coctæ sunt, diutinam enim coctionem non fert: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane aliove aliquo condimento, gratissimi etenim est saporis, nec minus salubris & facilis concoctionis. Caudex qui vnam profert annuus est, & semel dumtaxat in vita fructus gignit: verùm ad radices consurgunt quinque, sex, aut plures furculi qui parentem renouant, & subsequente anno fructum perficiunt. Exempta vua abiicitur planta utpote inutilis. Adeo verò fecunda est hæc planta, ut numquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, ut fructus toto anno vberrius legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, ideoque plurimæ hic initio perierunt, antequam aduersus eas inuenta essent remedia. Peregrina enim, ut initio diximus, est hæc planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primum trāsata. Hæc ex proluxa Ouicidi descriptione desumpta.

De Doriones.

CAP. XI.

Doriones
descriptio.

INTER celeberrimos Indiæ fructus recensentur à plebisque Doriones in Malaca vocitati, fructus Melopeponis magnitudine, denso cortice rostratisque tuberculis plurimis obductus, veluti is quem Iaca Goæ vocant, de quo cap. 4. diximus, foris virescens, intus verò concameratus, seminâque exigui oui gallinacei magnitudine in singulis cameris continens, coloris, & saporis eius condimenti quod ex amygdalis cōtusis, lacte, farina, aqua rosacea & saccharo fit, Manger blanc Galli vocant, non tamen ita mollescentia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed pallidi coloris. Osiculum hæc in se continet mali perfici osiculis persimile, sed rotundum. Folia huius plantæ medium palmum oblōga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutior parte auersa, interna verò parte admodū virescentia: flos è candido flauescens. Arborē Iuglandis modo prægrandem esse aiunt, foliis laurinis.

Alia Dorio
nes descri-
ptio.

SUNT alij qui hunc in modum describunt: Fructus est

Strobili

Strobili siue nucis pineæ magnitudine, interdum multo maior, & eiusdem ferè formæ, nisi tubercula illa siue aculeos multò tenuiores acutioresq; haberet, Erinacei spinis ferè similes. Intus quatuor cōcamerationibus siue cavitatibus constat, medullamq; siue pulpam continet pinguedini illi lactis similem quam Hispani Nata, Galli Crème, Itali Capo di latte vocant. Folio est virente, cuspidis lanceæ effigie, ducto per longitudinem duplici neruo, e quo deinde aliæ venulæ per folij latitudinem euagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alij verò post quartum annum fructiferã esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed dilui & elinguescentis.

*Cum hoc fructu planè conuenit Guanabanus Ouiedi, quem lib. 8. suæ historię cap. 17. describit, quemque per vniuersam ferè Americam siue nouum orbem nasci tradunt.

GUANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medicæ mali quam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediani Melonis magnitudine, qui tamèn interdum in capitis pueri crassitudinem excreseat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squamis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit, neque crassior quàm in pyris. Caro eadē dissima saporisque delicatissimi, quæ facillè pinguedinis lactis instar, in ore resoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquanto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per æstus vtilis. Nam tametsi quis integrum Guanabanum deuoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est ligni materies. Hæc Ouiedus.

Guanabanus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo cuius Cæsar Scaliger, lib. de Subtilitat. aduersus Cardanum exercitatione 281. parit, 6. meminit in hunc modum:

GUANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici, color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasolacea. Hunc enim esse puto qui superioribus annis ex Æthiopie Mozambique Antuerpiam allatus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durusque cortex tenui mollique vt in cydoniis, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinem excurrentibus venis, siue potius sulcis, vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem desinit: Superiori verò, qua videlicet è ramis dependet, pediculo inhæret firmo, duro & fibroso. Continet hic fructus pulpam candicantem, qua Æthiopes in febrium ardoribus vtuntur sitis sedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita est. Hæc siccata friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluatur, remanente tamen perpetuò aciditate. Per hanc sparsa sunt semina renibus, aut

Guanabanus.

Anagyridis legitime fructui simillima, nigro tamen colore nitentia, ac ex umbilico fibris quibusdam suspensa, ut in eius icōne conspiciere est. Hæc terræ commissa, plantulas folio Laurinis simili protulerunt, sed quæ subsequente hieme perierint.

H V I C etiam simillimum foliis tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10. lib. Singulatum Americæ, his verbis: Tres sunt Hesperidum insulæ ad Æthiopum promontorium, Caput viride vulgo appellant. In harum una arbor inuenitur, folio nostratis fici, fructu duorum fere pedum longitudine, crasso, magnis oblongisque Cyptiis cucurbitis haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur ut nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine leporinis rebus similia. His quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptada conficiunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

S E O & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius història non male nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco nunc semina contineat phasiolacea, incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire est, Cohyne conspicitur, cuius fructus Cucurbitæ minori, aut Peponi quem Citrullum vocat, haud absimilis, oblonga siue ouali forma, quali scilicet Struthionum oua sunt. In cibos haudquaquam admittitur: sed eius aspectus oculis gratissimus, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: sed tamen & eum ad superstitionis quoddam genus seruant. Si quidem hunc pulpa exempta, granis Mayzi lapillissue, aut re simili implent, variisque plumarum generibus supernè exornant: deinde inferiori parte pertusum bacillo adaptant quem terræ infigunt. Huiusmodi fructus binos aut ternos in singulis tuguriis seruare magna cum reuerentia apud eos moris est. Existimant enim, cum hunc fructum (quem *Maraka*, & *Tamaraka* nuncupant) manibus pertractant, crepitantemque ob Mayzi grana iniecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferre atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis *Pangi*. (Diuinorum genus est, qui suffitu herbæ Petun, de qua nos aliàs, & quibusdam obmurmurationibus illorum Tamaraka diuinam facultatem tribuere perhibent) persuasi.

Maraka.

Higuëro.

O V I E D V S lib. Indicæ historix 8. cap. 4. suum Higuëro tetrasylabum describit in hunc modum: *Higuëro* arbor est prægrandis, veluti *Morus nigra*: Fructum fert *Cucurbitæ* rotundæ, interdum verò oblongæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur. Ex eo pateras, & alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atque apta sedibus, subselliis, ephippiis, aliisque operibus fabricandis: mali etenim medicæ aut punicæ materiam esse diceres. Cortice facile delibratur. Folio est oblongo, angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum usque paulatim angustius fit. Indi nonnumquam præaliorum fructuum pænuria hoc vescuntur, hoc est eius *darne*, quæ cucurbitæ carni cum adhuc viret similis est. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in Hispaniola, reliquisque insulis, & huius Indix continente.

Adansonia digitata
Linnaei Class. 16

Guanabane, ou
Cœur de bœuf.

Fruit du Guanabane de Scaliger garni de semences ou
grains noirs et reluisans, semblables à des reins ou rognons.

CETERVM hunc fructum, quocumq; tandē nomine appelleretur, quod rarus esset & peregrinus, non negligendum, sed huic nostrę Epitomę adijiendum putavi in gratiam studiosorum rei herbariæ, quę cum Coldebergo, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

Fruct del'Higuero,
de l'Escluse.

Crescentia Cujete J. Linnæi
class. 14.

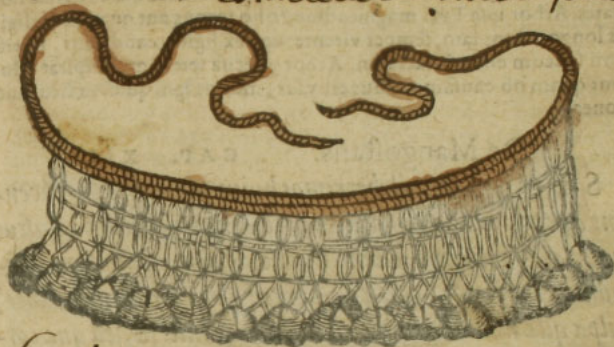

PORRO apud me seruo ex huius fructus aut huic similis semi-
nibus, quibus exempta est medulla, lora duo filo xyolino contexta: alia
item bina è fructu quodam anguloso. Constât verò singula lora du-
plici aut triplici filorum xylinorum ordine reticuli modo contexto-
rum, è quibus dependent vacui fructus eo quem exprimi iussimus
modo. His Canibales ad crura alligatis in suis saltationibus uti solent,
quem-

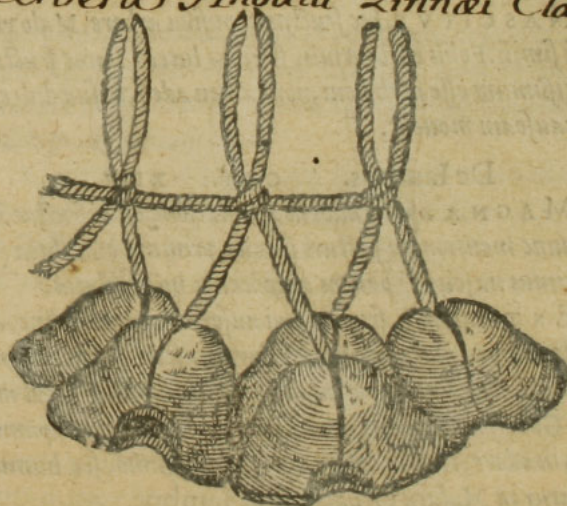
quemadmodum apud Mauritanos atque etiam Hispanos nolarum & rintinnabulorum usus est: mirum etenim quantum hi fru. us ex mutua collisione sonitum edant. Posterioris meminit Thevetus cap. 26. Singular. Americæ in hunc modum.

AHOVAY THEVETI.

Fruit de l'Ahouai de Thevet, selon l'Escluse.

Cerbera Ahouai Linnæi Class. 5.

ΑΗΟΥΑΥ nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine vulgaris castaneæ, candido, forma literam Græcam Δ representante. Huius nucleus præsentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & dissidiis, præsertim verò viri vxoribus infens, aut contrà vxores viris indignatæ propinare solent. Peregrinis sanè nullo modo eum fructum recens collectum communicant, atque ab eius etiam contactu liberos suos arcènt, nisi cui exemptus sit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus suspendunt, tantùmquæ; sonitum edunt, quantum tintinnabula aut nolæ nostrates. Arbor ipsa Pyri magnitudine, folio ternos aut quaternos digitos longo, duos lato, semper virente: cortex ligno candicans. Recisî rami succum emittût lacteum. Arbor præcisa teterrimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidam struendo idonea.

De Mangostans.

CAP. XII.

S E D & inter celeberrimos huius Indiæ fructus recensent quendam Mangostans incolis nuncupatum, gustus suauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine esse ferunt, cortice cinereo (aliq̃ è viridi nigricante) pulpa quæ malorum aureorum pulpa similis sit, sed quæ cortici non adhæreat.

Mangostás.

Mangostans
descriptio.

N A S C I T U R hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Foliis est laurinis, floribus luteis. Hunc fructum dulcissimum esse perhibent, non tamen adeo, vt sua dulcedine nauseam moueat.

De Iambos.

CAP. XIII.

M A G N A apud Indos in æstimatione est is fructus, cuius nunc mentionem facturi sumus, primum è Malaca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.

Iambos historia.

E S T autem is fructus oui anserini magnitudine, aut paulo maior, colore ex candido purpurascens, pulcherrimo; odore rosaceo. Vel, vt verius dicā, similis est hic fructus magnis Gallis recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cum in odore, tum in colore; gustu suauissimo, sed humido. Vocatur in Malaca & hac regione Iambos.*

A R B V S C V L A ipsa in Pruni magnitudinē assurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspidē ferrea

Eugenia
Iambos.
Linnaei clas. 12

Iambos.

ferrea maioris alicuius lanceæ, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber, odoratissimus, gustu acido. Firmis nititur radicibus hæc arbor, quoniam admodum fructifera est. Post quartum enim annum fructifera est, nec semel dumtaxat fert in anno ut pleræq. omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis novos edit fructus.

Iambos post
4. annum
fructifera.

CONDIVNTUR tum fructus, tum flores, atque ita asseruantur.

*Nisi noster Auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore passini per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid sibi velit, ignorare me fateor. Ceterum eas exigua pila pabularia maiores numquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes sunt, & odoratas.

De Cydoniis Bengalensibus. CAP. XIII.

APPELLAVIMUS hunc fructum Lusitanica lingua Marmelos de Bengala, id est, Mala cydonia è Bengala; quoniam saccharo condita primum ad me perlata sunt è Bègala, cum hac inscriptione, utilia sunt aduersus alui profluvia. Intellexi autem ab amico, qui frequenter in proximis siluas venationis causa excurrit, hunc fructum non modo in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti huius prouinciæ inueniri.

Marmelos
de Bengala.

CETERVM legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tum in reliquis vbi prouenit regionibus, est Sirifole et Beli: Sirifole quidem nomine vulgo cognitus est, Beli verò nomine medicis dumtaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.

Sirifole, Bel

EST verò ipsa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, foliis Persicæ mali, eiusdemq. odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricante, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò maturescens fructus auctior fit, donec, iam plenam maturitatem consecutus, in Cydoniæ mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccatur, & indurescit

Beli histo-
ria.

veluti putamen nucis Indicae, quam Coccum vocant.

FRUCTV maturo pulpa siue medulla eximitur, quam in laminas sectam saccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asseruatur in vsum.

Beli faculta-
tes.

SOLENT Guzaratenses medici vti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inueteratis alui profluuiis sistendis: adstrictionem enim illam semper conseruant, tametsi matura, cydonia.

Dimas Bos-
que Medi-
cus.

RETVLIT mihi clarissimus vir Dimas Bosque, Valentinus medicus, rei herbariae peritus, & nunc hic medicinam faciens, se, cum castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iasanapatan, magno & admirabili successu vsum esse in profliganda dysenteria, quae vniuersum eius exercitum affligebat, cum ad manum non essent vsitata remedia. Et enim nunc ex huius fructus succo & saccharo miuam parabat, quam agris daret: nunc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modo pulpam saccharo exceptam, vt in cydoniis solet, agris exhibebat: interdum fructum assum inperso saccharo: nonnumquam cortices exempta pulpa decoquebat, atque id decoctum per clysteres iniiciebat; similem vero effectum praebebant, quale balaustiorum aliorumque adstringentium medicamentorum quibus vti solemus, decocta praestare solent.

AT silentio praterendum non est, quod eadem castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi bina huiusmodi mala assanda, vt ea cuidam militi dysenteria laboranti edenda praeberet: verum dum assantur, ea crepuerunt, ipsaque pulpa Aethiopis faciem, pectus & brachia sic adussit, vt puluere tormentario vstulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpae lentorem & visciditatem simul & adstrictionem, quae semel accensa vehementius vrit, quam sicca aliqua materia; quemadmodum ferrum incensum magis quam lignum aut stupam vrere videmus.

Scribit Fragosus in sua Rhapsodia (& alij ante eum) in Guatimala fructum nâci Guayavas ab incolis nuncupatum, non minus adstringentem quàm Cydonia ista Bengalensia, eumque ad similem morbum (qui incolis eius regionis admodum familiaris est) propinari solere, sed prius tostum.

De Carambolas.

CAP. XV. *Averrhoa*

FRUCTVS est in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, ut videtur, partes distinctus, flavescentes, qui in Malauar Carambolas vocatur, in Canara & Decan Camariz, in Malayo Balimba.

Carambola
Linnaei Char.

Carambolas.

Camariz.

Balimba.

Carambolas
facultates.

NULLVS eius in medicina vsus, præterquam quòd in febribus quotidianis exhibetur, & ex eius succo, cum aliis idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines utilia.

PLERISQUE bene sapit hic fructus, præsertim qui vinosus est. Saccharo conditur, gratissimusq; est palato. Eo verò vtor syrupi acetosi loco.

De Ber.

CAP. XVI.

VOCATUR hic fructus in Canara Bor, in Decan Ber, in Malayo Vidaras, præstantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguete nascitur bonitate cedens.

Bor, Ber,
Vidaras.

ALIVS alio suavior est, sed tamen aliquid adstrictorie facultatis retinet, quoniam numquam ita maturescit, ut commodè exsiccare possit, quemadmodum is qui in Anasegua provenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere non potest ut Zizipha, è quibus syrupum conficimus. Sed cum aliis esui aptis malis careamus, vii sunt Camuesæ Hispanis dictæ, commendantur hi apud nos.

DIFFERT arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiusdemque foliis, minus tamen rotundis: verum nonnihil spinosa est.

De Ambare.

CAP. XVII.

FRUCTVS est hic in India, Ambare vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo solent cibos condire, ut palato gratiores reddantur: maturus enim, odo-

N 5

ratus est,

ratus est, gratamq; aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente, dum immaturus est, at in maturo fuluus est color.

Amba.
Magna.

* Lud. Roman. lib. nauigat. 5. cap. 15. hunc fructum. *Amba* nominat. Est item, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, simillima est arbori, frequentesque, ut Pyro fructus. Is iuglandem nucem è nostris effingit, cum iam sunt absolui. Cum maturascit, fului, eiusdemque splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, ut amygdalæ aridæ. Damasceno, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis, ut apud nos oliuæ, sed sunt longe meliores.

De Iambolones. CAP. XVIII.

Iambolifera pedunculata NASCITVR sponte frutex quidam in agris, Myrti effigie, sed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem; incolæ

Iambolo-
nes.

Iambolones vocant. Muria conditur oliuarum modo.

CETERVM neque hic fructus, neque Iaca admodum salubres ab huius regionis incolis æstimantur.

De Brindones. CAP. XIX.

Brindones.

IN hac regione est fructus quidam Brindones vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido.

INVENITVR interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adedò acidus uti superior, qui tamen non minus quàm ille intus rubeat.

MULTORVM palato sapidus est hic fructus, meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tinctorum utuntur. Cortex verò asseruatur, atque mari aliò transuehitur, aceti conficiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est.

Acetum è
Brindones.

De Indico Melone. CAP. XX.

Melo Indi-
cus.

EST apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulum, formaq; quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiam incolentibus Pateca (corrupto ab Indorum Batic vocabulo) dicitur. Hunc Melonem

Pateca, Ba-
tice.

lonem

tionem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones nostrates comesturi aperimus : sed per transuersum secant. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo, attamen suavis est, refrigeratq; mirum in modum & humectat, tota carne sese in quendam liquorem resolvente.

VTILIS est in biliosis febribus, & ardentibus, aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Vriuas ciet : solentq; sani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maxime sit infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si ab eis suas mensas auspicarentur.

Melonis Indici facultates.

HUIVS semina (que ante maturitatem candida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouocant, eaq; reliquis seminibus frigidis, tametsi eis non careamus, præstantiora æstimamus.

REFERVNT Arabes & Persæ primū ex India hunc fructum ad se delatū, eamq; ob causam Baticec indi appellant, id est, Melonem indicum; quo nomine etiam Auicenna appellatur multis locis. Baticec enim eorū lingua Melonem sonat. In India verò ab ipsis incolis Calangari dicitur.

Baticec indi.

Calangari.

MEMINIT huius Auicenna libr. 4. fen. 1. cap. 39. cap. de Tertianā pura, ac eum multis laudibus commendat.

PVTARVNT nonnulli id Melonis genus quod in Hispania Castellana nascitur, quòdque Budiecas vocant, esse hunc Melonem indicum, & deprauato à Baticec nomine Budiecas appellatum. Sed valde falluntur. Nam plurimum ab hoc differt cum foliis, tum planta tota, que Melonum indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.

Budiecas.

AIVNT etiam in Africa Indicis similem nasci: sed cū non viderim, affirmare non ausim.

IGNORABANT eruditi huius regionis medici, istius Melonis in Medicina vsum: (non solēt enim ad huiusmodi

modi minutias sese abiicere, & in suis curationibus experientia & consuetudine dumtaxat nituntur) sed à me edocti, eis vti coeperunt.

*Cum hoc fructu similitudinem quandam habere videretur, quam Ludou. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. describit in hunc modum: Habent in Calecut fructus quosdam Cucurbitis similes, sed conditura aptiores. Res est nō indigna memoratu; huic nomen est *Comolange*. Oritur inculca tellure Peponum modo.

Comolange.

De Mungo.

CAP. XXI.

Mungo.

Phaseolus max.

Mungo vsus

EST verò Mungo semen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine. Pabulum est equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo vtuntur.

FEBRICITANS cibo abstinet per decem, nonnumquam per quindecim dies: post quos illis huius fructus decoctum propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanserit: deinde cortice delibratum Mūgo & instar Orizæ coctum febricitanti exhibent. Panem verò triticeum non nisi post multos dies præbent. Non enim carent frumento hæc prouincia, tametsi non stercorentur & colantur agri, quemadmodum apud nos. sed superficialiter dumtaxat aratum solum, propria pinguedine et vbertate etiam interdum sine pluuia frumentum sibi mense Nouembri commissum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.

NASCI etiam ferunt in Palestina hoc Mungo. Eius meminit Auicenna, lib. 2. cap. 483. vocatq; *Mesle**, Bel-lunensis eius interpret Mens: (Mex autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus sum.) Item alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum Mex edi, quoniam cum facilius sint concoctionis quàm mex, periculum sit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.

*Missus est VValerão Doræo ex Ormuz, fructus quidam exiguus Piperis magnitudine, rotundus, striatus, qui Coriandri grana ita æmulatur, ut primum intuentibus Coriandrum videatur, maius tamen & nigrum: membrana superior granum continet nigricans calidi gustus. Non ineptè quadrare videtur Negundo, tertio huius libri cap. descripto, sed neque etiam huic Mungo, cui exactissime conueniret, nisi calidus es-

*Meisce habent nostra exemplaria. Mex.

lidus effet, Mungo verò frigidus, quantum ex eius facultatibus colligere licet. Netamen locum non haberet, eius iconem cum breui descriptione hic inferimus: atque alterius cuiusdā pusilli fructus quem ad me superiore ætate clariss. vir D. Alphonsus Pancius Medicus, ac publicus in Academia Ferrariēsi Professor misit, quemque *Buna* nonnullis, aliis verò *Elkau* nuncupari tradit.

Le Mungo.

Phaseolus Max.
Linnei Class. 17.

BUNA igitur Fagax est magnitudine, aut paulo amplior, oblongior plerumque, colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti sulcum quandam per longitudinem utrimque habente, per quem facile in duas æquales partes separatur, quæ singula grana continent, oblonga, altera parte plana, fulvescentia, gustu acido. Aiunt in Alexandria portionem quandam ex ea fieri vim refrigerandi non medioerem obtinentem.

Coffea arabica Linnei Class. 5.

Le Caffé.

De Curcas.

CAP. XXII.

NASCITVR in Malauar fructus quidam magnitudine Auellana cum suo putamine, non tamen ad eò rotundus est, candidus, gustu quali sunt tubera cocta: hunc Chiuiquilenga vocant, id est, exiguum Inhame*: in Cairo, vbi frequens est, Curcas (sic etiam in quibusdam Malauar locis) in Cambaya Carpata. Dependet ex ramis cuiusdam

Curcas descriptio.

Chiuiquilenga.
Curcas.

Carpata.

Tatropa Curcas Linnei Class. 21.

*Meisse, Auienne
pro Meissey Mes.
Mens Melunensi*

*Fructus niger Coriandro similis L. 93 Simp 413. n. 4.
Mungo Clus. Exot. lib. 2. p. 236. de aromat. p. 205.
J. J. Tom. 2. lib. 15. pag. 189. de ser. absque Icones.
Parkinson Theatr. Bot. pag. 1622. de ser. cum Icones.*

plantæ

plantæ, quæ feritur : nullius, quod sciam, in medicina vsus.

QUANTVM coniectura consequi possum, videtur Serapio libr. simp. cap. 225. huius meminisse, vocasseque Habelculcul. Habelculcul * corrupto vocabulo, cum Hab-alciculcul dixisse deberet, quod Curcas significat (nisi nos ipsi forte Cûrcas corruptè vocemus) Hab enim magnum semen sonat, al articulus est genitiui, quemadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequentem vsus seminis quidem copiam facere, sed cholicam quam vocant passionem excitare : quæ omnia Malauares huic fructui tribuunt.

EIVS meminit Rhases, de re med. lib. 3. cap. 20. vocâtque Kilkil, sed forsitan corruptè.

SED quoniam in Cholerica passionis mentionem incidimus, eius causas, signa, & curandi rationem hic subiiciemus.

χολέρα.
Morxi.

Mordexi.
Hachaiza.

χολέρα Græcis, Cholera Latinis (vulgus medicorum Cholericam passionem nominat) Indis Morxi, id est, malum ob nimiam cibi ingurgitationem contractum, Lusitanis vocabulum corrumpentibus Mordexi, Arabibus Hachaiza, tametsi corruptè legatur apud Rhazen Saida, morbus est acutissimus, his præsertim regionibus, præsentibusque eget remediis. Nam plerumque intra viginti quatuor, interdum verò decem horarum spatium hominem necat, & quando tardissimè, quarto die.

Causæ.

SOLET accidere ob multam cruditatem, aut alimenterum prauitatem, interdum etiam ob immodicum veneris vsus, idque magna ex parte Iunio & Iulio, qui sunt Indis menses hiberni.

Signa,

PULSVS languidus est & concisus, difficilis respiratio : sequitur frigidus sudor foris, intus verò incendium & sitis, oculi conuident, vigilie torquent, frequens vomitus, & per inferna excretio, vt tandem virtus expultrix planè concidat, & subsequatur musculorum contractio & tensio.

DANDA

DANDA est opera, vt confestim & sine mora succurratur: ventriculus vitiosis humoribus primùm euacuetur medicamento vomitum ciente, quale est quod hordei & cumini decoctio (quod in hoc morbo efficax remedium esse comperi) constat: alius verò clystere ex hordei & furfuris decocto, oleo rosarum & melle rosaceo colato eluatur: corpus vniuersum pannis asperis & calefactis fricetur, collum, dorsum, & crura calidis oleis inungantur, quale est castorinum & rutaceum.

VBI exacta apparuerit concoctio, datur agro stillaticius liquor perdicis, aut gallinæ pinguis, è qua pinguedo exempta sit, deinde cum pauxilla aqua canellæ & rosacea, momentoque corallij & auri, iniecta cydonia frustulatim concisa, quæ si recetia non inueniuntur, muria condita, prius tamen albo vino diluta. Aqua nulla propinetur, aut si omnino opus est, pauxillum detur, in qua aurum ignitum extinctum sit: interdum vinum cum Canella, tametsi in victus ratione huiusmodi calida rarò præscribam, sed foris dumtaxat admoveam (roborando videlicet ventriculo) inunctione ex oleo mastichino & nardino, deinde canellæ facta.

PECULIARIA verò sunt remedia Theriaca vino aut aqua rosacea, aut stillaticio Canellæ liquore macerata, pro necessitatis ratione, vnicornu, lignum colubrinum, radix Malacensis, de quibus libro primo. Presentius verò remedium non inueni tribus granis lapidis Bezar, cuius supra memini: mirum enim in modum cordis vires reficit.

PORRO eum morbum Indici medici hac ratione curant. Propinant agris aquam decoctionis orizæ cum pipere & curkino: pedibus cauteria admovent, piper longum in oculos iniiciunt: aduersus autem musculorum contractiones & tensiones, validis ligaturis brachia, cruræque ad genua, deinde ad pedes vsque constringunt, & suum Betredendum exhibent.

Inhame.

*Inhame Lusitanis vocatur planta quadam amplissimis foliis iuxta aquas & in ipsis aquis nascens. Verum non sponte prouenit, sed feri debet: at semel facta, radice se propagat. Eam tametli nonnulli Arum Ægyptium esse censeant, Colocasiam potius nobis videri, Deo annuente, aliquando demonstrabimus. At hoc Inhame non id est, quod alio nomine *Tuca* vocatur, ex qua Americi farinam conficiunt.

* Videtur Serapio eo loco (quod tamē pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

Caceras descriptio.**De Caceras.****CAP. XXIII.**

I N V E N I T V R hic radix *Trasium* modo in ipsis terre visceribus nascens, quæ deinde per siccitates cauliculum emittit dodrantalē, folia simul implicata virentia, Iridi luteæ aquatica, siue *Gladiolo* similia. Dehiscente per siccitates terra, exilit tuberum modo, deinde siccata, castanearum saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est. *Caceras* hic vocant.

De Datura.**CAP. XXIIII.****Datura descriptio.***Datura**Stramonium**Linnei**Class. 5.*

P L A N T A quam huius regionis incolæ *Datura* appellant, caule est crasso, foliis amplis, *Acanthi* similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu aculeatis, multos secundum longitudinem nervos habentibus, insipidis ferè, nisi quòd admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odoremque foliorum *Raphani* aliquantulum æmulentur. Flos in extremis ramis prouenit colore *Rorismarini*, magna ex parte rotundus. Nascitur in *Malauar*.

Datura medicamentum offendit.**Curatio.**

I N I C I T V R à furibus hic flos, aut eius semen in cibos eorum quos depradari volunt: mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum sumunt, & in risum soluuntur, magna cum libertate sinentes quod libitum est depradari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spatio.

P R I M A cura esto vomitum cientia exhibere, ut quidquid in stomacho remansit, vnà cum cibo eiiciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis clysteribus, & fortiorum brachiorum & crurum paulo supra pedem confricatione, forribusque

fortibusque ligaturis: interdum etiam venam secare in maiore pedis articulo.

HORVM remediorum vsu, nemo ex meis vnquam periclitatus est: sed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum spatium curauit.

PROPINATUR à plerisque hoc medicamentum ridendi et relaxandi animi gratia, cum vident eos qui id sumperunt, velut amentes, & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in seruis quidem experiri velim.

De Bangué. CAP. XXV.

QUIA nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent Bangué Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè Ofium vocari dixi, nō differre, non abs re fore duxi, pauca de Bangué differere.

Bangué.
Ofium.

EST igitur Bangué planta Cannabi haud absimilis, nisi quod huius semen Cannabino minus est, nec ita candicans vt illud: deinde huius stolones lignosi nullo ferè cortice vestiuntur, cōtra quā in Cannabi. Postremò Indi huius semen et folia edunt vt fiant in venerem procliuiiores, cum Auctores contrarias facultates Cannabino semini tribuant, videlicet, quod genitale semen exsiccat.

Bangué de-
scriptio.

COGITVR autem hic succus è foliis contusis, interdum ex semine, cui nonnulli admiscunt faufel virentē (nam inebriant, et quodammodo sensus cerebri ledunt) aut nucem moschatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alij ambarum et moschum, plerique opium, vt potentiores Mauritani. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, nisi quod in extasi quodammodo rapiantur, atque omni sollicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.

Bangué suc-
cus.

CETERVM eius vsus primum excogitatus esse dicitur, vt Imperatores exercituū & militares homines qui perpetuis vigiliis torquerentur, hoc Bangué, aut vino, aut opio
O epoto, vel-

epoto, veluti ebrij ferrentur, & omni velut solitudine & labore soluti, altius dormirent.

Sultanus Badur.

SOLEBAT enim dicere magnus Sultanus Badur Martino Alfonso de Sousa regio cōsiliario, quem plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebatur, quod cum in somnis adire vellet Lusitaniam, Brasiliam, Asiam minorem, Arabiam, & Persiam, pauxillum Banguie dumtaxat summebat, quod saccharo conditum, & suprā recitatis simplicibus permixtum, Maju vocant.

Maju.

De Anil.

CAP. XXVI.

Anil.
Gali.

ANIL Arabibus, Turcis, omnibusq; iis nationibus dictum, vocatur in Guzarate, ubi fit, Gali, nunc verò à plebiscis Nil.

Nil.

HERBA est qua feritur singulis annis, Ocymo* similis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur. Hanc deinde probè contusam, & in panes coactam, per aliquot dies siccandam exponunt, & siccata, viridi colore prædita videtur: quòque magis exsiccatur, eò magis ad ceruleum colorem tendit, donec tandem in ceruleum exsaturatum siue venetum colorem euadat.

Anil delectus.

ID Anil probatur, quod maximè purum est, quòdque vitum arena modo non remanet, sed in tenuissimam farinam diffunditur. Alij id præferunt, quod in aquam coniectum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.

Mangiriquam.

*Mangiriquam habet Auctor, quod vocabulum, quotquot Lusitanos consului, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi admodum iniqua ista comparatio videtur. Siquidem non solemus ex Ocymo pastillos conficere, sed potius ex Isatide, quæ cum huius plantæ descriptione multo elegantius quadrat.

etiam ex

Sed hic illius incertiam mirari licet, qui in Rhapsodia sua (quam ex Orta meisque in illum annotationibus & Monardis magna ex parte contexuit) nugatur me velle Mangiriquam eandem plantam esse cum Isatide, quam potius existimo pluribus notis cū Anil nostro Auctori descripto convenire, quàm Ocymum, cuius foliis suum Anil depingit. Sed an quæso Anil quod meus hic calumniator postea describit, cum Ocymo peculiare quiddam habet? Memini ante aliquot annos ex Anil semine Alexandria misso, quale ipse describit, cuiusque planta

istuc ma-

istis magnò in usu est, natas mihi plantas, quæ Lentis seu Coluteæ minoris foliis conspicerentur, floresque luteolos spartu Græcorum (quod Hispani Retama vocant) omnino similes proferrent, quas subsequenter hiemis iniuria sustulit.

De Anonymo.

CAP. XXVII.

NASCITUR in Malauar planta mira nature, nam si quis manum admoveat, ilico contrahitur. Folia Polypodij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur, qui Americam descripsit, * quoniam in Peru provincia plantam nasci asserit, cuius folia solo contactu siccantur.

Planta peregrina.

Planta in Peru nascens.

* Fraciscus Lopez de Gomara in Historia generali, cap. 194. & 205.

De quibusdam Indiæ Regibus.

CAP. XXVIII.

CETERVM, quoniam plerumque Niçamoxa & quorundam Indiæ Regum in his nostris commentariis mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iudicavi, si quid de his alijsq; nonnullis Orientis Regibus commemorarem.

ELAPSI sunt igitur circiter trecenti anni, quòd potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ quæ intra Gagem est, partem occupavit, & regnum Balaguatæ siue Balagate, quibusdam Regulis Gentilibus ademit.

EODEM tempore tyrannidem in Cambaya occupaverunt quidam Mauritanii, expulsis legitimis dominis Gentilibus, quos Reisbutos vocant.

Reisbutos.

A REGULIS Balaguatæ originem ducere creduntur, quos nunc Venezaras appellant, tum alij hanc regionem incolentes Colles nuncupati. Sed tum hi, tum quos Reisbutos vocant, præda & latrocinii vitam in hunc usque diem sustentant. Illis totum regnum Decan; his Reisbutis scilicet, Cambaya regnum tributum pendent, ut ab eorum incursionibus se redimant. Nec hætenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri.

Venezaras.
Colles.

Sed etiam ipsi Reges, pecuniarum auidi, illos impunè grassari sinunt, modo pradae partem auferant.

Regnum
Dely.

EST verò hoc regnum Dely procul in continenti situm Septentrionem versus, & Corasone vsque extenditur. Frigida admodum est regio, niuibus & gelu per hiemem non minus diuexata, quàm nostra Europa.

Mogores,
Tartari.

Hoc regnum occuparunt, elapsi sunt triginta amplius anni, Mogores quos Tartaros nuncupamus (conspectus verò mihi fuit Regis Dely frater in aula Sultani Bhadur Regis Cambaya, atque eum rex multo honore afficiebat) sed aliquanto post tempore Tartaris ademptum est idem Regnum ab vno Equite, qui insensus Regi Bengala, quòd eius fratrem occidisset, seditionem aduersus Regem mouit, eoque trucidato regnum Dely aliq, multa regna occupauit, ita, vt omnium sui temporis potentiſſimus rex fuerit existimatus: Nam à viris fide dignis accepi, eius ditionem octingentas leucas ambitu occupasse.

Xaholam.

ERAT hic eques initio dominus montium quorundam vicinorum regno Bengala, vocatusq, fuit Xaholam, id est, Rex mundi.

Tamirhan.
Táberlanes.
Tamir-lan-
gue.

DE huius gestis maior historia conscribi posset, quàm de magno Tamirhan, quem nos corrupto nomine Tamberlanem vocamus, nonnulli Tamir-langue, idq, melius, quòd Tamir proprium eius nomen fuerit, & Langue claudum significet, quemadmodum ipse erat.*

Xa-holam.

CETERVM cum hic Rex Xa-holam occupasset Decan & Cuncam, nec posset tantum imperium continere, rediit ad sua: & his postremò occupatis regnis suum consobrinnum presecit.

DELECTATVS est semper eius consobrinus peregrinis nationibus, vt sunt Turci, qui propriè sunt Asiæ minoris incolæ, quam nunc Natoliã appellant: Rumes, qui Thracæ sunt: Corasones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.

DIVI

DIVISIT autem regnum in prouincias, quibus præfectos dedit. Maritimam eam regionem quæ ab Angediua vsque ad Cifardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum aliis terminatur prouinciis, gubernandam dedit Adelham, quem nos Idalcam appellamus. Ei prouincia quæ à Cifardam vsque ad Negatona extenditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis prouinciis, & Cambaya, iungitur, præfecit Nizamaluco.

Adelham.
Idalcam.

Nizamaluco.

HI solùm duo præfecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus est maritimus vsque ad mōtem Guate appellatum. Latè patet hic mons, et multis locis præaltus est: illud autem mirum, eius fastigium in pulcherrimam planitiem desinere. Et quoniam lingua Persica Bala fastigium significat, Guate verò montem, vasta illa vltra eum montem prouincia, nomen Balaguate inuenit, quasi dicas, supramontanam vel vlttramontanam.

Guate mōs.

Bala, fastigium.

BALAGVATE igitur prouinciæ præfecti sunt Imademaaluco, quem nos Madremaluco appellamus, & Cotalmaluco, & Verido.

Imademaaluco, Madremaluco, Cotalmaluco, Verido.

ERANT verò omnes isti Præfecti, peregrini natione, præter Nizamaluco, quem ex Decan oriūndum prædicant, & filium esse vnius Tocha Regis Daquem, cum cuius vxore stupri consuetudinem habuerit Rex Daquem. Hinc fit vt Nizamaluco ex regia stirpe se prognatum prædicet: reliquos verò Præfectos, Regis esse seruos & regia pecunia emptos.

Rex Daquem.

SUCCESSV verò temporis factum est, vt hos omnes Præfectos taderet obsequij regij. Coniuratione itaque inter se facta, prouincias quibus præfecti erant, singuli sibi occuparunt, & captum Regem Daquem, in Beder primaria regni Decan vrbe, Verido vni ex Præfectis custodiendum dederunt.

Mohadum
coja.
Veriche.

H V I V S coniurationis etiam participes fuerunt Gentiles quidam, veluti Mohadum coja & Veriche, quibus cesserunt regiones amplæ cum aliquot opulentis vrbibus, videlicet Mohadum, vrbis Visapor, quæ nunc est regia Idalcam, & Solapor & Paranda, quas postea illi ademit Nizamaluco. Veriche suam prouinciã retinuit, quæ Cambaya & Nizamaluco prouinciæ contermina est.

Adelham.

P R O A V V S eius Adelham qui nunc viuit, vnus è coniuratoribus fuit natione Turcus: mortuus est anno quingentesimo trigesimo quinto supra millesimum. Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa, quæ ducentis leucis ab ostiis fluminis Indi, quem incolæ Diul vocant, abest.

Nizamaluco

A V V S eius Nizamaluco qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici, quem aliquoties curauim (à quo plus duodecies mille pardæons accepi; & si aliquot mensibus singulis annis apud eum herere vellem, in stipendium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui) obiit anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex Decam.

Imadmaluco.

I M A D M A L V C O, vel Madremaluco, natione Circassius fuit, initio Christianus: mortuus est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.

Cotalmaluco.

C O T A L M A L V C O, natione Corasone: mortuus est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.

Verido.

V E R I D O, natione Hungarus, & initio Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.

C E T E R V M ante quàm ad horum nominum interpretationem accedamus, quedam præmittere lubet huic nostro proposito deseruientia.

Rao.
Naique.

R A O lingua indigena Regem significat: Naique verò Tribunal militum, aut Capitaneum vulgo vocatum.

Admissuri

Admissuri ergo hi Reges aliquem Gentilem indigenam in suum famulitium & ministerium, si exiguo honore, illum ^{adignum} censent, proprio eius nomine vocabulum Nai-que adnectere solent, ut Salua-naique, Acem-naique: Si verò multo honore, ~~dignum censent~~, Rao vocabulum adiiciunt, ut Chita-rao, quem ego noui: magnificum verò est nomen, nam Chita Lyncem sonat: igitur Chita-rao, rex Lyncis fortitudine. Sed Rao simpliciter & sine additione prolatum, Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certè ab Adelham multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decam regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit, ut omnium rerum est vicissitudo.

Rex Bisnager.

SED ut ad rem redeamus. Adel lingua Persica Iustitiam significat: Ham verò apud Tartaros Regem sonat: & quoniam eos quibus fauent, Ham vocant: hinc factum est, ut Adelham, quasi Rex iustus dictus sit, cum ipse & eius similes iustitiam haudquaquam coluerint. Hunc Hispani Sabayo appellant; quoniam, ut intelligo, Arabica & Persica lingua Saibo Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.

Adel-Ham.

Sabayo.

Saibo.

MALVCO regnum sonat, & Neza lanceam lingua Persica: hinc dictus est Nizamaluco quasi lancea regni.

Maluco.
Neza.

SIE Cota idem est Arabibus quod Arx Latinis: hinc Cotalmaluco, id est, arx regni.

Cota.

IMAD eadem lingua Solium sonat: hinc Imadmaluco, id est, Solium regni.

Imad.

VERIDO conseruationem significat: hinc Melique verido, quasi dicas, Regem conseruationis. Siquidem à nonnullis vocati sunt hi Praefecti, non Maluci, sed Meliques, quasi dicas Regulos. Sed nec Maluco propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciā.

Verido.

Melique.

Nizamoxa. PORRO quoniam Nizamaluco interdū à me Nizamoxa appellatur, huius vocabuli significationem præmittendam esse non duco.

Xa-Ismaël. XA ISMAEL pater eius Xatamas, qui nunc rerum
Xa-tamas. in Persia potitur, ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cum Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus, quæ eius religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic succedens filius Xa-tamas, idem mandatum dedit Regulis regionis Decan: & eos titulo Xa, quod regem Persica lingua sonat, decorauit. Hinc factum est, ut
Xa. nunc Adel-xa, Nizamo-xa, Cotumi-xa appellentur, noménque regium saltem retineant: tametsi monetam cudendi facultatem non habeant, nisi æream. Huius religionem amplexus est Nizamo-xa: at reliqui Reguli post Legati eius abitum, eam reiecerunt.

Sofy. HUNC Xa-Ismael appellarunt etiam Turci Sofy: quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine Sufi.

Sufy. Xequē. SVNT qui Xequē non xa dicendum putent: sed errant. Nam tametsi Xequē dignitatis sit nomen, quippe Xequē senem significat (vnde dicuntur Xequēs Arabes) tamen Xa-Ismael dicendum, id est, Rex Ismaël.

XA vocabulum me inuitat, ut aliquid de ludo latrunculorum hic addam, qui admodum familiaris est Persis & Mauritanis, tametsi apud eos alia sit ludendi ratio.

Goazir. REGEM Xa nuncupant; quoties verò eum impetunt, minimè xaque dicunt, sed xa, quasi dicerent, moueo te Rex, ut loco te moueas. Reginam appellant Goazir, id est, Præfectum regni, seu quem Conestabilem vocant: Delphinum siue Sagittarium, Fil, id est, Elephantum: equitem, guora, id est, equum: turrim autem, seu quem
Elephan-

Elephantum dicimus, Rochha, id est, Tigridem : peditem, Rochha.
Piada, hoc est, virum qui pedes præliatur. Piada.

*Mathias à Michou, lib. 1. de Sarmatia Asiana, cap. 10. paulò aliter, vbi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. *Temir cutlu*, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellicosus. Iste est Tamerlanes in historiis celebratus, qui totam Asiam vastavit, & usque ad Ægyptum pertransiit, &c. Et paulo post: Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore *Acsac cutlu*, quod in Latino sonat claudus, vel claudum ferrum: quoniam claudus erat, sed ferox. Is multa bella feliciter gessit, &c.

FINIS.

O S

INDEX

INDEX EORVM QVÆ HOC

LIBRO CONTINENTVR.

A.					
Abexim regio	29	amusa	190	Bala	213
Abohali	11	anacardium	119	Balador	119
Acem-naique	216	Andanager Decā em-		Balaguatē	211
açete	49	porium	71	balaius	174
açibar	9	ane	49	Balymba	201
acorum	126	Angediua infula	5	bananas	190
Acfac-cutu	217	angeidan	15	Baneanes	20, 38, 66
adamas	168. & seq.	angelica	19	Bangue	209
Adel	215	anil	210	Barbaria	150
Adelham	214, 215	anime	34, 35	barcaman	140
Adelxa	216	anjuden	15	baro	49
adhar	132	anonymos	211	batiec	202
adrac	155	anthrax	174	bauafinga, bauafum-	
aëc	27	antispoda	48	gua	117
agallochi historia	67	antie	15	bazar	165
agallochum	65, 67	anuale	112	Bdellium	36
agalugen	67	arare	112	befbafē	81
ahouay	197	arata	125	belenizan	23
alad	151	arboris flores violarū		beleregi	110
alaf	132	loco	122	beli	199. & seq.
alaqueea	176	Arbor triftis	181	Belzaar	166
aldirira	124	arboris triftis aqua ib.		ben album & rubiū.	
aled	151	areaa	9	160	
Alep Syriæ emporium		areca	98	Benjaoy	24
56		aretca	112	ben Iudæum	20
algalia	19	aritiqvi	112	Benjui amygdaloides	
aliaa	155	armenus lapis	177	25	
aliofar	178	armufel	83	benjui de boninas	25
almaz	168	arnabo	160	benjuifera arbor	26
almharur	15	arroba	174	benjuinum	20, 23, 24.
aloë	9, 10, 11, 12, 13, 14.	afa	15, 16, 17, 18	25, 26, &c.	
ἀλόη	ibidem	affabeldiriri	124	ber	201
aloë fossilis	14	afuat	110	berifera arbor	34
altith	16, 17	ati	49	beryllus	170
alypum	143	auacari	187	betre	72, 73. & seq.
Amba	202	Auellanæ Indicæ	99	betre historia	72
ambar	5, 6, 7, 8	auzuba	185	Bezaar	166
ambare	201	azel pifcis	6	bezar lapis	164. &c.
ambari delectus	8	azeure	9	seq.	
ambarum	5, 6	azfar	110	Boam	166
ambili	114			Bodoina	29
amfiām	21	B.		bola	19
amomum	121	Bache	124	bor	201
		Bade-frangi	145	borrax	137
		Bahoo	117	Bramenes	20
				brafilium	

INDEX.

brasiliū lignum	69	carpata	205	Colles	211
brasma	90	carpesium	92.160	comdaca	117
brechmaſin	90	carrumfel	83	cominham	126
brindones	202	caſſab	124	comolange	204
budiecas	203	caſerhendar	154	Comorim promonto-	
bunapalla	81	caſſia	99. & ſeq.	rium	7
bybo	119	caſſia ſol.	116. & ſeq.	conder	28
C.		caſt	136	copra	104
Caceras	208	cate quid ſit	44	oleum ex Copra	105
Cachoraa	158	cate comer	9	coquo	103
Cadegi Indi	76. & 77	cate, Lyciū	43. & ſeq.	cordumēni	97
caſur	37	cate, ponderis genus	8	coru	185
cahzçara	129	cato	43	coſt	136
cajous	120	caxcax	21	coſti	136
cairo	106	cebar	9	coſti hiſtoria	137, 138
Cairum vrbs	15	çambul	129	coſtus	136
cais manis	59	cenalſil	49	cota	215
calafur	83	cenorins	39	Cotalmaluco	213, 214
calambac	67	chacani	98	Couchin Indiç empo-	
calambuco	78	chaledſium	151	riū	70
calamum	124. & ſeq.	chalidunium	151	croci Indici hiſtoria	
calandates	157	chamelea	67	152	
calangari	203	chamderros	39	crocus Indic. 152, 160	
çaluegiam	152	champe	182	çua	158
çamac	27	chandama	69	cubab chini	91
çamac araby	ibid.	chanque	83	cubebe	91. & 92
camariz	201	chanquo	179	culungem	152
cameaa	60	cheichem	33	cuminum ruſticum	
cancamum	32, 33	chelidonium	152	125	
candil	118	cheripo.	179	cumūc	91
canella	54. & ſeq.	chermes	33	cunhet	151
canella eſt caſſia	58	chinæ radix	145. &	çupari	98
canellæ aqua	62	ſequent.		çura	103
canellæ oleum	63	chinæ Scithæ Aſiatici		curcas	205
canje	186	150		curcuma	152
caphura	36	Chinarum regio	147	curcumani	ibid.
caphura aſchap	37	chincapalones	190	cuurdo	60
caphuræ hiſtoria	38.	Chingalæ	63	cydonia de Bengala	
& ſeq.		chiuiquilenga	205	199	
capſicum	93	choſolus	19	D.	
capur, caſur	37	cholera morbus	161	Darchini	59
carabe	32	206		darfulful	87
carambolas	201	cholERICA paſſio	161	darſihahan	60
çarandas	185	chryſobalanus	81	datura	208
carate	168	chulem	136	darzad	151
carbunculus	175	cinnamomū	60. & ſe.	çaulalſil	122
çarça parilla	151	cobra de capelo	161	delegi	110
cardamomum	93. &	cocci oleum	105	Dely regnum	212
ſeq.		coccus	104	Dialacca, dallacca	34
canil	104	cocc⁹ de Maldiva	105	Dimas	

INDEX.

Dimas bosque medic.	gandas	51	hil	95
200	Gandis	76	hilbane	95
dirimguo	Ganga fl.	23	hirculus	131
dirire	Ganges fl.	69, 129	hyacinthus lapis	176
diu insula	ganta	146	I.	
dore	garro	67	Iaca	183. & 184
doriones	garyophylli	83. & seq.	Iacerus	184
E.	quentib.		jagra	104
Ebur	geiduar	157. & seq.	jaiama	188
ebur fossile	gemmae	168	jaifol	81
elachi	gengibil	155	jambolones	202
elæomeli	gingiber	155. & seq.	jambos	198. & seq.
eleni	gingiberis historia	ib.	jamgomas	184
elephantidens	gingiber silvestre	158	japatri	81
elephantorū carne ve-	Goa Indiæ emporium		jaralnare	103
scūtur Æthiopes	70		jaspis	176
elephantus	goan arbor	49	jausalindi	103
Elkaue	Goazir	216	jausiband	81
embelgi	golfam	79	Idalcam	213
ençal	gotim	112	ihumani	21
etremelli	gramalha	117	Imad	215
F.	granatus lapis	176	Imademaluco	213
Fagara	guayacum lignū	146	imgara	15
Faua de Malaqua	Guanabanus	193. &	imgi	155
faufel	seq.		ingu	15
faufel histor.	guate	213	iminga	190.
faufel aqua stillaticia	Gubera	33	imperatoria	19
101	Guinea	58, 190	Indi odoramentis de-	
feruzegi	Guora	216	ditissimi	182
ficus marrabanis	guti	113	Indiæ regiones aliquot	
figuera banana	H.		211	
fil	Habalcucul	206	inhame	208
filfel	habelcucul	ibid.	jogues	157, 162
filfil	habet	151	iraa	169
foca	hacchie	44	itam	169
folij historia	hachaiza	206	Iulfar portus	178
seq.	hadhadh	44	iunci historia	134
folium Indum	hager armini	166.	iuncus odoratus	132
seq.	& 177.		iuncus rotundus	134
formicæ Laccam ela-	halilig	110	K.	
borant	Ham	215	Kilkil	206
fufel	hamama	122	L.	
fula	haud	67	Lac	29
fulful	haxis cachule	132	lacca	29. & seq.
fusti	heger	124	Lada	87
G.	herba Malauarica	185	lampatam	150.
Galanga	herba Mezcarēsis	132	lancuaz	154
quentib.	Herodoti fabulæ	56	lanha	103
Gali	hiarxamber	117	laser	18. & seq.
galungen	higuero	194	laseris	

INDEX.

laferis descriptio ibid.	manus	142, 168	Nalediux insula	5
laferpicium Gallicum	manus auri	174	Nana	190
20	Maraka	194	nardus	129. & seq.
lauandon	marazalquelbe	122	narel	103
insula De Laurentij	margarita	178. &	negundo	183
lengibeb	seq.		Neza	215
ligni Colubrinĩ descriptio	marmelos de Bengala	199	nigella	97
163	la	199	nihor	103
lignum aloës	maro	103	nil	210
65	mazafrani	71	nilaa	175
lignum colubrinũ	meceri	21	nilacandi	175
161	meisce	204	nimbo	182
lignum semperuiuum	melato	28	nimbo historia	ibid.
43	melegueta	96. & 97	Nizamaluco	213, 214
liquidambar	melique	215	Nizamoxa horti	71
90	melo Indicus	202	Nizamoxa rex	122,
Lispor emporium	Menxus	11	216	
169	meriche	89	noche	183
loc sumuttri	Mesera	15	nux Indica	101. & seq.
29	Mesue Arabicus.	11	nucis mystica histo-	
louan	mex	204	ria	80
27	mexit	122	O.	
louan jaoy	mexquetera	ibid.	Ocila portus	64
26	Moalis	73. & 100	Ocoford	9
luc	moçebat medicamẽ-		oculus catti gemma	
32	tum	11	176	
lulu	Mogaraby	16	ofum	21, 209
178	Mogores	213	οπισπάριος	22
lues venerea	mogori	181	opium.	21
145	Mohadum coja	214	ortaquea	103
lycij historia	molanga	87	oxyphœnix	116
44. &	Mombaim insula	98	P.	
seq.	monoceros	52	Pac	98
lycium	mordexi	161. & 106	pacona	191
44. & seq.	morois	89	pachee	173
M.	moti	178	palan	190
Macer	morxi	206	palea de Mecha	132
13	mungo	204. & seq.	palla	81
macis	murrhina vasa	176	palma Indica	106
81	musa	189, 190	palma siluestris	116
machazati	mutu	178	palmitos	106
71	myrobalana	110. &	pam	73
Madremaluco	seq.		panaz	184
212	myrrha	29, 36	paquouere	191
Magna	N.		pardaon	118
202	Nabathæa	133	Parizataci filia	181
magnes	nachani	44	Parizataco	ibid.
177, 178	Naifes	169	pastus camelorũ	132
e Magnete patinẽ	Naique	214	pateca	202
178	Naires	50	pazan	165
maju				
210				
malabattrum				
76. &				
seq.				
Malacensis lapidis descriptio				
167				
Malacensis lapis ibid.				
185				
Malauarica herba				
185				
insula de Maldiua				
6				
Maluccæ insula				
83				
Maluco				
215				
mambu				
52				
mangas				
187				
mangiriquam				
210				
mangostans				
198				
mangelis				
168				
manjale				
151				
manica				
175				
manna				
45, 46				
Manfarunge				
105				

INDEX.

pazar	165	reimones	27	Sian Rex	59
perdan	42	Reisbutos	211	singadi	181
peruzaa	173	Rex Bisnager	215	siracost	45
peruzegi	173	Rex Daquem	213	siri	73
pes columbinus	122	Rex Pegu	53	sirisoles	199
petrozan	25	Rex Sian	53	smaragdus	173
piada	217	rezanuale	112	Socotora insula	9
piçan	190	rhabarbarum	144	Sofy	216
piluane	52	Rhais catapotia	13	forbus	33, 14
pimpilim	89	Rhauan Chini	144	sperma balenæ	5
pinan	98	rhinoceros	51	spinellus gemma	174
piper	87. & seq.	robalçuz	16	spodium	46
piper canarinum	90	roçamalha	25	σποδός	48
piperis historia	89	rochla	216	styrax	24
pisum toxicum	130	rodolho	187	styrax liquida	10, 24
Planta peregrina	211	ronder	27	& 25	
Planta in Peru nascēs	211	rosa Hierichútina	121	sucte	155
plaranus	191	rubinus	174, 175	Susy	216
Poaz	98	rubinus de Coria	174	Sultanus Badur	210
porcellanæ	176	Rufi potio	13	sumbel	129
poma paradisi	191	Rumes	24	sura	21
promontorium Bonæ					
spei	58	S.		T.	
promotorium Como-		Sabayo	215	Tabarger	173
rim	7	Sac	29	tabaxir	48. & seq.
promontoriū Cori	66	Sacar mambu	47	tabaxir hist.	47
promontoriū de Cur-		saccolaa	95. & seq.	talififar	81
rentes	52	saccolaa historia	96	tamalapatra	76
pseudoopalus	177	sachbar	132	tamarindi	114, 115
pucho	43, 136	sahesefram	78	& 116.	
puli	114	Saibo	215	Tamberlanes	212
		saisifram	80	tambul	74
		salihaca	58	Tambuldar	72
		Saluanaique	214	Tamirham	212
Q.		Samatra insula	40	Tamir-langue	212
Quabeb	91	sambali	183	tanga	142, 143
quabebe Chini	ibid.	sambarane	71	Taprobana insula	40
quebulgi	110	sandal	69	63	
quelli	190	sandali historia	70	Tattari	212
quequi	176	è sandalo idola	69	Temir cutlu	217
querfaa	60	Sandalo simile lignum		tenga	103
querfe	60	ibid.		tengamaran	103
quil	162	sandalū 68. 69. & seq.		terbet	140
quirpele	162	sanguis draconis	33	thalifasar	79
		sapphiro-rubinus	175	thapsia	140
R.		sapphirus	157. & seq.	thuris planta	29
Radix Chinæ	145	saraiscir	47	thus	28
& seq.		satiach	130	thymelea	22
rametul	162, 163	satiech	ibid.	Tigris	17
Rao	214	seni	110	tiguar	140
rauam	144	sercanda	69	Timor insula	69
rauam Chini	ibid.			Tincal	
regulus serpens	161				

INDEX.

Tincal	137	Vaz	124	Xatama	216
tincar	137	Vazabū	124	Xequē	ibid.
tiriamiabira	45	Vd	67	xylaloës filueſtre	66
trec	29	vdo	26	xir	45
trican	103	Venerealues	145	xircaſt	45
tripolium	143	Venezaras	211	xirqueſt	45
Troglodytæ	156	Veriche	214	Y.	
trungibim	45	Verido	213, 214, 215	Yacur	175
turbit	140. & ſeq.	vidaras	201	ytembo	49
turcheſagemma	170	virex	93	Z.	
turpetum	140	vnio	178. & ſeq.	Zabarget	173
tutia	48	vplot	43, 136	zamarrut	173
typographica apud		Vzbeque prouincia	16	zedoaria	157, 159
Chinas	152	X.		Zeilan inſula	63
V.		Xa	216	zeruba	158
Vaticam	124	Xaholam	212	zerumba	157
Vaſa murthina ex ia-		Xa Iſmaël	216	zerumber	157, 158
ſpide	176	xarabdar	72	zigir	65

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 55	verſu 9	oderint	Pag. 101	Verſ. 17	erunt, 18. exſue-
75	24	Eſt verò 25. ſili-			cas v. l. d. earum
		quulis	106	23	gratiora
87	23	tota ea	127	29	aſſuloſè
98	10	Santalum	131	14	Croci
100	18	materie	207	14	non inueniatur,

Pag. 108. Verſu 41. adde poſt continet: quidam eius arboris fructum eſſe cenſent, ex qua celebre illud Baſamū eliciunt Noui orbis incolæ.

Pag. 127. fructus Calami iconi adiunctus, Habbeſt eſt cuius memini-
mus in Hiſpanicarum ſtirpium hiſtoria cap. 26. lib. 1.